

# Bevegelsen Moralsk Opprustning i den tidlige europeiske integrasjon

Idégrunnlag, nettverk og innflytelse

Håvard J. Nilsen

Masteroppgave i historie ved Institutt for historie og klassiske fag

NTNU

Trondheim 2007

*Nytt opptrykk, februar 2011*

© Håvard J. Nilsen 2007

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Håvard J. Nilsen er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

*Forsidebilde:* Robert Schuman og Frank Buchman i Caux, 1953. Foto: Peter Sisam ABIPP / MRA Productions.

# INNHold<sup>1</sup>

	FORORD .....	5
<u>1</u>	<u>TILNÆRMING, INNFLYTELSE OG TRANSNASJONALE NETTVERK</u> .....	7
1.1	Buchman, MRA og det transnasjonale nettverk .....	7
1.2	Problemstilling, tilnærming og kildegrunnlag .....	10
1.3	Forskning om MRA og den europeiske integrasjon .....	16
1.4	Innflytelse og makt .....	19
	(a) MRA og innflytelse .....	19
	(b) ”Soft power” og transnasjonale nettverk .....	21
1.5	Teser .....	23
<u>2</u>	<u>BEVEGELSEN MORALSK OPPRUSTNING</u> .....	26
2.1	MRAs historie og grunnleggende tankegods .....	26
2.2	MRA etter 2. verdenskrig; Caux, grunnleggende trekk .....	33
2.3	Samfunnsanalysen .....	38
	(a) ”Untergang des Abendlandes” og sivilisasjonsperspektivet .....	38
	(b) Den kommunistiske fare .....	42
	(c) ”Inspirert demokrati” .....	43
2.4	Handlingsteori; nettverk og propagandakampanjer .....	44
2.5	Eksempel: Norge, Hambro og bevegelsens etablering i Norge .....	47
2.6	Konklusjon; den effektive innsatsstyrke .....	53
<u>3</u>	<u>MRA OG VEST-EUROPEISK INTEGRASJON</u> .....	55
3.1	MRAs holdning til europeisk integrasjon og overnasjonalt samarbeid ...	55
3.2	MRA om egen rolle i integrasjonen .....	56
3.3	MRA i den europeiske integrasjon .....	57
	(a) Caux som forsoner og nettverksnode .....	57
	(b) Tyskere til Caux .....	59
	(c) Tysk-fransk forsoning i Caux .....	62
	(d) Målrettet innsats i Tyskland. ....	63
	(e) MRA og det kristendemokratiske tankegods .....	66
	(f) Buchman og Adenauer .....	67
	(g) Buchman og Schuman .....	72
	(h) MRAs tilknytning til Kull- og stålunionen .....	75
3.4	Konklusjon; MRA og Tyskland. ....	76
<u>4</u>	<u>KONKLUSJON; CAUX OG TYSKLAND</u> .....	77
<u>5</u>	<u>KILDER OG LITTERATUR</u> .....	79
	PERSONREGISTER .....	89
	BILDER .....	91

---

<sup>1</sup> I struktureringen av det tredje kapittel har forfatteren lånt inspirasjon fra David Prices’ organisering av sin masteroppgave (Price 1979).



## FORORD

Bevegelsen Moralsk Opprustning har vært et spennende forskningsobjekt, og ikke bare fordi det er noe umiddelbart fascinerende med revolusjonære bevegelser. Fra og med sin første storhetstid på 1930-tallet var bevegelsen høyt og lavt, og den viste en forbløffende evne til både å knytte til seg noen av de skarpeste hoder i ulike sirkler og å knytte kontakter i toppsirkler i hele verden. MRA ville noe, de kastet seg uredde inn i sin tids store spørsmål, og deres storhetstid falt sammen med noen av de mest turbulente og definerende tiår i nyere historie. Bevegelsen er i dag likevel for en stor del ukjent, både i historikermiljøer og i den generelle befolkning, og dette bidro også til å fascinere denne forfatter.

Ingen skaper i et vakuum, og mange fortjener en varm takk for hjelp til mitt prosjekt. Jeg takker Mary Lean (datter av Buchmans biograf), Ailsa Hamilton (Leans samarbeidspartner på biografien) og Eliane Stallybrass (MRA-er) for informasjon og kontakter. Arkivar Anne og hennes mann Chris Evans takker jeg hjertelig for hjelp, gjestfrihet og god samtale i Herefordshire, mai 2006. Andrew Stallybrass delte sitt uferdige manuskript om Cauxs historie med meg, og han gav en flott omvisning i Mountain House, Caux, i juli 2006, og jeg takker også Michel Sentis for den tekst om Schuman og Buchman som han sendte meg. Dr. Hans Georg-Golz i *Aus Politik und Zeitgeschichte* var også behjelpelig i å tilveiebringe en artikkel fra hans magasin, og jeg takker så meget.

De norske MRA-ere Edvard Brødvig, Jens J. Wilhelmsen, Sturla Johnson og Einar Engebretsen har alle vært svært imøtekommende, og jeg takker for intervjuer og god hjelp. Videre takker jeg professor Jens Holger Schjørring ved Universitetet i Aarhus for en hyggelig og lærerik aften i Aarhus i juli 2006, samt for den kassen med bøker han lånte meg. Jeg takker også professor Anders Jarlert for nyttig e-postkorrespondanse, og besetningene ved Fondation Jean Monnet pour l'Europe og Archives cantonales vaudoises, Lausanne, for all hjelp.

Pierre Spoerri var til stor hjelp og inspirasjon på min første arkivdag i statsarkivet i Lausanne, og jeg takker ham også for all hyggelig e-postkorrespondanse. Jeg takker også dr. Detlev Brunner og professor Wolfgang Grüner ved Universität Rostock for lærerike og horisontutvidende seminarer i løpet av mitt Tysklandsopphold våren og sommeren 2006. Takk også til Synne Espegren og Kjell Øksendal for oversettelse fra fransk, til Peter Sisam for tillatelse til å bruke bildene brukt i denne oppgave, og til Svein Iversen for nyttige innspill på manuskriptet.

Jeg har i løpet av arbeidet med denne oppgave vært en del av et meget inspirerende og godt kontormiljø på Idrettsbygget, og jeg takker spesielt Kathrine Hov, Isak Kjerpeset og Kristoffer Lund Langlie for så vel åndelig inspirasjon som avvæpnende humor på grensen til

det burleske. Kierkegaard mente at man ”kan gå seg fra ethvert problem”, og jeg vil også gjerne takke Ingvild Espelid Thorvaldsen og Rolv Kristian Bosness Winther for mange og befriende samtaler i gående form. I følge George Washington er ”virkelig vennskap en plante som vokser langsamt”, og varme takk går til Kamilla Lydersen, Håvard Kleppan, Anne Berit Melås Gray og Karin Ericson.

Min far er en vis mann, og jeg takker ham for mange og lærerike samtaler. Jeg takker også mine minste småbrødre, Stian Kristoffer og Sondre Andreas, som snart selv er store nok til å skrive historie.

I følge Umberto Eco er det ”et tegn på dårlig smak å takke veilederen sin.”<sup>2</sup> Smakløst eller ei, jeg tar sjansen, og takker herved min veileder professor Hans Otto Frøland for all god hjelp til og tid brukt på mitt prosjekt.

På veggen over min lese plass har jeg et bilde av Alan Shepard. Jeg sender herved en varm takk til de amerikanske astronauter som nådde Månen, for de har meget mer enn kristne predikanter vist oss at alt er mulig for den som tror.

Håpløsheten vil jo alltid kun være øyeblikkets illusjon.

Håvard J. Nilsen

Trondheim, mai 2007

---

<sup>2</sup> Eco 2002, s. 252.

# **1 TILNÆRMING, INNFLYTELSE OG TRANSNASJONALE NETTVERK**

Bevegelsen Moralsk Opprustning ble grunnlagt og ledet av den amerikanske prest Frank Buchman etter dennes åndelige revolusjon i 1908. Moralsk Opprustning (heretter Moral Re-Armament; MRA) gikk ut fra og var en videreføring av Oxfordgruppen, som på 1920- og 1930-tallet virket ved amerikanske og engelske universiteter, samt i et større verdensomspennende arbeid for ”moralsk opprustning”. Etter 2. verdenskrig etablerte bevegelsen et stort senter i Caux, og herfra jobbet den målrettet mot blant annet Tyskland og forsoningen mellom Frankrike og Tyskland. Buchman hadde et stort personlig nettverk, og hans bevegelse var i kontakt med en rekke elitemiljøer i ulike deler av verden.

Denne oppgave er delt i tre. Det første kapittel vil gi en innføring i bevegelsen MRA og personen Frank Buchman, samt behandle de ulike historiografiske problemer man støter på i arbeidet med bevegelsen. Det er forsket en del på bevegelsen, og det første kapittel vil også gjøre rede for denne forskning. Det annet kapittel vil gi en dypere analyse av bevegelsen MRA, både dens åndelige røtter, dens Oxfordgruppefase og dens arbeid i Caux etter 2. verdenskrig. Dette kapittel vil videre gi en analyse av både idégrunnlag, samfunnsanalyse og handlingsteori, og til sist vil Norge anno 1934 bli brukt som eksempel på bevegelsens arbeid. Det tredje kapittel vil ta for seg MRAs forhold til den tidlige europeiske integrasjon, og det vil både gi en analyse av MRAs holdning til integrasjonen og en detaljert analyse av de ulike deler av bevegelsens arbeid i forhold til integrasjonen. Tyskland og tysk-fransk forsoning var i så måte sentral, og Buchmans forhold til Adenauer, Schuman og amerikanske myndigheter blir behandlet. Oppgaven rundes av med et sammendrag og en konklusjon (det fjerde kapittel).

## **1.1 Buchman, MRA og det transnasjonale nettverk**

Frank Buchman startet sin bevegelse etter en personlig religiøs vekkelse i Keswick i 1908.<sup>3</sup> Det grunnleggende i denne opplevelse var en sterk syndserkjennelse, hvorfra det for Buchman ble klart at det som stod mellom ham og Gud var hans egen skyld, og at han dermed, for å gjenforenes med Gud, måtte ta et oppgjør med det i sitt eget liv som var i konflikt med

---

<sup>3</sup> For en kortfattet og god sammenfatning av Buchmans liv og virke, se Eister 1950, s. 28–65. For en lengre behandling, se Garth Leans offisielle Buchman-biografi (Lean 1985). Allan W. Eister (1915–1979) var amerikansk sosiolog, og var professor ved Wellesley College, Massachusetts. For mer informasjon, se <http://hrr.hartsem.edu/ency/eister.htm> (19. april 2007).

kristendommen.<sup>4</sup> Buchman så gjorde, og han beskrev selv hvordan han dermed fant en ny fred og frihet, og hvordan han umiddelbart begynte å spre denne nye innsikten videre.<sup>5</sup>

Den grunnleggende trend i den første fase av Buchmans bevegelse (etter hvert kalt enten Oxfordgruppen, Oxfordgruppebevegelsen eller Oxfordbevegelsen) var en symbiose mellom academia og det religiøse. Buchman jobbet i dette miljøet, blant annet i YMCA og ved Hartford, et teologiske seminar. Det var ved de engelske eliteuniversiteter, først Cambridge og deretter Oxford, at bevegelsen og tankegodset for første gang fikk en viss systematisk form, og selv om høykirkelige krefter reagerte forholdsvis sterkt på at Oxford-navnet ble brukt av en bevegelse som ikke offisielt utgikk fra Oxford, var det under Oxford-navnet at bevegelsen ble kjent.

Oxfordbevegelsen spredte seg som en klassisk evangelisk vekkelsbevegelse, men også som gruppebevegelse.<sup>6</sup> Bevegelsen jobbet ut fra et ”brohode-prinsipp”; en liten, veltrenet gruppe reiste til et nytt sted, og deres ankomst var gjerne organisert gjennom allerede opprettede kontakter på det aktuelle sted. Gjennom noen ukers eller månederes arbeid på stedet bygget man opp et grunnlag for videre arbeid også etter at den opprinnelige gruppen hadde reist igjen. Arbeidet foregikk videre både gjennom møter med samfunnseliten, både intellektuelle, fagforeningsledere, kongelige og politikere, og gjennom masse møter, såkalte ”house parties”. Disse samlinger varte over mange dager, og hvor bevegelsen jobbet for å omvende (”change”) de besøkende.<sup>7</sup> Til Norge kom bevegelsen i 1934, da på innbydelse fra stortingspresident Hambro.<sup>8</sup>

Oxfordbevegelsen gikk over i sin andre fase i 1938, med lanseringen av bevegelsens nye slagord ”moral re-armament”. Termen var i utgangspunktet ikke tenkt som noe annet enn slagord og retorisk basis for gruppens arbeid, men utviklet seg etter hvert til bevegelsens nye navn. Dette var en politisk vridning, og MRA engasjerte seg etter 1938 mer i storpolitiske spørsmål enn bevegelsen før hadde gjort.

Bevegelsens arbeid ble etter 2. verdenskrig koordinert og gjort ut fra deres nye hovedkvarter Mountain House i Caux, Sveits. En rekke familier og privatpersjoner gikk i

---

<sup>4</sup> Lean 1985, s. 30.

<sup>5</sup> Lean 1985, s. 30 m. fl.

<sup>6</sup> For sosiologiske refleksjoner over religiøse gruppebevegelser, sekter og kulturer, se Eister 1950, s. 66–88.

<sup>7</sup> Se boken *Oxfordbevegelsen i Norge*, spesielt 2. bind, s. 81 m. fl.

<sup>8</sup> *Oxfordbevegelsen i Norge* 1935, Fangen 1935 og Govig 1966. C. J. Hambro (1885–1964) var den kanskje største norske parlamentariker på 1930- og 1940-tallet, og satt som stortingspresident fra 1919 til 1957. Han var sentral i det frie Norges motstandskamp under 2. verdenskrig.



1946 sammen og kjøpte det gamle slottet, som egentlig skulle kondemneres, og satte det istand.<sup>9</sup> Slottet fungerte, og fungerer enda, som møtested og konferansesenter.

Hovedmålet til MRA etter 2. verdenskrig var Tyskland, og bevegelsen sendte raskt etter krigsslutten i 1945 inn grupper av arbeidere som gjorde ”moralsk arbeid”. Målet for dette arbeidet var ganske enkelt ”moralsk opprustning”. Med ”moralsk opprustning” mente bevegelsen en aksept av MRAs tankegods, og derigjennom en moralsk oppvåkning som skulle hindre verdinihilisme og dermed farlig og ugudelig tankegods. Arbeidet i forhold til Tyskland gikk også andre veien, ved at MRA, via sine kontakter i den amerikanske administrasjon, klarte å skaffe utreisetillatelse for over hundre tyskere, slik at disse kunne reise på konferanse i Caux. Bevegelsen satset bevisst og strategisk på den neste generasjon tyske ledere.

MRAs arbeid i Tyskland var bare en del av det større arbeidet med tysk-fransk forsoning, og dette arbeidet er den delen av MRAs arbeid som har blitt lagt mest vekt på av historikere. Bevegelsen gikk bevisst etter nøkkelpersonene på begge sider, og både Konrad Adenauer og Robert Schuman var på besøk i Caux. De uttrykte også sympati for og støtte til MRAs arbeid, og Schuman skrev forordet til den franske utgaven av Buchmans taler. I tillegg var en rekke fagforeningsledere og andre nøkkelpersoner i kontakt med bevegelsen, blant annet Hans Böckler,<sup>10</sup> Hans Dütting,<sup>11</sup> Karl Arnold<sup>12</sup> og Heinrich Hellwege,<sup>13</sup> og også Paul-Henri Spaak<sup>14</sup> og Hellmuth Burckhardt<sup>15</sup> besøkte Caux. For forsoningsarbeidet mellom Frankrike og Tyskland ble Buchman dekorert av både den franske og den tyske regjering.<sup>16</sup>

Det er som transnasjonalt nettverk og gjennom arbeidet i Caux at MRA kan ha spilt en rolle i forhold til den europeiske integrasjonen. Buchman hadde en svært god evne til å komme i kontakt med nøkkelpersoner i ulike sirkler, både akademiske, kunstneriske og politiske, og siden han selv og hans sentrale medarbeidere aldri besatt sentrale posisjoner, må den innflytelse Buchman og MRA eventuelt har hatt, ha kommet fra deres nettverksaktivitet.

---

<sup>9</sup> Price 1979, s. 12.

<sup>10</sup> Mottu 1970, s. 117–118. Hans Böckler (1875–1951) var tysk fremstående fagforeningsleder (DGB) og politiker (SPD).

<sup>11</sup> Lean 1985, s. 366. Hans Dütting var tysk industrileder i Gelchenkirchen.

<sup>12</sup> Lean 1985, s. 358. En tale av Arnold omkring *The Good Road* og MRA (1948) ligger i Cauxs arkiver i Lausanne (PP 746 / 5.2.2 / 12). Karl Arnold (1901–1958) var tysk politiker (CDU), ministerpresident i Nordrhein–Westfalen fra 1947 til 1956.

<sup>13</sup> Mowat (red.) 1955, s. 162. Heinrich Hellwege (1908–1991) var tysk politiker (CDU), ministerpresident Niedersachsen fra 1955 til 1959.

<sup>14</sup> *World Labour and Caux*, s. 35.

<sup>15</sup> Hellmuth Burckhardts tale i Caux, 30. september 1953 (Caux-arkiv, Lausanne, PP 746 / 5.3 / 7). Hellmuth Burckhardt var formann for Advisory Council i Overmyndigheten (High Authority) for Kull- og stålunionen.

<sup>16</sup> Dekorasjonene var Grand Cross of the Order of Merit fra Adenauers regjering i 1952 (Price 1979, s. 45) og Chevalier of the Legion d’Honneur fra Frankrike i 1950 (Price 1979, s. 51). Se også Mottu 1970, s. 122.

En rekke av deres sympatisører besatt jo viktige poster, for eksempel Adenauer, Schuman, Hambro, Theophil Spoerri,<sup>17</sup> Gabriel Marcel,<sup>18</sup> Truman og Roosevelt.

## 1.2 Problemstilling, tilnærming og kildegrunnlag

Den innflytelse MRA som kristen–idealistisk bevegelse kan ha hatt, må ha vært på det moralske og åndelige plan. Begrepet ”ånd” brukes i denne oppgave i ikke–religiøs betydning, slik begrepet brukes når man omtaler Hugo von Hofmannsthal og Thomas Mann som ”åndsmennesker”. Med ”ånd” menes her altså kultur, symboler, ideer og moral, og ikke Den hellige ånd, slik Buchman og MRA delvis brukte begrepet. Bruken av ”ånd” i historiske forklaringer er derimot ikke problemfritt, og nødvendiggjør en kort orientering i forskningen på den europeiske integrasjon.

I historisk forskning går det et grunnleggende skille mellom en realistisk og en idealistisk forståelse av historien. Den grunnleggende uenighet er hvilke faktorer som former og driver historien, og i forskningen på den europeiske integrasjon går skillet grovt sett mellom en intergovernmental forståelse (Milward<sup>19</sup> og Moravcsik<sup>20</sup>) og en funksjonalistisk eller føderalistisk forståelse (Haas<sup>21</sup> og Lippens<sup>22</sup>). Intergovernmentalismen er en statssentrert tilnærming, og fokuserer stort sett på store, økonomiske faktorer som forklaring på integrasjonen, og den utelukker ofte idealistiske forklaringer. Milwards tese om ”the European rescue of the nation state”<sup>23</sup> er i så måte karakteristisk. Funksjonalister, nyfunksjonalister, føderalister og den transnasjonale tilnærming (Nye, Keohane<sup>24</sup> og Kaiser<sup>25</sup>), derimot, gir i større grad rom for nøkkelpersoner og idealistiske eller åndelige motiver.<sup>26</sup>

---

<sup>17</sup> Theophil Spoerri (1890–1974) var sveitsisk akademiker, og satt som professor i fransk og italiensk litteratur, samt rektor ved Universitetet i Zürich.

<sup>18</sup> Gabriel Marcel (1889–1973) var en viktig fransk, katolsk–eksistensialistisk filosof.

<sup>19</sup> Alan Milward er den største integrasjonshistorikeren i den realistiske integrasjonstradisjonen. Viktigste verker: *The European Rescue of the Nation State* (2000) og *The reconstruction of Western Europe 1945-51*.

<sup>20</sup> Andrew Moravcsik er professor ved Princeton, og er opphavsmannen til termen ”liberal intergovernmentalisme”.

<sup>21</sup> Ernst B. Haas videreutviklet David Mitrans funksjonalisme inn i nyfunksjonalismen. Se blant annet *The uniting of Europe : political, social, and economic forces, 1950-1957* (University of Notre Dame Press 2004)

<sup>22</sup> Walter Lippens er den fremste integrasjonshistorikeren innenfor den føderalistiske integrasjonstradisjonen. Viktigste verker: *A history of European integration 1945–1947* (1982) og *Documents on the history of European integration* (4 bind). Hans elev Wilfried Loth har videreført Lippens føderalistisk arbeid, blant annet i boken *Der Weg nach Europa*.

<sup>23</sup> Tittelen på ett av Milwards sentrale verk (2000)

<sup>24</sup> Joseph Nye (f. 1937) og Robert Keohane (f. 1941), er amerikanske statsvitere, og grunnla den nyliberalistisk tilnærming til internasjonal politikk.

<sup>25</sup> Wolfram Kaiser er historiker, og jobber spesielt med teorien om transnasjonale nettverk.

<sup>26</sup> For mer om teorier om den europeiske integrasjon, se Lippens 1982, Stirk 1989, Wurms 1995, Stirk 1996, Milward 1997, Knutsen 1998, Milward 2000, Rosamond 2000, Fransen 2001, Frøland 2001, Cini (red.) 2003 og Wiener og Diez 2005.

Denne oppgave mener med Knutsen<sup>27</sup> at en historisk forklaring som kun tar høyde for store økonomiske faktorer langt fra kan være en fullstendig forklaring.<sup>28</sup> Ideer og motivasjon, kultur og følelser er alle viktige elementer i en god forklaring på menneskelige aktivitet, og selv om idealistiske, ”selvoppofrende” og realistiske, ”egoistiske” motiver vekselvirker med hverandre i hvert eneste handlende menneskelige subjekt, utelukker de ikke hverandre. Bildet av internasjonal politikk som et anarki kun styrt av en nasjonal–egoistisk hang etter økonomiske og sikkerhetsmessige fordeler, gir et ufullstendig bilde, og den uskrevne realistiske holdningen om at politikere på toppnivå, som før uten tvil har vært drevet av ikke bare egeninteresse, men også klare idealistiske motiver, plutselig skulle miste enhver hang til idealistiske motiver i det øyeblikk de overtar en politisk toppstilling, er ikke sannsynlig. Å studere innflytelsen til en bevegelse som ikke har hatt direkte politisk makt ville i tillegg være meningsløst med mindre ”ånd” faktisk kan ha en virkning på den fysiske verden.

Realisten Milward har en takknemlig jobb, siden økonomiske og realpolitiske faktorer er mye lettere å dokumentere enn ideologiske og ”åndelige” faktorer, men siden gode historiske forklaringer ser ut til å være diametralt motsatte av ”Ockhams barberkniv”,<sup>29</sup> burde en høyere kompleksitetsgrad ikke virke avskrekkende. Å gi et fullstendig svar på denne oppgaves problemstilling ville derimot kreve et gedigent forskningsprosjekt, hvor man ikke bare gikk gjennom dagbøker, memoarer, taler, brev og andre skrivelser til alle fremtredende aktører, men også gjorde dyptgående kulturanalyser og økonomiske analyser etter i utgangspunktet å ha lagt et betydelig filosofisk arbeid til grunn. Dette forskningsprosjekt ville ha krevd arbeid i en rekke arkiver i hele Europa og USA, og det ville ha vært svært tid- og ressurskrevende. Et prosjekt av slike dimensjoner hadde vært nødvendig ikke kun fordi bevismaterialet delvis befinner seg i ”idésfæren”, og ikke kun på papir, men også fordi tematikken er så stor. Den europeiske integrasjon er jo et massivt felt, ikke bare rent politisk, med en rekke ulike fraksjoner og partier, men også kulturelt og økonomisk. Det er unødvendig å si at denne oppgave ikke er et slikt prosjekt.

Frank Buchmans og MRAs hovedmotivasjon var av religiøs natur – en natur historikeren per definisjon ikke kan si noe om. Han kan, og må, derimot anerkjenne at det som for forskningsobjektene oppleves som ekte og virksomt, må taes seriøst, noe Jens Arup Seip i

---

<sup>27</sup> Paul Knutsen (f. 1944) er historiker ved Høgskolen i Lillehammer. Han stiller seg kritisk til Milwards mer eller mindre kategoriske avvisning av ikke-økonomiske faktorer i historiske forklaringer, se *Penger, stål og politikk* (1998).

<sup>28</sup> Se blant annet Knutsen 1998, s. 88–89, s. 120, s. 147 og s. 157. Se også Kaiser og Starie (red.) 2005, introduksjon og kapittel 1.

<sup>29</sup> Logisk prinsipp som sier at gitt flere mulige forklaringer hvori alle faktorer er like, vil den enkleste forklaring som oftest være den riktige.

sin artikkel ”Kirkelig historieteori og kirkelig historieforskning” påpeker.<sup>30</sup> ”De religiøse opplevelser og former må oppfattes som psykologiske og sosiale fenomener [...]”, og har krav på en rettferdig og redelig behandling.<sup>31</sup> Derfor må man i møte med Frank Buchman og andre religiøst motiverte mennesker se på det religiøse aspekt som noe som er like viktig og virkelig som andre drivkrefter og motivasjoner, de være seg av mer eller mindre ”fysisk” art.

To ting er slående når det gjelder bevegelsen MRA: Bevegelsens egen påstand om at den har spilt en viktig, kanskje avgjørende, rolle i store europeiske spørsmål etter 2. verdenskrig, for eksempel i forsoningen mellom Tyskland og Frankrike og i opprettelsen av Kull- og stålunionen,<sup>32</sup> og bevegelsens fravær i den faghistoriske litteraturen. Det første korrelerer ikke godt med det siste.

Det meste av litteraturen som setter MRA inn i den historiske utviklingen er skrevet av bevegelsens eget personell, eller av personer med sympatier til bevegelsen. Den britiske historiker Robin C. Mowat<sup>33</sup> hører inn under siste kategori, og kan kanskje betegnes som bevegelsens uoffisielle historiker. Han har med sin symbiose av Toynbee<sup>34</sup> og Spengler<sup>35</sup> gitt svært viktige bidrag til bevegelsens verdensbilde. Til tross for bevegelsens eget selvbilde fremstår den likevel som et randfenomen i den historiske forskningen, og dette kan strengt tatt bare skyldes tre ting: (a) Bevegelsen spilte ingen viktig rolle, (b) bevegelsen spilte en viktig rolle, men er *bevisst* blitt oversett av historikere og forskere, eller (c) bevegelsen spilte en viktig rolle, men er *ubevisst* blitt oversett. Bevegelsen selv vil sannsynligvis hevde at deres fravær i historieforskningen skyldes en kombinasjon av punkt b og c.

Forskningsobjektetsnatur og arbeidsmetoder kan ta en del av skylden for at bevegelsen for en stor del er ukjent; kultur og ideer svært vanskelig materie å jobbe med ut fra et vitenskapelig ståsted, og mange av kravene til viktighet som fremsettes i bevegelsens egen litteratur viser seg vanskelige å dokumentere. Jens Holger Schjørring,<sup>36</sup> som har forsket på MRA, har kommentert dette på følgende måte:

---

<sup>30</sup> Seip 1983, s. 110.

<sup>31</sup> Seip 1983, s. 110.

<sup>32</sup> For mer om Kull- og stålunionen, se Gillingham 1991, Spierenburd og Poidevin 1994, Fransen 2001 og Knutsen 2002.

<sup>33</sup> R. C. Mowat (1913–2006) var britisk historiker, og la vekt på åndelige faktorer som forklaringskraft i historien. Kan betegnes som MRAs fremste historiker. For mer informasjon: <http://www.uk.iofc.org/people/lives/616.html> (17. februar 2007).

<sup>34</sup> Arnold J. Toynbee (1889–1975) var fremstående britisk historiker, og var den kanskje viktigste moderne bidragsyter til en syklisk forståelse av sivilisasjoner. Religion var i Toynbees arbeider av sentral betydning.

<sup>35</sup> Oswald Spengler (1880–1936) var tysk filosof, og tok med sin tenkning fremsatt blant annet i boken *Der Untergang des Abendlandes* til orde for en syklisk historiefilosofi som minner om Toynbees. Spengler har sammen med Toynbee gitt avgjørende impulser til den såkalte ”kristne Abendland”-tankegang.

<sup>36</sup> Jens Holger Schjørring (f. 1942) er dansk kirkehistoriker ved Universitetet i Aarhus.

I øvrigt har jeg i sin tid hele tiden konstatert den apori [...] at MRA hadde en tilbøyelighet til hele umådeholden selvros, samtidig med at der ikke kunne gives noen konkrete kildehenvisninger eller lignende. Jeg fikk aldrig afgørende dokumenter i hænderne, men fikk at vide, at alle de væsentligste spørsmål i tilværelsen er af åndelig art.<sup>37</sup>

Hva gjelder MRAs bruk av sitater fra kjente personligheter, har Anders Jarlert skrevet at "[...] the oral testimonies often exaggerate the influence of the Oxford Group or confuses it with other religious og ideologic forces of the time."<sup>38</sup>

At MRA har vært offer for en *bevisst* overseelseskampanje er blitt påstått av blant annet den svenske journalist Nils Gösta Ekman,<sup>39</sup> i hans bok *Experiment with God* (Ekman bruker ordene "a policy of silence").<sup>40</sup> Han skriver:

That his [Buchmans] opponents have succeeded so such a degree in belittling, not to say erasing, his memory may be partly explained by the fact that our [den svenske] mass media have been dominated in recent years by radicals without moral standards.<sup>41</sup>

De "radikale" Ekman skriver om er den kraftige bølge av radikale grupperinger og støtte til venstreradikale ideer som kom sterkt i Europa fra og med 1968. Disse grupperingene hadde en klart anti-kristelig brodd, så Ekmans kritikk er slett ikke usannsynlig. I det hele tatt fikk MRA mye motbør på 1960-tallet, og dette kan ha hatt sammenheng med den samme venstrevinden. Det er for eksempel verdt å merke seg at MRA eller Buchman overhodet ikke er nevnt i Adenauers memoarer (utgitt i andre halvdel av 1960-tallet), selv om Adenauer hadde årelang kontakt med Buchman.<sup>42</sup> På den annen side kan dette selvfølgelig også bety at MRAs innfyttelse på Adenauer var liten eller ikke-eksisterende, siden Thomas Wyller<sup>43</sup> har rett når han skriver at det ikke automatisk er en sammenheng mellom ressursbruk og virkninger.<sup>44</sup> Likevel er det verdt å merke seg det Jan Inge Sørbo<sup>45</sup> skriver; at Ronald Fangen,<sup>46</sup> som i mellomkrigstiden var en av de sentrale, norske diktere, og også den første

---

<sup>37</sup> E-post fra Jens Holger Schjørring til forfatteren, 30. mai 2006.

<sup>38</sup> Jarlert 1995, s. 24. Anders Jarlert er professor i kirkehistorie ved Lund Universitet.

<sup>39</sup> Nils Gösta Ekman var redaktør i *Svenska Dagbladet*.

<sup>40</sup> Ekman 1972, s. 13.

<sup>41</sup> Ekman 1972, s. 12.

<sup>42</sup> Price 1979, s. 55 m. fl.

<sup>43</sup> Thomas Chr. Wyller (f. 1922) er norsk statsviter, professor ved Universitetet i Oslo fra 1968–1992.

<sup>44</sup> Wyller 1988, s. 128.

<sup>45</sup> Jan Inge Sørbo (f. 1954) er forfatter og professor i litteratur ved Høgskolen i Volda.

<sup>46</sup> Ronald Fangen (1895–1946) var den norske forfatter som ut fra et kulturkonservativt ståsted i sterkest grad stod som motpol mot den kulturradikale fløy på 1920- og 1930-tallet. I 1934 kom han i kontakt med Oxfordbevegelsen på Høsbjør-konferansen, og dette ble for ham et personlig religiøst gjennombrudd. Etter dette

norske dikter som ble fengslet av den tyske okkupasjonsmakt, i dag er mindre kjent enn hans posisjon i mellomkrigstiden skulle tilsi. Dette skyldes, i følge Sørbo, at ”kulturradikalarane langt på veg [vart] vinnarane i kampen om litteraturhistoria”,<sup>47</sup> og at ”historien blir skriven av sigerherrane.”<sup>48</sup>

Denne overseelses-påstanden kan også settes i sammenheng med det at åndelige og kulturelle krefter ofte er blitt neglisjert i historieforskningen. Joseph Nye nevner for eksempel at transnasjonale nettverk ”often [has] been ignored both in policy-oriented writings and more theoretical works [...]”,<sup>49</sup> og gitt MRAs natur og virkemåte er det åpenbart at bevegelsen ikke vil bli tatt seriøst av en streng realist-empirist, som mener at kun nasjonalstater og økonomiske krefter spiller en rolle i historien.

Bevegelsen MRA er et spennende forskningsobjekt av følgende grunner:

(a) Bevegelsen jobbet systematisk og iherdig fra midten av 1920-tallet for å virkeliggjøre en åndsforandring i de områder hvor den engasjerte seg, og i en rekke tilfeller viste bevegelsen en forbløffende evne til på kort tid å sette seg selv på kartet i disse områder. Egil Elseth har sågar kalt bevegelsen ”ikke noe mindre enn 1930-årenes store religiøse sensasjon.”<sup>50</sup> Denne evnen var tydelig i Norge i 1934, da bevegelsen kom hit på innbydelse av stortingspresident Hambro. En rekke øyenvitner forteller om en kulturforandring i kjølvannet av MRAs kampanjer.

(b) Bevegelsen brukte sin innflytelse systematisk i arbeidet i Tyskland og mellom Tyskland og Frankrike i de umiddelbare etterkrigsårene, og bevegelsen lyktes i å få over hundre tyskere (noen av de første tyskere som fikk lov å forlate Tyskland etter krigen) ut av Tyskland og til konferanse i Caux i 1946 og 1947. MRAs rolle i forsoningsarbeidet mellom Frankrike og Tyskland ble også positivt anerkjent av både Konrad Adenauer og av Robert Schuman, og dette arbeidet er den delen av MRAs arbeid er også det som historikere har lagt mest vekt på i studier av bevegelsen.

---

gjennombruddet ble han Oxfordbevegelsens mest kjente ansikt i Norge, kanskje med unntak av Hambro. Fangen var den første norske forfatter som ble fengslet av de tyske okkupasjonsmakter under 2. verdenskrig.

<sup>47</sup> Sørbo 1999, s. 172, og også s. 150–176.

<sup>48</sup> Sørbo 1999, s. 161.

<sup>49</sup> Keohane og Nye 1971 (a), s. 330.

<sup>50</sup> Elseth 1953, s. 141. Egil Elseth (f. 1927) er forfatter og lyriker. Også C. F. Engelstad brukte ordene ”[d]en var jo utvilsomt den store religiøse sensasjon i de nærmeste følgende år [...]” (Engelstad 1946, s. 135). Carl Johan Fredrik Engelstad (1915–96) var forfatter, litteraturforsker og journalist, og var fra 1960 til 1961 sjef for Nationaltheatret. Han jobbet også i Aftenposten, og skrev bøker og skuespill.

(c) MRA hadde et stort og mektig nettverk, og Buchman viste noe av Jean Monnets<sup>51</sup> evne til å komme i kontakt med nøkkelpersoner. Buchman og MRA var i kontakt med og fikk delvis støtte fra toppsirkler i både USA,<sup>52</sup> Europa<sup>53</sup> og Asia.<sup>54</sup>

Denne oppgaves problemstilling blir derfor det følgende: *I hvor stor grad hadde Frank Buchman og MRA innflytelse i og innvirkning på den tidlige europeiske integrasjon som kulminerte i Kull- og stålunionen.*

Kildene i denne oppgaven stammer fra to arkiver: MRAs private arkiv i Herefordshire, England, under ledelse av Anne Evans, og statsarkivet (Archives cantonales vaudoises) i Lausanne, Sveits, hvor MRAs senter i Caux har deponert alle sine arkiver. I tillegg kommer bøker og pamfletter tilveiebragt av professor Jens Holger Schjørring ved Universitetet i Århus, samt annen litteratur og Internett. Av type deler kildene seg i tre: For det første bøker, tekster og pamfletter om MRA, ofte skrevet av bevegelsen selv, for det andre primærdokumenter, for en stor del funnet i England, deriblant korrespondanse mellom Buchman og Adenauer, Buchman og Schuman, og Buchman og Hambro, og for det tredje sekundærlitteratur og analyser.

Hva gjelder bøkene og pamflettene, har bevegelsen et lavere krav til kildehenvisning og etterprøvbarhet enn det som må kunne forventes av faghistorisk materiale, og dette kommer både av slurv og av temaets natur. En bevegelsen som opererer i krysningspunktet mellom idealisme og religiøsitet vil i ethvert tilfelle ha problemer med å tilveiebringe ”hard evidence”. I tillegg er mye av dette materialet skrevet ut fra et til tider naivt verdenssyn, og det er akkurat dette verdenssyn som gjør MRA i stand til selv å hevde sin særstilling i historien. Likevel tyder kildene ikke på juks, og forfatterne ser ut til å ha sanndruelige mål – selv om omgangen med sitater til tider er noe slapp.

Primærkildene stammer stort sett fra MRA-arkivet i Herefordshire. Arkivet holdes på gården til familien Evans, og bærer preg av å være et lite privat-arkiv. En rekke av kildene er kopier, og kopisten har ved flere tilfeller forandret den nøyaktige ordlyden uten å forandre meningsinnholdet. Likevel inneholder arkivet en rekke gode kilder, deriblant en rekke

---

<sup>51</sup> Monnet 1987, Brinkley og Hackett 1991, Duchêne 1994 og Fransen 2001. Jean Monnet (1888–1979) var fransk politiker, og av stor betydning for arbeidet frem mot Kull- og stålunionen.

<sup>52</sup> Truman, Clay, Marshall og Roosevelt. Lucius Clay (1897–1978) var amerikansk øverstkommanderende i Tyskland i de umiddelbare etterkrigsår.

<sup>53</sup> Adenauer, Schuman, fagforeningsledere og elitegrupper fra en rekke land.

<sup>54</sup> Buchman hadde kontakt med flere generasjoner indiske ledere, blant annet Gandhi og Nehru, og han ble æret av en japansk delegasjon fra Hiroshima i 1950 (Engebretsen 2002, s. 114–116). Mohandas Karamchand (Mahatma) Gandhi (1869–1948) var indisk frigjøringsleder og verdens kanskje største forkjemper for ikkevoldelig motstandskamp. Jawaharlal Nehru (1889–1964) var indisk politiker, og det selvstendige Indias første statsminister. Venn av Gandhi.

memorandaer. Det ser også ut til at en del av arkivet er Garth Leans<sup>55</sup> arbeidsmateriale fra arbeidet med Buchmans biografi, og noe rot vil derfor forklares ved at materialet ikke var ment for andre enn Lean selv. Kildene er likevel gode, og arkivar Evans oppsummerer arkivet slik: “Within the UK Initiatives of Change Archive there are a number of unpublished documents. these include copies of correspondence or telegrams along with unsigned, but *authentic*, copies of reports written by MRA field workers.” (min kursiv)<sup>56</sup>

### 1.3 Forskning om MRA og den europeiske integrasjon

Mye er skrevet om MRA og Oxfordgruppen, og en stor del av dette er forfattet av bevegelsens egne menn og kvinner.<sup>57</sup> Bevegelsen har konsekvent høy selvtillit – en selvtillit som de historikere som har forsket på MRA finner overdrevet.<sup>58</sup> I tillegg har Jens Holger Schjørring bemerket at “[...] die MRA–Literatur meistens ganz unwissenschaftlich ist [...]”,<sup>59</sup> og dette gjør at man må feste begrenset lit til det bevegelsen skriver om seg selv. Det er derimot gjort seriøs forskning på MRA, og her følger en oversikt de prosjekter som ligger til grunn i arbeidet med denne oppgave.

Edward Luttwak<sup>60</sup> har i sitt kapittel i boken *Religion, the missing Dimension of Statecraft*<sup>61</sup> tatt for seg MRAs rolle i tysk–franske forbindelser. Han legger vekt på den mengde av tysk–fransk kontakt som gikk via Caux, men påpeker også at man ikke må overvurdere Cauxs praktiske betydning.<sup>62</sup> Han legger spesielt vekt på de kontaktene som ble etablert mellom tyske og franske ”industrialists and trade union leaders”, som må ha virket positivt i forhandlingene opp mot opprettelsen av ECSC.<sup>63</sup> Hans konklusjon er som følger: ”If MRA had done nothing else, its ancillary role in the creation of the ECSC would alone give it importance in the history of Europe.”<sup>64</sup>

---

<sup>55</sup> Garth Lean var sentral i Buchmans arbeid, og han skrev Buchmans biografi.

<sup>56</sup> E–post fra Anne Evans til forfatteren 15. juli 2006.

<sup>57</sup> Lunn noterer seg i 1957 at “[t]here is an immense literature on M.R.A. which is in the main the work either of ardent propagandists or of hostile critics.” (Lunn 1957, s. 13–16). Arnold Lunn (1888–1974) var britisk forfatter og idrettsforegangsmann.

<sup>58</sup> Schjørring 1976, Price 1979, Johnston og Sampson 1994 og Jarlert 1995. For videre betraktninger omkring MRAs hang til overdrivelser, se Lunn 1957, s. 90–94.

<sup>59</sup> Schjørring 1976, s. 83.

<sup>60</sup> Edward Luttwak (f. 1942) er amerikansk historiker og økonom.

<sup>61</sup> Redigert av Douglas Johnston and Cynthia Sampson, Oxford University Press 1994

<sup>62</sup> Johnston og Sampson 1994, kap. 4.

<sup>63</sup> Johnston og Sampson 1994, s. 52.

<sup>64</sup> Johnston og Sampson 1994, s. 52.



Henri Riebens<sup>65</sup> har uttalt seg om MRA ved et par anledninger. Om Irène Laures<sup>66</sup> opplevelse i møte med MRA har han skrevet:

Burdened with the experiences of two world wars and their load of hatred, Irène Laure experienced the shock of this double encounter. Forgiveness washed away the hatred that held her fast, opening the way to friendship, and led Irène Laure to a life of commitment over the next 40 years which bore fruit in the Franco–German reconciliation.<sup>67</sup>

Videre har Rieben skrevet: ”For my part, I have not forgotten what Europe owes to the dialogue and co–operation that developed in the decisive post–war years between Buchman on the one hand and Konrad Adenauer and Robert Schuman on the other”.<sup>68</sup> Dette er den samme effekt som David Price<sup>69</sup> holder som den viktigste effekten av MRA i integrasjonen. Videre har Riebens fremhevet Cauxs rolle som ett av de første steder hvor tyskere ble gjeninnført i Europa etter krigen.<sup>70</sup>

Jens Holger Schjørring, professor i kirkehistorie ved Universitetet i Århus, har i sin artikkel ”Moralische Aufrüstung und westeuropäische Politik bis 1954”<sup>71</sup> levert en dyptgående og rik analyse av MRAs rolle i europeisk politikk. Han leverer en god behandling av metodeproblemene når man jobber med MRA (se over), og han poengterer at man i denne saken ikke kan snakke om beviser,<sup>72</sup> men om MRAs rolle i den europeiske integrasjon skriver han:

Daß die frühe europäische Integration sich nicht nur auf harte diplomatische Kompromisse gründet, sondern auch auf ein Gefühl einer gemeinsamen west–europäischen Identität, die vielfach mit der MRA in Verbindung stand, muß außer Zweifel stehen. [...] diese geistige Konzeption [ist] eine bedeutsame Begleitung zum realpolitischen Geschehen gewesen [...] Von einem solchen Beieinander zeugt schon, daß der Leiter der Marshall–Hilfe, Paul Hoffman, die MRA ”das ideologische Gegenstück zur Marshall–Hilfe” nannte.<sup>73</sup>

---

<sup>65</sup> Henri Riebens ble av Monnet utpekt som leder av Jean Monnet–seneret i Lausanne, og holdt et professorat ved Universitetet i Lausanne.

<sup>66</sup> Irène Laure var fransk politiker og sentral MRA–er, se 3.3.

<sup>67</sup> Henri Rieben sitert i Stallybrass, Andrew: upublisert manuskript om Caux–senterets historie, kap. 9, s. 4.

<sup>68</sup> Stallybrass, Andrew: upublisert manuskript om Caux–senterets historie, kap. 9, s. 3.

<sup>69</sup> David Price skrev sin masteroppgave ved Oxford (1979) om MRAs rolle i den europeiske integrasjon, og leder idag et frittstående prosjekt kalt ”The Schuman Project” (<http://www.schuman.info/>).

<sup>70</sup> Filmen ”For the Love of Tomorrow”, fra ca. 28:20.

<sup>71</sup> *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, I – 1976, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart.

<sup>72</sup> Schjørring 1976, s. 95.

<sup>73</sup> ”Det er hevet over tvil at den tidlige, europeiske integrasjon ikke kun baserte seg på harde diplomatiske kompromisser, men også på en følelse av en felles vest–europeisk identitet, som på mange måter hadde forbindelse med MRA.” (Schjørring 1976, s. 94) Paul Hoffman var den amerikanske administrator av Marshall–hjelpen i Europa.

Den tyske historiker Gabriele Müller-List har i sin artikkel "Eine neue Moral für Deutschland? Die Bewegung für Moralische Aufrüstung und ihre Bedeutung beim Wiederaufbau 1947–1952"<sup>74</sup> kortfattet behandlet MRAs arbeid i forhold til og i Tyskland i de umiddelbare etterkrigsår. Hennes artikkel er en spesielt verdifull kilde til analyse av tyske besøkstall i Caux i årene artikkelen omfatter, og hennes konklusjon til artikkelens tema er at MRAs viktigste innsats var "ein gemeinsames europäisches Bewußtsein zu schaffen und die Gegensätze abzubauen."<sup>75</sup> Hun legger også vekt på at MRA var først ut med å gjeninnføre Tyskland inn i Europa.<sup>76</sup>

David Price har i sin masteroppgave ved Oxford behandlet temaet "The Moral Rearmament Movement and postwar European Reconstruction".<sup>77</sup> Etter å ha tatt for seg en rekke aspekter ved MRAs arbeid er hans konklusjon som følger: MRA spilte en viktig rolle i knytte Tyskland tilbake inn i det europeiske politiske landskap – "[i]n this area there can be little doubt about the main achievements of the movement. The assemblies at Caux welcomed some of the first democratically-minded Germans to leave their country."<sup>78</sup> MRA spilte også en rolle i Ruhr-industrien, selv om denne, i følge Price, er vanskeligere å analysere. Han legger likevel vekt på at "the movement was one of the few at the time which was able to challenge communist attitudes among the work forces as well as reactionary approaches in management."<sup>79</sup> Price legger forholdsvis stor vekt på MRAs rolle i den tysk-franske forsoning, og mener at bevegelsen "did make a real contribution".<sup>80</sup> Han parafraserer blant annet Adenauer, som sa at "Victor and Irene Laure had done more in the past fifteen years than any two other people to build unity between the age-old enemies, France and Germany."<sup>81</sup> Hva gjelder den europeiske integrasjonen, fremhever Price at det er vanskelig å si noe klart og endelig om MRAs rolle, men han konkluderer likevel med at "Caux, at this time and through the 1950's, was perhaps the most important European forum for reconciliation. And the spirit of Caux contributed a decisive impetus to European unity at a

---

<sup>74</sup> *Aus Politik und Zeitgeschichte* (vedlegg til *Das Parlament*), Bonn, 44 / 1981 (31. oktober). Gabriele Müller-List er tysk historiker.

<sup>75</sup> "å skape en felles, europeisk bevissthet og å bygge ned motsetningene." (Müller-List 1981).

<sup>76</sup> Müller-List 1981 .

<sup>77</sup> Oxford 1979

<sup>78</sup> Price 1979, s. 53.

<sup>79</sup> Price 1979, s. 54.

<sup>80</sup> Price 1979, s. 54.

<sup>81</sup> Price 1979, s. 54.

critical time.”<sup>82</sup> Det er altså på det åndelig–kulturelle felt at MRA, i følge Price, spilte en viktig rolle.

Mye annet er også skrevet om bevegelsen, men slett ikke alt holder det nivå og den saklighet man må kunne forvente av sakprosa. Prosjektene og titlene over, samt bøkene i litteraturlisten bakerst i oppgaven, er det materiale som denne oppgave baserer seg på.

## 1.4 Innflytelse og makt

### (a) MRA og innflytelse

Bevegelsen MRA virket via et stort nettverk, og mye av deres arbeid foregikk nettopp som nettverksarbeid, altså fra person A til person B til person C og så videre. MRAs sentrale aktører var ikke statsmenn eller folkevalgte, og det er derfor i nettverksteori at man kan spore den innflytelse bevegelsen kan ha øvet.

Studiet av politikk er for en stor del studiet av makt. En rekke ulike definisjoner av begrepet ”makt” er utviklet, og selv om noen av disse definisjoner er mer kompliserte og tar høyde for flere faktorer enn andre, kan de alle sammenfattes, noe grovt, i den følgende definisjon: Makt er evnen til å få noen til å gjøre noe som de uten ytre påvirkning ikke ville ha gjort.<sup>83</sup> Nødvendigheten av å legge dette teoretiske grunnlag er i denne oppgave åpenbar, for oppgaven undersøker om Buchman og MRA hadde innflytelse på den tidlige europeiske integrasjon, og selv om noen teoretikere skiller mellom begrepene ”innflytelse” og ”makt”, kan oppgavens grunnleggende problemstilling omskrives slik: Hadde Buchman og MRA *makt* i den tidlige europeiske integrasjon?

Noen innledende bemerkninger er nødvendige. For det første: Siden en stor del av den makt som blir brukt og styrt i moderne politikk kommer fra folkevalgte stillinger, må man først finne ut om MRA-ere noen gang satt i slike posisjoner. Dette fører en automatisk inn i det annet punktet: Hvordan definere en ”MRA-er”? Det enkleste, og som ville ha fungert for de fleste andre bevegelser, er å gå gjennom medlemslister, men MRA har som kjent aldri operert med slike. Enten sympatiserer man, eller så gjør man det ikke, og et nytt forsøk ville da være å definere ”alle som sympatiserer med MRA” som MRA-ere, men da støter man umiddelbart på problemet: Hvordan definerer man ”sympati”? Ville offentlige utsagn, skriftlige notiser eller deltakelse på MRA-konferanser da telles som ”sympati”? For en del tilfeller ville man hevet over rimelig tvil kunne definere noen som ”MRA-sympatisør”, for

---

<sup>82</sup> Price 1979, s. 56.

<sup>83</sup> Neumann 1950, Russell 1950, Engelstad 2005, Bell, Edwards og Wagner (red.) 1969, Berg 1975, Hernes 1982, Seip, Løchen og Albrektsen 1978 og Wyller 1988.

eksempel Hans Dütting, Konrad Adenauer og Robert Schuman, og definisjonen hviler da på et sammensatt bilde av tilstedeværelse på konferanser, offentlige utsagn, brev til Buchman og skriftlige verker, for eksempel Schumans forord til Buchmans taler. For en rekke andre personer ville derimot "MRA-sympatisør" bli adskillig vanskeligere å bruke, og en tilsynelatende tredje vei ville være å definere alle som aktivt har jobbet med MRA-arbeid som MRA-ere. Dette ville for en stor del fungere, siden det er et klart skille mellom de som for eksempel inviterte MRA til et sted, for eksempel Adenauer, og på den indre gruppe av MRA-medarbeidere som faktisk ankom stedet, og som forut for besøket var blitt trent i MRA-arbeid. Helt perfekt er definisjonen likevel ikke, for gitt MRAs natur og tankegodt er i prinsippet *alle* som tenker i MRA-baner en MRA-er, og plutselig befinner man seg dermed der man begynte – med en vag og lite nyttig definisjon.

Grunnen til at definisjonen av "MRA-er" er viktig, er at i arbeidet med svaret på problemstillingen over må man kunne svare på hva som er MRA og hva som ikke er MRA. Det som åpenbart *er* MRA, er alle de menn og kvinner som aktivt jobbet med og i MRA, for eksempel de som tilhørte den "indre sirkel" rundt Buchman, blant annet Kenaston Twitchell, Garth Lean og Peter Howard.<sup>84</sup> Alle de andre som på en eller annen måte reiste rundt med MRA i Ruhr, eller deltok i arbeidet i Caux, vil også lett kunne defineres som en del av MRA. Dette vil også i denne oppgave bli definisjonen på en "MRA-er", grunnet både i det forstående resonnement og i alminnelig ordbruk.

MRA hadde altså ingen medarbeidere i sentrale politiske stillinger i arbeidet med opprettelsen av Kull- og stålunionen, og dette betyr at den makt bevegelsen kan ha hatt, må ha kommet via "innflytelse". Forskjellen på "innflytelse" og "makt" kan synes noe søkt, og det kan også diskuteres om det er praktisk fordelaktig å skille disse to begreper, siden innflytelse definitivt er en form for makt – Wagner bruker for eksempel begrepene om hverandre.<sup>85</sup> I denne oppgave forstås "innflytelse" som den makt en person har *via* en andreperson – denne gjerne med faktisk folkevalgt makt. Det å for eksempel sitte i folkevalgt stilling, som for eksempel Adenauer og Schuman gjorde, blir slik i denne oppgave en definisjon på "ren makt", altså som en motsetning til "innflytelse".

En slik innflytelse som MRA kan ha hatt, må ha dratt sin makt fra "åndelige" kilder, i denne sammenheng ideologi, teologi og personlig karisma. Dette er da også naturlig for en bevegelsen som for en stor del satset all sin energi på det åndelige og ideologiske virkefelt. I

---

<sup>84</sup> Twitchell, Lean og Howard var alle sentrale MRA-ere. Twitchell skrev en viktig bok om MRAs arbeid i Ruhr etter 2. verdenskrig (*Regeneration in the Ruhr*) og Howard var leder av MRA fra Buchmans død i 1961 til Howards egen plutselige død i 1965.

<sup>85</sup> Bell, Edwards og Wagner (red.) 1969, s. 9–10.

tillegg kommer den innflytelse bevegelsen fikk etter hvert som politiske og militære ledere så at MRAs arbeid hadde en praktisk effekt, for eksempel i forhold til de første tyskere som kom til Caux (Clay<sup>86</sup>) og i arbeidet i Ruhr (Adenauer), men siden dette arbeidet også var tuftet på åndelig og ideologisk grunn, var denne innflytelsen også i bunn og grunn av åndelig og ideologisk art.

Å dokumentere innflytelse er vanskelig, siden det å konstatere en aktørs faktiske handling er langt enklere enn å fastslå aktørens motiver for sin handling. Det menneskelige beslutningsapparat er i tillegg svært komplisert, spesielt for den handlende selv, og det å skulle dokumentere at "A fikk B, via innflytelse, til å gjøre X" er derfor vanskelig. Thomas Wyller, i sin artikkel "Refleksjoner over «politisk innflytelse»", slår derimot fast at det er mulig – så lenge man opererer med sannsynlighet. Wyller skriver: "Ambisjonsnivået ved innflytelsesanalyser må gjelde «påvisning» av *sannsynlige sammenheng*. Slik påvisning foreligger når det *utenfor enhver rimelig tvil* kan hevdes at deltakelse/ressursbruk var en nødvendig forutsetning for det intenderte saksutfall."<sup>87</sup>

#### (b) "Soft power" og transnasjonale nettverk

Som motvekt til det realistiske og statssentrerte historiesynet har flere historikere og statsvitere utviklet teorier som bryter ut av klassisk realisme, ved å inkorporere også ikke-materielle elementer som holdninger, ideer og moral i historiske forklaringer. Teorien om "complex interdependence"<sup>88</sup> (Keohane og Nye) og transnasjonale nettverk<sup>89</sup> (Keohane, Nye og Kaiser) er viktige deler av denne teorigruppen. Joseph Nye og Robert Keohane utvikler i sin bok *Power and Interdependence* et teoretisk rammeverk som i større grad tar høyde for faktorer utenfor militære og økonomiske, og som for en stor del er representativt for hele teorigruppen.

Tre antakelser ligger til grunn: For det første at forholdet mellom nasjonalstater foregår via "multiple channels" (altså ikke kun regjering – regjering), for det andre at realismens syn at militære forhold kommer først i et hierarkisk system av viktige og mindre viktige saker, er feilaktig ("[a]bsence of hierarchy among issues"), og for det tredje og at militærmakt er mindre viktig i internasjonal politikk (realisten hevder jo at militærmakt er den

---

<sup>86</sup> For mer om Clay, se note 52, s. 14.

<sup>87</sup> Wyller 1988, s. 138, kursiv i original.

<sup>88</sup> Keohane og Nye 1989.

<sup>89</sup> Keohane og Nye (red.) 1971 (c), og Kaiser og Starie (red.) 2005. Se også Huntington 1973, Keohane og Nye 1971 (a), Keohane og Nye 1971 (b), Keohane og Nye 1974, Kaiser 1971 og Warwick 1971.

viktigste faktor i internasjonal politikk).<sup>90</sup> Det ”enkle” realistiske syn på politikk brytes altså opp i mindre deler – deler som er knyttet sammen med hverandre på tvers av nasjonale grenser og politiske felt. De samme forfatterne har i sin *Transnational Relations and World Politics*,<sup>91</sup> samt en rekke artikler, fremhevet hvordan det realistiske synet er altfor snevert til å beskrive og forklare stormaktpolitiske forhold, spesielt etter 1945, med den økende globalisering, og hvordan transnasjonale nettverk har vært viktige i utformingen av både nasjonal og internasjonal politikk.

Transnasjonale nettverk og transnasjonale aktører er alle grupperinger og organisasjoner som øver innflytelse over nasjonale grenser, men som ikke er direkte styrt av den enkelte nasjonalstat. Dette kan være NGOs,<sup>92</sup> multinasjonale konserner, for eksempel Microsoft og IBM, transnasjonale pressgrupper, for eksempel Amnesty, humanitære organisasjoner, som Røde Kors eller Leger uten Grenser, eller religiøse grupperinger – den viktigste er selvfølgelig den Katolske Kirke. Den makt disse grupperinger og nettverk har, er som oftest ikke ”hard power”, altså økonomisk og militærmakt, men ”soft power”<sup>93</sup> – det begrepet som Nye utviklet tidlig på 1970-tallet. Nye definerer ”soft power” slik: ”It is the ability to get what you want through attraction rather than coercion or payments. It arises from the attractiveness of a country’s culture, political ideals, and policies.”<sup>94</sup> Hva gjelder denne ”myke makt” i forhold til ”hard makt”, skriver Nye: ”Seduction is *always more effective* than coercion, and many values like democracy, human rights, and individual opportunities are deeply seductive.” (min kursiv)<sup>95</sup>

Det viktigste element hos Nye og Keohane er at moral, ideer og kulturelle storstrukturer gis mye større plass enn i snever realisme, ikke bare som fenomener i seg selv, men også som virkende krefter på den politikk som føres av myndigheter. Keohane og Nye skriver: ”At the most general level our contention is that these transnational relations increase the sensitivity of societies to one another and thereby alter relationships between governments.”<sup>96</sup> Kultur, holdninger og ideer har altså en indirekte makt i den politikk som til enhver tid føres. Til tider har transnasjonale nettverk *stor* makt – med Keohanes og Nyes ord: ”Transnational actors sometimes prevail over governments.”<sup>97</sup>

---

<sup>90</sup> Keohane og Nye 1989, s. 21–25.

<sup>91</sup> Keohane og Nye (red.) 1971 (c).

<sup>92</sup> Non-governmental organization.

<sup>93</sup> Nye 2004, Nye 1990 og Keohane og Nye 1989. ”Soft power” betegner i prinsippet all makt som ikke direkte utledes av økonomisk og militær makt.

<sup>94</sup> Nye 2004, s. x (innledning).

<sup>95</sup> Nye 2004, s. x (innledning).

<sup>96</sup> Keohane og Nye 1971 (a), s. 336.

<sup>97</sup> Keohane og Nye 1971 (b), s. 736.

Wolfram Kaisers forskning viser også viktigheten av transnasjonale bånd for den europeiske integrasjon, og hos ham legges det blant annet vekt på de kristendemokratiske bevegelser.<sup>98</sup> Som for Keohane og Nye er policymaking også for Kaiser mer enn mellomstatlig diplomati,<sup>99</sup> og der hvor intergovernmentalister som Milward ville begynne en årsaksforklaring på statsnivå, begynner Kaiser i den andre enden; "[s]tates do not develop societies. Societies develop states."<sup>100</sup> Kaiser tegner opp et bredt bilde, hvor "the longer term historical, socio-economic and cultural similarities of European states and societies and transnational links [...]" er betydningsfulle.<sup>101</sup>

## 1.5 Teser

Gitt denne oppgaves problemstilling og de problemer det medfører som historiker å ta for seg motivasjon, religiøs overbevisning og "ånd", er det klart at denne oppgave kun kan komme frem til sannsynligheter. Som i arbeidet med matematiske tilnæringsmetoder ville man, ved å legge nok arbeid og ressurser ned i prosjektet, kunne komme til et svært sannsynlig svar – men det ville likevel kun kunne dreie seg om en høyere eller lavere sannsynlighet.

Ordparet "konstatere" og "vurdere" vil her være nyttig å gå ut fra. Det første er langt enklere enn det andre, siden det å konstatere en aktørs faktiske handling er langt enklere enn å fastslå aktørens motiver for sin handling. Oppgaven vil altså delvis bli en konstatering og delvis en innflytelsesanalyse, men tematikkens rene omfang forhindrer innflytelsesanalysen fra å si noe tilnærmet sikkert om MRAs innflytelse i den tidlige europeiske integrasjon. Den rene politiske integrasjonen er jo et svært stort felt, med mange små og store politiske prosesser involvert, og i tillegg kommer den kulturelle og økonomiske integrasjonen, som igjen henger sammen med den politiske. Disse tre feltene innebærer i tillegg svært mange mennesker. Man kan derimot konstatere, og ut fra de konstanterte fakta vil man kunne trekke opp visse sannsynlighetssammenhenger, som alle kan være både sannsynlige og gode forklaringer, men som gitt de problemer som her er skissert opp ikke må anses som endelig sikre.

---

<sup>98</sup> Gehler og Kaiser 2001

<sup>99</sup> Kaiser og Starie (red.) 2005, s. 20

<sup>100</sup> Kaiser og Starie (red.) 2005, s. 12.

<sup>101</sup> Kaiser og Starie (red.) 2005, s. 1. For et bredere bilde av Kaisers arbeid, se introduksjon og kapittel 1.

Denne oppgave vil konstatere det følgende:

(a) Bevegelsen hadde en rekke gode kontakter og sympatisører,<sup>102</sup> både i akademiske, kongelige, politiske, religiøse og kunstneriske sirkler, og hadde kontakt med en rekke nøkkelpersoner i USA og Europa i det aktuelle tidsrom.<sup>103</sup>

(b) Bevegelsen ble invitert til Tyskland av flere sentrale skikkelser, blant annet Konrad Adenauer og Hellmuth Burckhardt, og flere andre sentrale tyskere uttrykte støtte til bevegelsen, deriblant Karl Arnhold og Hans Dütting.

(c) Bevegelsen var svært tidlig ute i arbeidet med å knytte Tyskland inn i Europa igjen etter 2. verdenskrig, og også i arbeidet med å forsone Frankrike og Tyskland var MRA tidlige og sentrale.

(d) Bevegelsen satset etter 2. verdenskrig spesielt på Ruhrområdet, siden dette området var det industrielle hjerte av Europa, og derfor også et nøkkelpunkt for kommunistisk strategi og avansement. Bevegelsen fremsto i Ruhr og ellers som en virkende motstandskraft mot kommunisme.

(e) Bevegelsens tankegods og idégrunnlag var grunnleggende positiv til integrasjon, og sentrale MRA–tenkere som Theophil Spoerri og Robin Mowat la det teoretiske grunnlag for tanken om ”inspirert demokrati” etter 2. verdenskrig. Også Buchman ordla seg i taler på en slik måte at det fremstår som klart at både han og MRA var for integrasjon i Europa.

Deretter vil oppgaven vurdere MRAs arbeid i forhold til effektivitet og omfang, og ut fra de ovennevnte fakta og de kilder som ligger til grunn vil denne oppgave hevde det følgende:

(a) Det er sannsynlig at MRA hadde en positiv effekt på den tidlige europeiske integrasjon, mest av alt i sitt arbeid med fransk–tysk forsoning, men også i sitt arbeid i Ruhrområdet og i sitt arbeid i Caux. Både Adenauer og Schuman har ytret seg positivt om MRAs arbeid, og rekken av tyske ledere som har uttalt seg positivt om MRA er lang. MRAs bidrag til integrasjonen kom i form av forsoningsarbeid og forandring av ånd mellom tidligere fiender, og også i forandring av ånd i bevegelsens arbeid i Ruhr i de umiddelbare etterkrigsår. Denne forandring og forsoning var positiv for den europeiske integrasjon.

(b) MRA var spesielt viktig for den første generasjon av etterkrigsledere i Tyskland, ved at Caux var det aller første sted som etter 2. verdenskrig mottok tyskere som likemenn. MRAs innflytelse på denne generasjonen av tyske ledere ble derfor stor, og det at Lucius Clay

---

<sup>102</sup> Med ”sympatisør” menes her noen som ved handling eller ved ord uttrykker sympati og/eller yter hjelp til bevegelsen

<sup>103</sup> MRA har også vært aktiv i Asia og Afrika, men dette faller utenfor denne oppgave.



tillot tyskere ut av Tyskland for å reise til Caux, viser at amerikanske okkupasjonsmyndigheter hadde tro på arbeidet som ble gjort. Amerikanske okkupasjonsmyndigheter tillot også MRA inn i Tyskland, blant annet til Ruhr med teatret *The Good Road*, på et tidspunkt da det var svært vanskelig å få innreisetillatelse til Tyskland. I følge Einar Engebretsen<sup>104</sup> var den 200-manns store MRA-delegasjonen som reiste inn i Tyskland den ”første og største delegasjon som fikk lov til å krysse grensen til Tyskland [etter krigen].”<sup>105</sup>

(c) MRA overdriver i sin egen litteratur sin egen rolle i Europa etter 2. verdenskrig, og fremstår i mye av sin argumentasjon som naiv i forhold til de kompliserte mekanismer som utgjør stormaktspolitikk og policymaking. Bevegelsens litteratur klarer ofte ikke å argumentere overbevisende, og har også mangler hva gjelder etterprøvbarehet og gjennomsiktighet. De argumenter som føres på banen består for en stor del av muntlige eller skriftlige utsagn fra autoriteter,<sup>106</sup> og om enn disse er interessante og til tider vektige uttalelser, er de ikke tilstrekkelig grunnlag for gode historiske analyser. Bevegelsens overdrevne selvbilde må derimot ikke ses som et forsøk på bevisst å forfalske historien, men heller som et uttrykk for det brennende ønske bevegelsen og dens medarbeidere hadde og har om å forandre verden til det bedre.

---

<sup>104</sup> Norsk MRA-medarbeider, jobbet med MRA i Ruhr i Tyskland i en årrekke etter krigen.

<sup>105</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca 15:00.

<sup>106</sup> Richard Palmer skriver i sin artikkel om MRA-drama i USA: ”For example, they frequently quote favorable reviews but never show adverse criticism. Similarly, statements by well known politicians or theatre persons concerning productions are quoted, but these are invariably favorable.” (Palmer 1979, s. 173). Richard Palmer er professor i engelsk og drama ved Washington University.

## 2 BEVEGELSEN MORALSK OPPRUSTNING

Dette kapittel vil ta for seg bevegelsen Moralsk Opprustning, både dens historiske utvikling fra Oxfordgruppen til MRA, dens tankegods og åndsstrømninger som har ledet frem til MRA, MRAs samfunnsanalyse og bevegelsens handlingsteori. Norge 1934, hvori C. J. Hambro var en nøkkelperson for Oxfordgruppens arbeid, brukes som eksempel på bevegelsens arbeidsmetoder.

Frank Buchman var ”a man with a mission”, og dette kapitlet viser det følgende: Frank Buchman og hans bevegelse hadde et verdenssyn og et idégrunnlag – et grunnlag som sa hvordan verden var og hvorfor den var slik. Dette grunnlag førte igjen til en handlingsteori som sa hvordan verden av i dag kunne forbedres. Denne handlingsteorien ble praktisert i arbeidet fra Caux etter 2. verdenskrig, som oppgaven vil ta for seg i kapittel 3.

### 2.1 MRAs historie og grunnleggende tankegods

Buchmans tenkning var forankret i den engelsk–amerikanske vekkelstradisjon, som fra og med Wesley<sup>107</sup> og gjennom Moody<sup>108</sup> førte frem fem store Vekkelser, hvorav Wesleys metodisme var den første, Moodys den tredje, og pinsevekkelsen den femte. Grunntonen i disse vekkelsene var et opprør mot et traust og rigid høykirkelige miljø, et større fokus på den personlige frelses– og gudsopplevelse, en større vektlegging av Bibelen som den eneste skriftlige kilde til guddommelige visdom, en større iver etter å spre dette budskapet, og en større fokus på ”frelsesverket på Korset”, hvor Jesus tok på seg menneskehetens synder og muliggjorde den enkeltes frelse.<sup>109</sup>

Det var fra mennesker i kretsen rundt Moody at Buchman skulle komme i kontakt med dette evangeliske tankegods. Moodys venn F. B. Meyer,<sup>110</sup> som med ”Higher Life”–bevegelsen gikk i bresjen for bekjempelse av alt av umoral, la ned grunntankene for begrepet ”ledelse” i boken *The Secret of Guidance*.<sup>111</sup> Robert Speer,<sup>112</sup> en annen av Moodys samarbeidspartnere, lanserte tanken om ”de fire Absolutter” som navigasjonspunkter for menneskelivet. Henry Drummond,<sup>113</sup> en tredje av Moodys medarbeidere, leverte tanken om ”nøkkelperson–angrep”. I 1890 skrev han: “The serious taking of every new country is not to

---

<sup>107</sup> John Wesley (1703–1791) var sentral i den engelsk–amerikanske vekkelsestradisjon, og han grunnla metodismen.

<sup>108</sup> Dwight L. Moody (1837–1899) var en av de viktigste evangeliske vekkelspredikanter.

<sup>109</sup> Wikipedia (<http://en.wikipedia.org/wiki/Evangelicalism>, 6. juni 2006).

<sup>110</sup> F. B. Meyer var en sentral tenker i den evangeliske strømmingen.

<sup>111</sup> Guldseth 1982.

<sup>112</sup> Robert Speer var en sentral tenker i den evangeliske strømmingen.

<sup>113</sup> Henry Drummond (1851–1897) leverte viktige bidrag til den evangeliske strømmingen, og virket selv både som forfatter og i academia.

be done by casual sharpshooters bringing down their man here and there, but by a carefully thought-out attack upon central points, or by patient siege planned with all a military tactician's knowledge."<sup>114</sup>

Akademikeren og teologen Henry B. Wright<sup>115</sup> videreutviklet tankene om "ledelse" og "de fire Absolutter". I sin bok av 1909, *The Will of God and Man's Lifework*, bygget Wright for en stor del på tankegodset fra Drummond og Speer, og i det følgende utdrag kan man spore Buchmans senere kompromissløse holdning i forhold til overgivelse: "Willingness to do God's will is the necessary condition for knowledge of it [...] absolute surrender is the strongest exercise of which the human will is capable."<sup>116</sup> Wright sendte boken til Buchman, som da arbeidet ved Penn State, og Buchman svarte entusiastisk.<sup>117</sup> Også teologen, filosofen og presten Burnett H. Streeter,<sup>118</sup> som jobbet ved Oxford på 1930-tallet, vektla Guds ledelse, men han la i større grad vekt på 1930-tallets dekadense. Denne dekadense hadde rot i at mennesket var uten moralsk styring. Løsningen for Streeter var den samme som for Buchman: "Modern civilisation can only be saved by a moral revival."<sup>119</sup>

R. C. Mowat har også, i sin bok *Modern Prophetic Voices*,<sup>120</sup> trukket de lange linjer. Han starter med George Fox<sup>121</sup> og John Bunyan,<sup>122</sup> og trekker linjen via brødrene Wesley<sup>123</sup> til USA, hvor Henry Muhlenberg<sup>124</sup> og Dwight Moody var viktige fanebærere. Han legger spesielt vekt på de anglo-amerikanske universiteter, og trekker i den forbindelse frem Henry Drummond, Moodys samarbeidspartner, som forsøkte å forene tro og vitenskap. Han nevner til slutt John Mott,<sup>125</sup> som besøkte Oxford og Cambridge i 1908.<sup>126</sup> Det hele summeres opp i det Mowat kaller "den anglo-amerikanske campus-bevegelsen",<sup>127</sup> som var karakterisert ved sin evangelisk-revivalistiske grunntone, sin tilknytning til amerikanske og britiske universitetsmiljøer (spesielt ved Oxford og Cambridge), og det faktum at mange av bevegelsens hovedskikkeliger kombinerte en dyp religiøs overbevisning med akademiske og

---

<sup>114</sup> Drummond sitert i Guldseth 1982, s. 121.

<sup>115</sup> Henry Burt Wright (1877–1923) var en viktig evangelisk tenker, og han underviste ved Yale Universitet.

<sup>116</sup> Wright sitert i Guldseth 1982, s. 87.

<sup>117</sup> Guldseth 1982, s. 87. Buchman og Wright korresponderte også ved andre anledninger, se Eister 1950, s. 31.

<sup>118</sup> Burnett Hillman Streeter (1874–1937) var engelsk teolog og filosof, og virket ved Oxford.

<sup>119</sup> Mowat 1994, s. 58.

<sup>120</sup> Mowat 1994.

<sup>121</sup> George Fox (1624–1691), engelsk, var grunnleggeren av kveker-bevegelsen.

<sup>122</sup> John Bunyan (1628–1688), engelsk, virket som fri predikant og forfatter, og skrev den svært viktige *Pilgrims Progress*.

<sup>123</sup> John Wesleys bror Charles (1707–1788) var også predikant.

<sup>124</sup> Henry Melchior Muhlenberg (1711–1787) grunnla den lutherske kirke i USA.

<sup>125</sup> John Raleigh Mott (1865–1955) var en viktig bidragsyter til det verdensomspennende kristne ungdomsarbeid som blant annet fant sin form i YMCA. Nobels Fredspris i 1946.

<sup>126</sup> Mowat 1994, s. 32.

<sup>127</sup> Mowat 1994, iii (innledning), min oversettelse.

politiske oppgaver. Termen ”personal evangelism” var også sentral.<sup>128</sup> I sin innledning nevner Mowat Moody, Drummond og Mott som bærende skikkelser, som ”brought unnumbered younger people to a Christian calling and commitment.”<sup>129</sup>

Keswick-opplevelsen hadde forløst Buchmans kall som evangelist, og i årene fra 1908 og inn på 1920-tallet foretok Buchman utstrakt reising, blant annet til Kina og Sør-Afrika. Han arbeidet ved State College, Pennsylvania, hvor han ledet den lokale YMCA-avdeling, og ved Hartford Theological Foundation. Han foretok også lange reiser i Asia. Denne perioden var han også innom en rekke akademiske institusjoner i USA og England, både Princeton, Cambridge og Oxford.

I 1921 besøkte Buchman Oxford, og ved dette besøket oppstod Oxfordgruppen som gruppebevegelse.<sup>130</sup> En av studentene, Loudon Hamilton,<sup>131</sup> var vert for en kveldssamling i sine rom ved Oxford, og Buchman ble invitert til å delta. Hamilton har selv beskrevet hvordan Buchman gjorde et dypt inntrykk.<sup>132</sup>

Buchmans arbeid var dypt influert av arbeidet til Mott, og spesielt Motts personalistiske ideer om at evangelisering måtte effektiviseres og gjøres fra mann til mann. I årene fra 1908 foregikk Buchmans arbeid for en stor del med base i universitetsmiljøet i USA og England, og dette var formative år for det som senere skulle bli Oxfordgruppe- og MRA-tankegods. Tanker om å treffe nøkkelsteder med små grupper av medarbeider tok i disse årene form, og Buchmans første universitetskampanje drevet av studenter ble igangsatt ved Princeton omkring 1920. Arbeidet var likevel ikke på dette tidspunkt så stort som det skulle bli på 1930-tallet, men på denne tiden bygde man opp tradisjoner og måter å gjøre ting på som skulle følge bevegelsen. Buchman selv beskrev teknikken med små grupper som ”[a] band of young people who represent God in His attractiveness, in His excellence, and radiate His love by caring [...] The Living Christ not every hour, but every minute of the day.”<sup>133</sup>

Et karakteristisk element av Oxfordbevegelsens arbeid var den tilsynelatende voldsomme effekt bevegelsen hadde på sine omgivelser. Der noen hyllet den som et stort åndelig gjennombrudd, vekket den hos andre en dyp og aggressiv motvilje. Ett eksempel på dette er at bevegelsen i USA på 1930-tallet ble ”identified as one of the most dramatic expressions of evangelical Protestantism to appear in America.”<sup>134</sup> Ikke minst Frank

---

<sup>128</sup> Eister 1950, s. 12.

<sup>129</sup> Mowat 1994, iii (innledning).

<sup>130</sup> Eister 1950, s. 28.

<sup>131</sup> Loudon Hamilton var sentral MRA-er.

<sup>132</sup> Hamiltons beretning er gjengitt i Lunn 1957, s. 26–29.

<sup>133</sup> Buchman sitert i Lean 1985, s. 118.

<sup>134</sup> Eister 1950, s. 8. For videre lesning om MRAs arbeid i USA på 1930-tallet, se Eister 1950, s. 40–42.

Buchmans karakter og utstråling var en viktig drivende kraft – en kraft som gjorde at mange opplevde ham som ”by far the most remarkable man of their experience”.<sup>135</sup> En effekt av denne særegne utstråling er de beretninger som foreligger om Buchmans evne til å ”konvertere” de minst tenkelige personer.<sup>136</sup> Han viste også det Arnold Lunn beskriver som ”a genius for publicity”.<sup>137</sup>

Frank Buchman ønsket ikke å starte en ny lære, og han ønsket heller ikke å starte en bevegelse.<sup>138</sup> Dette setter også Oxfordbevegelsen i særstilling, siden den verken reformerte eller utvidet kristen tenkning, men, med Egil Elseths ord, ”var [en] *metodisk* [...] nyskaping på det religiøse område [...]”.<sup>139</sup> Betegnelsen ”Oxfordbevegelsen” vokste frem på starten av 1930-tallet, etter at Buchmans tankegods festet seg i arbeidet ved det britiske eliteuniversitetsmiljø, men bevegelsen ble først etablert som juridisk enhet i 1939.<sup>140</sup> Tankegodset spredte seg derfor mer fra mann til mann enn som en offisiell enhet, og det var også dette Buchman ønsket, siden han ikke ønsket å starte nok en retning innenfor kristendommen, men heller gjenopplive urkristendommen.<sup>141</sup>

Sturla Johnson, som kjenner bevegelsen fra mange års arbeid, har beskrevet spredning og organisering slik:

Grupper oppsto der hvor det skjedde forvandling i enkeltmennesker. Når det hendte var det naturlig å søke sammen og prøve å finne veier til å spre budskapet videre. Det ble aldri utpekt noen lokal leder. Men kontakt og samarbeid mellom flere lokale grupper har alltid vært viktig. [...] De første årene hadde man ikke noe som helst [organisering fra land til land]. Buchman samlet rundt seg et team av mennesker og de var ofte på reise verden over. Noe kontor var det ikke. Etter som det hele vokste fikk man i land etter land en struktur, gjerne en stiftelse med et valgt styre med ansvar for økonomi, eiendom o.l.<sup>142</sup>

---

<sup>135</sup> Lunn 1957, s. 20.

<sup>136</sup> Se blant annet Lunn 1957, s. 28–30 og Lean 1985, kap. 5. For mer om Buchmans personlighet og hans effekt på mennesker, se Eister 1950, s. 106–114.

<sup>137</sup> Lunn 1957, s. 97. Eister skriver om hvordan Buchman var svært god til å skaffe seg finansiell støtte fra ”those who would be in a position to finance it” (Eister 1950, s. 32).

<sup>138</sup> Lunn 1957, s. 12. Lunn beskriver dette også slik: ”M.R.A. is neither a Church nor a Sect. It is a spiritual discipline which all men can practice irrespective of their particular creeds.” (Lunn 1957, s. 60).

<sup>139</sup> Elseth 1953, s. 142, kursiv i original.

<sup>140</sup> Jarlert 1995, s. 436 og Lynn 1957, s. 40. For en god behandling av Oxfordgruppens oppbygning, se Lunn 1957, s. 40–50.

<sup>141</sup> Derav det noe brukte navnet ”A first Century Christian Fellowship” (Eister 1950, s. 37–42 og Price 1979, s. 5).

<sup>142</sup> Sturla Johnson i e-post til forfatteren, 7. januar 2007. For mer om organisering, se Eister 1950, s. 89–124 og Thornton–Duesbery 1964. Sturla Johnson har jobbet med MRA hele livet.

Bevegelsen hadde i 1934 hovedkvarterer i blant annet England, Skottland, Skandinavia, Tyskland, Sveits, Romania, Egypt, Sør-Afrika, Sør-Amerika, India, USA og Canada.<sup>143</sup>

Oxfordgruppens grunntanke<sup>144</sup> var det følgende: Ethvert personlig og samfunnsmessig problem har sitt utgangspunkt i det enkelte menneskes moralske brist. Siden enkeltmennesket utgjør verden, vil enkeltmenneskets moralske brist bli overført til alt kollektivt, og verdens beskaftenhet er derfor et resultat av det enkelte menneskets synd.<sup>145</sup> Den subjektive korrupsjon ble, i følge Gruppen, altså overført til det kollektive, og verden kunne dermed aldri bli forbedret om ikke enkeltmennesket ble forbedret.<sup>146</sup>

Løsningen lå i erkjennelsen. Mennesket måtte snu seg mot Gud og erkjenne sin skyld – denne erkjennelse lå i å speile seg i bevegelsens ”fire Absolutter”: absolutt ærlighet, absolutt kjærlighet, absolutt renhet og absolutt uselviskhet, og gjennom ”ledelse” (”guidance”) stille seg åpen for Guds ledelse i det praktiske liv. Gruppens menn og kvinner pleide å daglig bruke en viss tid i komplett stillhet, for slik å lytte til Guds ledelse, samt gi seg selv mulighet for erkjennelse – altså klassisk kristen meditasjon. Videre lå det for Gruppen en grunnleggende frihet i det å åpne seg for andre, gjennom ”deling” (”sharing”), hvor man, gjerne på ”house parties” eller mann til mann, delte hva man slet med, både av synd og frykt.<sup>147</sup> Buchman selv oppsummerte det slik: ”Sin is the disease, Christ is the cure, the result is a miracle.”<sup>148</sup>

Det karakteristiske for Oxfordbevegelsen var for det første den kompromissløse fokus på det Absolutte (Gud som Absolutt, moral som Absolutt), og for det andre troen på Guds ledelse i det daglige liv. Bevegelsen trodde på guddommelige ledelse av sågar enkeltdetaljer i hverdagen, men også på ledelse i store og viktige spørsmål. Buchman skrev i 1938: ”Hemmeligheten ligger i den dype sannhet som vi har glemte: når mennesket lytter, taler Gud, når mennesket adlyder, handler Gud, når menneskene forandres, forandres nasjoner.”<sup>149</sup> For det tredje var bevegelsen ganske unik når den krevde at man, for å forandre en ytre faktor, måtte begynne med å forandre seg selv. Denne selvforandringen ville utløse en kjedereaksjon, hvor også andre mennesker ville forandres. Buchman skrev selv: ”Vi trenger en kraft som er sterk nok til å forandre menneskets natur og bygge broer mellom mann og mann, mellom parti

---

<sup>143</sup> Eister 1950, s. 8–9.

<sup>144</sup> For grunnleggende verker i bevegelsens tankegods, se Begbie 1934, Russell 1934 og Walter 1940.

<sup>145</sup> “[...] vår tids krise er av moralsk og åndelig art.” (Store Norske Leksikon (nettutgave, <http://www.snl.no/article.html?id=683297&search=oxfordbevegelsen>, 6. desember 2006).

<sup>146</sup> For en kort og konsis beskrivelse av det grunnleggende tankegods, se Eister 1950, s. 10–11.

<sup>147</sup> For en pen beskrivelse av ”deling”, se Eister 1950, s. 19.

<sup>148</sup> Lean 1985, s. 122.

<sup>149</sup> Buchman 1948, s. 89.

og parti. Det begynner når enhver innrømmer sine egne feil istedenfor å rette søkelyset mot de andres.”<sup>150</sup>

Buchmans mål var enhet, både mellom mennesker og mellom mennesker og Gud. Alt som separerte mennesker fra mennesker, og mennesker fra Gud, var av det onde, og hadde sin rot i den enkeltes moralske brist. Harmoni og enhet var derimot mulig, men kun om mennesket underordnet seg Gud og Hans ledelse, for om man satte Gud opp som det absolutte grunnpunkt, og orienterte alle deler av menneskelivet etter dette, ville enhet og fred være resultatet. Bevegelsen tuftet seg derfor på de fire Absolutter, på ”deling” med hverandre og på ”ledelse” fra Gud.

1920- og 1930-tallet var to turbulente tiår i Europa. På 1920-tallet fikk man en voldsom økonomisk aktivitet som til slutt kulminerte i sammenbrudd og depresjon, og på det påfølgende 1930-tallet fikk man fremveksten av ekstreme tankeretninger på både høyre og venstre side. Perioden, og i særdeleshet 1930-tallet, var en periode med et turbulent og mettendelig klima i Europa; en følelse av krise var voksende, hånd i hånd med den voksende spenning i internasjonal politikk etter Hitlers maktovertagelse i 1933. I de vestlige land var den herskende tidsånd en følelse av maktesløshet og forvirring.

I lys av dette åndelige klimaet gjennomgikk MRA på midten av 1930-tallet forandring, og fokus ble flyttet fra enkeltmennesket til store strukturer. Anders Jarlert har beskrevet det som en overgang “from revivalistic personalism to social personalism on a national or supranational level [...]”,<sup>151</sup> og iløpet av 2. verdenskrig satte bevegelsen fokus på seg selv som ”democratic ideology”.<sup>152</sup> Gabriele Müller-List beskriver skiftet som at ”jetzt wollte Buchman mit seiner MRA auch Einfluß nehmen auf das aktuelle politische Geschehen.”<sup>153</sup> Ett eksempel på dette skifte er det Michel Sentis<sup>154</sup> skriver – at

[i] alle disse åra, fra 1948 til 1952, hadde Buchman gjentatte ganger forsøkt å få til en samling i sentret i Caux der han håpet å se Schuman, Adenauer, de Gasperi, Ole-Bjørn Kraft (dansk utenriksminister), Hellwege, Lubke (som tilhørte Adenauers regjering) og andre europeiske personligheter...<sup>155</sup>

Dette skifte i tenkning innførte flere nye elementer i bevegelsens (nå MRAs) tenkning.

---

<sup>150</sup> Buchman 1948, s. 89.

<sup>151</sup> Jarlert 1995, s. 436.

<sup>152</sup> Jarlert 1995, s. 436.

<sup>153</sup> Müller-List 1981.

<sup>154</sup> Michel Sentis er mangeårig MRA-er, og fungerte som bindeledd mellom Buchman og Schuman fra 1953 til sistnevntes død i 1963. Han opplevde MRAs tenkning i praksis i møte med en tysk soldat (Sentis er fransk) i Caux i 1947.

<sup>155</sup> Michel Sentis i tekst sendt til forfatteren pr. e-post 21. februar 2006, oversatt av Kjell Øksendal.

Det viktigste nye aspektet var tanken om MRA som ideologi. I det spente åndelige klima i Europa – et klima hvori demokratiet hadde store problemer med å holde stand mot ekstrem ideologi både på høyre og venstre side, ønsket Buchman å sette i stand et alternativ til det han oppfattet som gudløs materialisme. Buchman var foruroliget av fremveksten av moralsk relativistisk funderte bevegelser, blant annet den nye freudianismen og kommunismen med sin historiske materialisme. Materialismen stod for Buchman som essensen av ondskap; det var i materialismen at mennesket vendte seg bort fra Gud og inn i seg selv, og følgene, mente Buchman, ville bli moralsk forfall og til sist den vestlige sivilisasjons endelikt. Som motpol til dette satte Buchman opp MRA.

Det andre viktige aspektet av den nye tenkningen i MRA var fokuset på ideer. Fokuset før midten av 1930-tallet hadde vært på det enkelte menneskets moral, men nå ble det flyttet til en stor teori om ideers makt, samt ideer som verdens grunnvoll. ”Åndens kraft er fremdeles den sterkeste makt i verden” skrev Buchman i 1938,<sup>156</sup> og i en tale av samme år skrev han ”ånd er sterkere enn materie”.<sup>157</sup> Åndsbegrepet som her brukes er todelt: For det første er det snakk om ”ånd” som kultur, og for det andre er det snakk om ”ånd” som Den hellige ånd i religiøs forstand, altså som Gud som virkende kraft i verden.

Også fra og med første halvdel av 1930-tallet hadde bevegelsen en forbausende evne til å sette seg selv på kartet og å virke til kraftige rystelser i et områdes åndsklima. Egil Elseth har skrevet om hvordan bevegelsen absolutt var et barn av sin tid, og derfor så effektiv:

Det er lett å peke på forhold som kan forklare Oxfordbevegelsens suksess i 1930-årene. For det første var det en tydelig religiøs strømning i tiden. Dernest kom bevegelsens radikale forenkling av teologiske problemer tidens behov for oversikt i møte. Det var heller ingen tilfeldighet at bevegelsen i tid faller sammen med autoritære ideologiers fremmarsj. Oxfordbevegelsens såkalte «fire absolutter» kom menneskers behov for fasthet i møte.<sup>158</sup>

Bevegelsen kom til Norge i 1934, og en rekke kilder beskriver den oppstandelse bevegelsen virket til, deriblant Carl Fredrik Engelstad, som var student på denne tiden: “I experienced the climate in the student world changing radically.”<sup>159</sup> Anders Jarlert, som er mer kritisk innstilt enn Engelstad, bemerker også dette åndsskifte: “A new climate has been

---

<sup>156</sup> Buchman 1948, s. 109.

<sup>157</sup> Buchman 1948, s. 124.

<sup>158</sup> Elseth i Huseby (red.) 1995, s. 30.

<sup>159</sup> Lean 1985, s. 220.



described by several witnesses of different opinions.”<sup>160</sup> Også pressedekningen viser at bevegelsen satte dype spor etter seg.

Buchman tilbrakte 2. verdenskrig i USA, hvor MRA blant annet jobbet med å ruste opp krigsmoraleen i det amerikanske folk og i amerikansk industri.<sup>161</sup> Bevegelsen hadde støtte fra president Roosevelt, og de amerikanske myndigheter mente at ”the Moral Re-Armament programme had a particular relevance to the war effort”<sup>162</sup> blant annet takket være deres industriteater ”The Forgotten Factor”. MRA fikk tung støtte fra amerikansk hold; både den kommende president Harry S. Truman<sup>163</sup> (i 1939 senator) og president Roosevelt uttalte seg positivt om bevegelsen. David Prices vurdering er at ”the movement won high praise for its help in the war effort.”<sup>164</sup> Bevegelsen hadde et senter på Mackinac Island, Michigan.<sup>165</sup>

Buchmans forfedre hadde kommet til USA fra Sveits, og det var fra Sveits at MRA skulle organisere sin innsats etter krigshandlingenes slutt i Europa. En rekke sveitsiske familier hadde slått sine økonomiske midler sammen, og med disse kjøpt det lukseriøse hotellet Caux, lokalisert i fjellene over Montreux, og dette ble nå gjort klart som MRAs fremtidige forsamlingssted og organisatoriske midtpunkt. Caux skulle bli et viktig punkt i etterkrigstidens Europa, og det var herfra at MRAs arbeid etter 2. verdenskrig skulle bli utført.

## 2.2 MRA etter 2. verdenskrig; Caux, grunnleggende trekk

Den grunnleggende tese for MRAs arbeid ut fra Caux etter 2. verdenskrig var at ideer er det mest grunnleggende i verden, og at man derfor, for å gjenoppbygge verden, må bygge på ideer. MRA kjøpte og opprettet Mountain House med dette mål for øye: Å opprette et sted hvor verdens folk kunne møtes og samtale, og fra hvor en ny ånd kunne bli spredt til verden.<sup>166</sup> Philippe Mottu,<sup>167</sup> en av Caux-pionérene, har beskrevet motivasjonen for opprettelsen av Mountain House slik: ”If Switzerland is spared by the war, our task will be to make available to Moral Re-Armament a place where the Europeans, torn apart by hatred, suffering and resentment can come together.”<sup>168</sup> Hva bevegelsens mål etter 2. verdenskrig

---

<sup>160</sup> Jarlert 1995, s. 169.

<sup>161</sup> Om dette arbeidet, kalt ”You Can Defend America”, se Palmer 1979, s. 175.

<sup>162</sup> Lean 1985, s. 298.

<sup>163</sup> ”There is not a single industrial bottleneck I can think of which would not be broken if this crowd were given the green light to go full steam ahead.” (Price 1979, s. 6).

<sup>164</sup> Price 1979, s. 6.

<sup>165</sup> Dette ble solgt i 1971, og er i dag hotell (”The Inn at Stonecliffe”, <http://www.theinnatstonecliffe.com>). For mer om MRAs arbeid i USA under 2. verdenskrig, se Eister 1950, s. 57–65.

<sup>166</sup> For en kort beskrivelse av kjøpet i Caux, se Lunn 1957, s. 112–114.

<sup>167</sup> Philippe Mottu var en sentral skikkelse i arbeidet med å virkeliggjøre Mountain House i Caux.

<sup>168</sup> Stallybrass, Andrew: upublisert manuskript om Caux-senterets historie, kap. 3, s. 1.

angår, har Jens Holger Schjørring delt dem i fire: ”Inspirert ideologi”, ”mannskapsarbeid”, ”Tysklands forsoning med dets krigsfiender”, og ”europeisk samarbeid og integrasjon”.<sup>169</sup>

Kjøpet ble finansiert gjennom at en rekke familier og privatpersoner gikk sammen og forente sine økonomiske ressurser.<sup>170</sup> Mountain Houses samlede pris var i overkant av en million sveitsiske franc,<sup>171</sup> og den første delen av denne summen (450 000) ble betalt ved at 95 familier sammen realiserte beløpet.<sup>172</sup> Senere ble også andre hoteller i nærheten kjøpt (Hôtel Maria, Grand-Hôtel og Hôtel Alpina).<sup>173</sup>

MRA har aldri operert med medlemslister eller innmeldinger – enten sympatiserte man med tankegodset, eller så gjorde man det ikke.<sup>174</sup> Det har aldri eksistert noen form for medlemskontingent. De som jobbet med MRA fikk ikke vanlig lønn, bortsett fra en fast stab i Caux,<sup>175</sup> men arbeidet ble finansiert av gaver og pengetilskudd fra en rekke givere,<sup>176</sup> samt salg av bøker og lignende.<sup>177</sup> Tilveiebringelsen av de økonomiske midler var motivert ut fra bevegelsens økonomiske motto, ”Where God guides, He provides”.<sup>178</sup>

I et hefte produsert av bevegelsen selv beskrives det finansielle grunnlaget slik: ”From its first beginnings the Group has advanced through the sacrificial giving of those who believe in its mission. People have given of their wages, their capital, their houses, their jewellery, their savings to the furtherance of the work.”<sup>179</sup> Ett eksempel på dette er kjøpet av Westminster Theater i London, hvor ”[t]he money was contributed in 2,857 individual gifts”<sup>180</sup> Robert Hahnloser,<sup>181</sup> en annen av Caux-pionérene, har beskrevet økonomien slik: ”Caux ist eines der besten Beispiele für eine neue Wirtschaft im Sinne der Moralischen Aufrüstung.”<sup>182</sup> Frank Buchman selv mottok aldri lønn som leder av MRA.<sup>183</sup>

---

<sup>169</sup> Schjørring 1976, s. 82, mine oversettelser.

<sup>170</sup> Price 1979, s. 12.

<sup>171</sup> Mottu 1970, s. 57.

<sup>172</sup> Mottu 1970, s. 60.

<sup>173</sup> Mottu 1970, s. 62.

<sup>174</sup> Eister siterer en god definisjon på dette: “The Oxford Group has no membership list. It is just a name for a group of people who have surrendered their lives to God and who are trying to lead a Christ-like kind of life under the guidance of the Holy Spirit.” (Eister 1950, s. 93).

<sup>175</sup> Mottu 1970, s. 88.

<sup>176</sup> For en god beskrivelse av hvordan Oxfordgruppen / MRA ble organisert, se Lunn 1957, s. 40–50.

<sup>177</sup> Lunn 1957, s. 42.

<sup>178</sup> Lunn 1957, s. 42.

<sup>179</sup> ”The Oxford Group and its work of Moral Re-Armament” (1954), s. 56.

<sup>180</sup> Palmer 1979, s. 180.

<sup>181</sup> Robert Hahnloser var, som Mottu, sentral i arbeidet med opprettelsen av Mountain House i Caux.

<sup>182</sup> ”Caux er ett av de beste eksempler på en ny økonomi i Moralsk Opprustnings ånd.” (Hahnloser: ”Caux und seine finanzielle Grundlage”, s. 3 (Caux-arkiv, Lausanne, PP 746), også Philippe Mottu kommenterer Caux økonomi, i Mottu 1970, s. 88).

<sup>183</sup> Lean 1985, s. 97.

Arbeidet ved Caux bestod først og fremst av å være et møte- og konferransested for Europa – Mottu har brukt ordene ”mingling of men and ideas”.<sup>184</sup> De viktigste konferansene var de årlige Verdenskonferansene, og i følge Hahnloser var disse konferansene i årene 1946–49 besøkt av ”23 000 Menschen aus mehr als 80 Ländern [...]”.<sup>185</sup> David Price opererer med et besøkstall for den første Verdenssamling sommeren 1946 til ”1.500 delegates from 26 countries”.<sup>186</sup> Garth Lean skriver at ”[f]ive thousand people from some fifty countries went to Caux for the summer assembly in 1947 [...]”,<sup>187</sup> men *New York Times* setter dette tallet til 4.000.<sup>188</sup> Andrew Stallybrass<sup>189</sup> beskriver besøket i 1948–49, og den MRA-rapport han siterer gir ikke bare tallene, men viser også MRAs brede nedslagsfelt: “5,000 participants from 44 countries take part in the conferences, including ’5 Prime Ministers, 53 Cabinet Ministers, 136 Members of Parliament, 15 Presidents of national trades union federations, 120 church leaders, senior army officers and industrialists”.<sup>190</sup> David Price setter besøkstallet for 1948 til “about 5.000”.<sup>191</sup>

I oppbygningen av MRA-konferansene baserte man seg på normene fra Oxfordgruppens ”house parties”. Disse parties var nøye planlagt i forkant, og bevegelsens menn og kvinner var dyktige i å utnytte psykologi for å virke til den ønskede effekt.<sup>192</sup> En observatør fra Norge (1934) har beskrevet det slik: ”Freud er en skolegutt ved siden av dette.”<sup>193</sup> Buchman var i tillegg en begavet taler; Mottu har beskrevet det slik: “[...] he held any audience enthralled, and could carry them from gales of laughter to the depths of human feeling.”<sup>194</sup> Jens Holger Schjørring beskriver stemningen slik: “[...] diese Stimmung, die bewußt als Alternative zum Gottesdiensts hervortritt, ist vielleicht eines der wirkungsvollsten Überzeugungsmittel der Bewegung [...]”.<sup>195</sup> Man søkte en lett og befriende stemning, ikke

<sup>184</sup> Mottu 1970, s. 82. For en glimrende beskrivelse av dagliglivet i Caux, se Lunn 1957, s. 36–39.

<sup>185</sup> ”23 000 mennesker fra mer enn 80 land [...]” (Hahnloser: ”Caux und seine finanzielle Grundlage”, s. 2 (Caux-arkiv, Lausanne, PP 746)).

<sup>186</sup> Price 1979, s. 12.

<sup>187</sup> Lean 1985, s. 348.

<sup>188</sup> Twitchell 1981, s. 36.

<sup>189</sup> Andrew Stallybrass er MRA-er, og har for denne oppgave gjort tilgjengelig sitt uferdige manuskript om Caux-senterets historie.

<sup>190</sup> Stallybrass, Andrew: upublisert manuskript om Caux-senterets historie, kap. 9, s. 7, han siterer en MRA-rapport.

<sup>191</sup> Price 1979, s. 32.

<sup>192</sup> Lunn 1957, s. 39 og Eister 1950, s. 15 og s. 21–24.

<sup>193</sup> *Oxfordbevegelsen i Norge*, 1935, bind 2, s. 86.

<sup>194</sup> Mottu 1970, s. 72.

<sup>195</sup> “[...] denne stemningen, som bevisst alternativ til gudstjeneste, er kanskje bevegelsens mest virkningsfulle overtalelsesmiddel [...]” (Schjørring 1976, s. 65).

den tunge og alvorlige stemning som kan kjennetegne religiøse møter; Elseth skriver for eksempel om hvordan bevegelsen aktivt brukte humor i sine møter.<sup>196</sup>

Ronald Fangen opplevde Gruppens arbeidsmetoder, og Jon Rø, i *Oxfordbevegelsen i Norge*, har beskrevet dette slik: ”De kom bort til ham og spurte hvordan han hadde det. Ikke før var den ene gått før den andre kom og spurte om det samme, så kom den tredje o. s. v.”<sup>197</sup> Til tross for denne taktikken, har Fangen også lagt vekt på at det ikke var en manipulativ stemning på Gruppens ”house parties”: ”Det kan ikke finnes en mer uhysterisk kristendomsutgave enn den jeg møtte på Høsbjør.”<sup>198</sup> Likevel brøt Fangen senere med Gruppen (se nedenfor). Konferansene bestod av store fellesmøter, mindre samtalegrupper, felles måltider og felles husholdningsoppgaver, for eksempel oppvask.<sup>199</sup>

Bevegelsen MRA kan vanskelig forestilles uten personen Frank Buchman. Selv om hans status var ”unofficial”,<sup>200</sup> var han den sterke leder – om enn ikke i direkte forstand, så subtilt, ved den makt han øvet gjennom den enorme respekt hans medarbeidere hadde for ham. Blant annet skriver Allan Eister at Buchman hadde ”strict supervision and control” over sine nærmeste og viktigste medarbeidere.<sup>201</sup>

I følge Anders Jarlert, hadde Buchman ”difficulties to take criticism [...]”,<sup>202</sup> og disse problemene var ”well-known”.<sup>203</sup> Einar Engebretsen har sagt at ”[d]et [...] ikke [var] mange som turte å kritisere ham [...]”.<sup>204</sup> Buchman selv ser også ut til å være klar over dette; i samtale med en venn, sa han ”I’m like everybody else – I need to be corrected every day, but there are few people with enough love and commonsense to do it.”<sup>205</sup> Jens Holger Schjørring har gitt Buchmans karisma mye av æren for at MRA – til tross for at den ”keine feste Organisation ist [...] trotzdem in ihrer Erscheinung eine feste geistige Physiognomie trägt [...]”.<sup>206</sup>

Kritisk diskusjon ble også trenert, og et argument som gikk igjen var ”hvorfors bruke tiden til å diskutere når vi kan handle?”<sup>207</sup> Tanken om at man ved å akseptere kravet om

---

<sup>196</sup> Elseth 1953, s. 144.

<sup>197</sup> *Oxfordbevegelsen i Norge*, 1935, bind 2, s. 125–126.

<sup>198</sup> Fangen 1935, s. 8.

<sup>199</sup> Price 1979, s. 42.

<sup>200</sup> Lunn 1957, s. 41.

<sup>201</sup> Eister 1950, s. 18.

<sup>202</sup> Jarlert 1995, s. 117.

<sup>203</sup> Jarlert 1995, s. 117.

<sup>204</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 52:00.

<sup>205</sup> Mottu 1970, s. 74.

<sup>206</sup> ”ikke er en fast organisasjon [...] men har likevel en fast form [...]” (Schjørring 1976, s. 65).

<sup>207</sup> Denne holdningen viser Twitchell i sin beskrivelse av arbeidet i Caux rett etter krigen: ”There was little argument over differences. There was such an obvious need to answer the hatred, fear, disunity, and cruelty that

”ingen teori” i praksis velger *kravfremsetterens* teori, ser ikke ut til å ha festet seg. Bevegelsen MRA viste slik klassiske revolusjonære tegn; den revolusjonære leder fremsto med stor makt (om enn subtilt), og de ulike deltakere sluttet seg villig til bevegelsens arbeid.<sup>208</sup> Det tunge, kollektive presset i bevegelsen var mer eller mindre grunnen til at Ronald Fangen valgte å bryte med Oxfordgruppen på andre halvdel av 1930-tallet.<sup>209</sup> MRA-veteran Jens J. Wilhelmsen<sup>210</sup> har i intervju beskrevet denne enhets-tankegangen som et utslag av det strategiske slagord ”back up the main attack” – altså en tanke om at ”hvis du er enig, så er du sterk.”<sup>211</sup> Slik sett var det ikke først og fremst maktlyst hos Buchman som gjorde det vanskelig å komme med avvikende oppfatninger, men heller ønsket om gjennomslagskraft, og det dermed påfølgende krav om ”å marsjere i takt”.<sup>212</sup> Arnold Lunn, som i det store og hele er positiv til bevegelsen, gir i sin bok en knusende dom over dette element av bevegelsen: ”The MRA [MRA-eren] are uninterested in rational argument and admit only one explanation of a disargeement with M.R.A. principles – sin.”<sup>213</sup> Egil Elseth setter i sin bok om Ronald Fangen bevegelsen inn i sin åndelige samtid, og legger vekt på at det brokete og forvirrende åndelige landskap på 1920- og 1930-tallet ”skapte et naturlig behov hos menneskene etter autoritet, etter noe å hengi seg til, noe de kunne stole på.”<sup>214</sup> I sin analyse beskriver han også Oxfordbevegelsen som en bevegelse med ”ytterliggående [autoritær] karakter”.<sup>215</sup>

Som Schjørring nevner, var MRA aldri virkelig fast organisert, men baserte seg for det første på Frank Buchmans autoritet, og for det andre på hver enkelt medarbeider delte det felles målet for bevegelsen og dens arbeid. Man opererte ikke med formelle ranger, men det må kunne gåes ut fra at de ulike gruppene (for eksempel i Ruhr) hadde ledere som koordinerte arbeidet. Bevegelsens struktur var likevel ikke tuftet på rang, men på det å dele det store, felles mål.

---

had poisoned the air of so much of the world. There was too much to be done to waste time in argument.” (Twitchell 1981, s. 26) .

<sup>208</sup> Schjørring 1976, s. 82. For mer om MRAs anti-intellektualisme, se Lunn 1957, s. 85–86.

<sup>209</sup> Jarlert 1995, s. 144. Egil Elseth skriver også om at ”Oxfordbevegelsen [mistet] mye av sitt tak på ham [...]” (Elseth 1953, s. 169). Jan Inge Sørbøe skriver også at Fangen ”trappa [...] ned den direkte kontakten med rørsla [...]” rundt 1937 (Sørbøe 1999, s. 22). Bernt Oftestad, professor ved Menighetsfakultetet i Oslo, skriver at ”Sven Stolpe [svensk forfatter] har hevdet at han [Fangen] trakk seg ut av Oxford-bevegelsen bl.a. fordi «gruppen» ville bestemme over hans diktning. Usannsynlig er det ikke.” (Bernt Oftestad i Huseby (red). 1995, s. 56). Se også Huseby (red.) 1995, s. 101–102.

<sup>210</sup> Jens J. Wilhelmsen er en norsk MRA-veteran, og jobbet i en årrekke med MRA i Ruhr i Tyskland etter 2. verdenskrig.

<sup>211</sup> Jens J. Wilhelmsen i intervju med forfatteren 20. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 4:00.

<sup>212</sup> Jens J. Wilhelmsen i intervju med forfatteren 20. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 4:04.

<sup>213</sup> Lunn 1957, s. 126.

<sup>214</sup> Elseth 1953, s. 145.

<sup>215</sup> Elseth 1953, s. 145.

Målet for både arbeidet i Caux og i Ruhr, og overalt ellers hvor MRA engasjerte seg, var rett og slett ”moral re-armorment”. Ved å knytte sin tenkning opp mot demokrati, søkte Buchman å gi demokratiet i Europa – som jo hadde hatt store problemer på 1930-tallet, en ny grunn, og denne var en moralsk absolutt og gudssentrert grunn. Han skrev i 1938:

Et demokrati uten høy moralsk kvalitet vil komme til å gå i oppløsning [...] Svekkelsen av de moralske normer har skapt nye muligheter for de nedbrytende krefter. Da er tiden for demokratiet til å søke tilbake til sine kraftkilder og demonstrere for verden styrken i moralske prinsipper.<sup>216</sup>

Nøkkelen var her også de fire Absolutter, samt det å åpne seg for Guds ledelse, både som enkeltindivider og som nasjoner. Dette var igjen basert på tanken om at ”[...] når menneskene forandres, forandres nasjoner.”<sup>217</sup>

### 2.3 Samfunnsanalysen

#### (a) ”*Untergang des Abendlandes*” og sivilisasjonsperspektivet

MRAAs samfunnsanalyse føyer seg inn i et det spengleriansk-toynbeeiske ”multiple cultures”-rammeverk. Hovedtanken er at verdens sivilisasjoner går i sykluser; en sivilisasjon vokser, utvikler seg og blir stor, for deretter å revne i dekadense og undergang.<sup>218</sup> Eksempler på sivilisasjoner er den greske og den romerske. Spengler skriver om kultur, mens Toynbee fokuserer på religion, og Ernst Breisach<sup>219</sup> sammenfatter deres syn slik: ”Both men did deal with similar collectives – Spengler called them cultures and Toynbee civilizations – and viewed world history as a sequence of these entities.”<sup>220</sup> Dette teoretiske grunnlag var viktig i ”Abendland”-filosofien.

”Abendland”-tanken<sup>221</sup> leverer et sammenfattende historie-filosofisk og idéhistorisk bilde av Vest-Europa,<sup>222</sup> og ikke minst Oswald Spenglers bok *Untergang des Abendlandes* (1918–22)<sup>223</sup> står som et viktig verk innen tradisjonen. I følge ”Abendland”-tanken har Europa tre grunnpillarer: det greske demokrati, romerretten og kristendommen,<sup>224</sup> og den trekker tankegods fra både tysk romantikk<sup>225</sup> og tanker om Karl den Stores rike.<sup>226</sup> En

---

<sup>216</sup> Buchman 1948, s. 134–135.

<sup>217</sup> Buchman 1948, s. 89.

<sup>218</sup> Breisach 1994.

<sup>219</sup> Ernst Breisach er professor i historie ved Universitetet i Wien.

<sup>220</sup> Breisach 1994, s. 399.

<sup>221</sup> For en god definisjon, se Jost 1994, s. 3–7 og s. 16.

<sup>222</sup> ”Aftenlandet”, i motsetning til ”morgenlandet”, som ligger i øst

<sup>223</sup> Om verket, se Jost 1994, s. 75–77.

<sup>224</sup> Se blant annet Jost 1994, s. 69.

<sup>225</sup> Jost 1994, s. 58.

grunnholdning er at et klassisk–kultivert og samlet Europa måtte stå mot ”barbarisk” bolsjevisme fra øst, og tankegangen fant god grodbunn i katolske miljøer.<sup>227</sup> Kristendommen er av grunnleggende betydning for tankeretningen, og termen ”christliche Abendland” brukes også.<sup>228</sup> I Tyskland stod tankegodset spesielt sterkt, blant annet etter 2. verdenskrig, hvor tidsskriftet ”Neues Abendland” var sentralt.<sup>229</sup>

I det rastløse og søkende åndelige klima etter den europeisk–borgelige fremskrittstros undergang i 1. verdenskrig fant dette tankegodset god grobunn i 1920– og 1930–tallets Europa. Man søkte noe annet, nye nytt, og der noen fant svaret i en radikal omveltning av hele det borgerlige Europa, ble andre trukket mot fascistiske grupperinger og tankebaner. Atter andre søkte kristen fornyelse av samfunnet på verdikonservativ grunn (se 2.5), og i disse delene av befolkningen fant Oxfordgruppen mest gehør for sitt verdenssyn.<sup>230</sup> Her var verdenssynet også influert av det Oftestad beskriver som ”skepsis overfor det 19. århundres optimistiske rasjonalisme og harmoniserende, selvtilfredse borgerlighet”, med tenkere som Nietzsche<sup>231</sup> og Schopenhauer<sup>232</sup> som fremtredende tankeleverandører.<sup>233</sup>

Den som mer enn noen andre har levert MRAs samfunnsanalyse, er Robert Mowat, og han er igjen dypt influert av både ”Abendland”–tanken og Toynbee. Mowat var selv sympatisør av bevegelsen, etter å ha møtt dem i sin studietid ved Oxford, og i sine bøker – de viktigste er *Creating the European Community*, *Climax of History* og *Modern Prophetic Voices* – bygde han en syntese av Toynbee, Spengler og Buchman.<sup>234</sup> Dette verdenssynet hadde følgende hovedkomponenter: (a) Historien går i bølger; sivilisasjoner spirer frem, vokser seg store og faller deretter sammen i dekadense og indre råde. Nye sivilisasjoner vokser ut fra ruinene av de foregående, og slik går verden fremover (Hellas, Roma, middelalder og moderne tid). Mowat bygde her tungt på Toynbee og Spengler.<sup>235</sup> (b) Historien drives fremover av det Toynbee (og Mowat) kaller ”creative minorities”;<sup>236</sup> historiens neste skritt tas

---

<sup>226</sup> Om ”Reich”–tanken, se Jost 1994, blant annet s. 54–102.

<sup>227</sup> Jost 1994, s. 106 og s. 409.

<sup>228</sup> Bautz 2001, s. 60.

<sup>229</sup> <http://de.wikipedia.org/wiki/Abendland> (9. mars 2007) og Jost 1994.

<sup>230</sup> Elseth trekker fram Oxfordgruppen som et ideologisk barn av sin ideologiske tid, se Elseth 1953, s. 145–146 og Elseth i Huseby (red.) 1995, s. 30.

<sup>231</sup> Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844–1900), tysk filosof, av grunnleggende betydning for den moderne nihilistiske og verdi–relativistiske retning innen filosofien. Hans filosofi om ”overmennesket” ble av nazistene brukt i deres ideologi.

<sup>232</sup> Arthur Schopenhauer (1788–1860), tysk filosof. Han var filosofisk i slekt med Nietzsche, og det grunnleggende element i hans filosofi var livsviljen, ikke intellektet. Hans hovedverk var *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1818).

<sup>233</sup> Huseby (red.) 1995, s. 58–59.

<sup>234</sup> Mowat 1973, Mowat 1951 (a) og Mowat 1994. Se også Mowat 1948.

<sup>235</sup> Mowat 1951 (a).

<sup>236</sup> Mowat 1951 (a) og Mowat 1951 (b).

alltid før det forrige er fullendt – den middelalderske klosterbevegelse (for Mowat ett av de ”kreative mindretall”) vokste for eksempel opp i ruinene av Vest-Romerriket. (c) Historien drives fremover av disse to ”super-lover”, og for Mowat befinner Vesten seg nå i en nedadgående kurve; Vesten har passert sin storhetstid, og tiden er derfor inne for det neste trinn på den menneskelige utviklingsstige. Dette trinnet er MRA (som Mowat setter inn i rekken av kreative mindretall). Ut fra MRA vil det vokse en ”super-sivilisasjon”<sup>237</sup> som vil erstatte den vestlige verden.

Sveitsiske Theophil Spoerri har også levert viktige bidrag til MRAs verdensbilde. Også han baserte seg for en stor del på Toynbee; i sin bok *Basic Forces in European History* bygger han et verdensbilde på de følgende grunnpilarer: For det første at ”[t]he basic law of history is challenge and response [...]”<sup>238</sup> og for det andre at “[a]ll socially creative acts are the work either of individual creators or of creative minorities.”<sup>239</sup> Historiens røde tråd er ideologi:

Ideology (Response) is the integrating element in civilisation. All civilisation is integration. The breakdown of a civilisation is disintegration. Civilisations are never destroyed from without. They decay when they have no response to the challenge of the historical moment.<sup>240</sup>

Der hvor ideologi (eller ideer) mangler, vil altså sivilisasjonen falle sammen og råtne opp.

”Ånd” og det ”åndelige” har en grunnleggende og avgjørende funksjon, og begrepet ”ånd” må her ikke forstås som kun ”hellig Ånd” (fra kristen teologi), men også som kultur. Denne ”ånds-kulturen” går altså i sykler (som hos Spengler og Toynbee), og for Mowat er den Vestlige verden nå (de siste hundre år) i en nedadgående sykel. Det kan, for Mowat, ende i total ruin og undergang, såfremt ikke de få ”profeter” som faktisk ser det som er i ferd med å skje, og som dermed er bærere av en høyere ånd, reiser seg og påvirker samfunnsutviklingen i positiv retning.

Mowat trekker fram en rekke sitater fra fremtredende filosofer og tenkere, for slik å påvise den pessimisme som han mener råder i den Vestlige verden. Blant de siterte er Kierkegaard,<sup>241</sup> Nietzsche, Burckhardt,<sup>242</sup> Proudhon<sup>243</sup> og Solsjenitsyn.<sup>244</sup> Mange av disse

---

<sup>237</sup> Mowat 1951 (a), s. 10.

<sup>238</sup> Spoerri 1950, s. 4.

<sup>239</sup> Toynbee sitert i Spoerri 1950, s. 4.

<sup>240</sup> Spoerri 1950, s. 7.

<sup>241</sup> Søren Aabye Kierkegaard (1813–55) var dansk filosof, og hans skrifter ligger til grunn for den moderne eksistensialistiske filosofi. Her fremhevet han enkeltindividet fremfor massen, og hans syn på sin egen samtid var derfor pessimistisk, siden han mente at massen hadde tatt over som etisk målestokk.

<sup>242</sup> Jakob Burckhardt (1818–97), sveitsisk, var banebrytende kunsthistoriker.



sitatene stammer fra tiden før utbruddet av Første Verdenskrig, og beskriver derfor den uro som mange følte ved den utvikling som førte til krigsutbruddet i 1914, men Mowat mener at denne uro og den negative utviklingen ikke stoppet i 1918 eller 1945, men har fortsatt til våre dager (boken er utgitt i 1994). Den Vestlige verden faller fra hverandre i moraloppløsning og dekadense – for Mowat et tydelig tegn på at noe er grunnleggende feil i Europa. Han skriver i første kapittel at ”the signs are clear as to the way in which the extinction of the species (humanity) could take place, by self-destruction – unless there is change.”<sup>245</sup> Videre parafraiserer han C. J. Hambro, som i 1933 mente at ”[...] the crisis at that time [was] a chronic period of degeneration, where civilisation is killed by its own products.”<sup>246</sup>

Den eneste redning er altså en ny ånd, ført frem av nye mennesker. Mowat trekker denne linjen av forutseende og klartenkende mennesker helt tilbake til de hebraiske profeter i Bibelens GT. Språktonen er apokalyptisk; Mowat siterer en lignelse fra Kierkegaard hvor Europas ferd sammenlignes med et skip på vei mot undergangen, og det er altså noen få som ser det som er i ferd med å skje og som forsøker å gjøre noe med det.<sup>247</sup>

Den nye ånd kommer altså fra kristendommen, eller mer nøyaktig: fra Guddommen som gir seg til kjenne i kristendommen, og dermed i Frank Buchman. Buchman er en av Mowats ”profeter”, og slik som kristendommen, i følge Mowat, berget stumpene etter den degererte gresk-romerske sivilisasjon, kan den også berge den Vestlige – forutsatt at Europa tar imot kristendommens budskap.<sup>248</sup> Denne kristen-buchmanske ånden har dermed også en fremtredende rolle i den europeiske politikken, og da spesielt i forhold til det katolske kristendemokratiske trekløver Adenauer, Schuman og de Gasperi. Mowat beskriver i særskilthet Robert Schumans kristne og politiske utvikling; Schuman var jo den av de tre som klarest gav til kjenne sine religiøse holdninger. Siden Mowat mener at moral er samfunnets grunnleggende byggestein, og at kristendommen har svaret på den moralske krise han mener den Vestlige verden befinner seg i (og befant seg i i 1945), får naturlig nok de kristne politikere en svært viktig rolle i det bilde av utviklingen som blir tegnet.

---

<sup>243</sup> Pierre Joseph Proudhon (1809–65), fransk, hans sosialfilosofiske skrifter var av grunnleggende betydning for den moderne anarkisme.

<sup>244</sup> Aleksandr Solsjenitsyn (f. 1918), kjent russisk dissident-forfatter, mest kjent for sin bok *En dag i Ivan Denisovitsj' liv*.

<sup>245</sup> Mowat 1994, s. 1.

<sup>246</sup> Mowat 1994, s. 44.

<sup>247</sup> Mowat 1994, s. 2–3.

<sup>248</sup> Mowat 1994, s. 21.

(b) *Den kommunistiske fare*

MRAAs ideologi var basert på troen på ”ånd” og ”inspirasjon” som virkende kraft i historien, og den posisjonerte seg som diamentral motsetning til kommunismen.<sup>249</sup> Dette skyldes ikke minst at bevegelsen bevegde seg innenfor ”Abendland”-tanken, hvor kommunismen ble ansett som en trussel mot det klassiske Vesterland. For Buchman var kommunismen hovedfienden, for gitt MRAAs tro på ”ånd” og ”inspirasjon” som nødvendige krefter for å holde samfunnet oppe, ville den konsekvente og absolutte materialisme<sup>250</sup> som kommunismen var basert på, rive samfunnet ned. Buchman og MRA tok derfor en svært skarp front mot kommunismen, og siden Kull- og stålunionen ble til i en tid hvor Vest-Europa stod under konstant press fra det kommunistiske Øst, spesielt etter utbruddet av Koreakrigen i 1950, og hvor enhver integrasjon ville være avhengig av at kommunistene ble holdt utenfor Vest-Europa, er MRAAs effektivitet i det å gjendrive kommunisme en interessant faktor.

William Jaeger<sup>251</sup> gir i sin bok *The World Struggle of Ideologies*<sup>252</sup> (gitt ut i MRA-serien *The College of the Good Road*) et godt bilde av MRAAs holdning til kommunismen. MRA hovedpoeng angående kommunisme er: For det første er kommunismen og MRA lik ved at begge vil ha en fundamental (revolusjonær) forandring av samfunnet i retning av større rettferdighet og frihet for alle, men kun MRA har verktøyene som skal til for å oppnå dette. For det andre er grunnforskjellen mellom kommunismen og MRA at kommunismen baserer seg på at produksjonsforholdene bestemmer samfunnets struktur, og disse må derfor forandres for å forandre samfunnet, mens MRA hevder at man må begynne i den andre enden – med enkeltmennesket, siden det er enkeltmennesket i samling som utgjør samfunnet og dermed samfunnsstrukturene. For det tredje vil kommunismen aldri lykkes i sine mål om en rettferdig verden, siden dens revolusjon ikke går dypt nok;<sup>253</sup> Jaeger skriver: ”There is nothing in a constructive way which Communism offers which is not offered by Moral Re-Armament. Moral Re-Armament offers all that the Communists offer, but goes far further.”<sup>254</sup> For det fjerde tar kommunismen sitt utgangspunkt i én klasses voldelige revolusjon mot alle andre

---

<sup>249</sup> Richard Palmer skriver (i sin artikkel med utgangspunkt i MRAAs teaterarbeid i USA under den Kalde Krigen) at ”[t]he ultimate antagonist to the MRA disciple was communism, which epitomized the immoral society, and MRA was indelibly stamped with a cold war outlook, locked into an ideological battle, struggling to convert people to its own moral system.” (Palmer 1979, s. 173).

<sup>250</sup> Alle samfunnsstrukturer er utgått fra de materielle forhold, det vil si fordeling av produksjonsmidlene.

<sup>251</sup> William (Bill) Jaeger (1912–2002) var journalist, fagforeningsmann og baptistprest, og var involvert i MRA fra og med studietiden i London. Hans kone Clara (født Clark) skrev hans biografi: *Never to Lose My Vision* (1995). For mer informasjon: <http://news.independent.co.uk/people/obituaries/article184667.ece> (17. februar 2007).

<sup>252</sup> Jaeger 1950.

<sup>253</sup> Spoerri 1950.

<sup>254</sup> Jaeger 1950, s. 16.

klasser, og dermed, i MRAs øyne, ”is based upon bitterness and hatred and the dictatorship of one class.”<sup>255</sup> MRA vil gjøre det motsatte, nemlig bygge *ned* murer og arbeide for gjensidig forsoning og åpning, og dette for *alle* klasser, ikke kun proletariatet – og dette (med Jaegers ord), gjør at ”[MRA] is above party, class, race, point of view and personal advantage.”<sup>256</sup> MRA prøver altså å være en slags ”negert kommunisme”, og bevegelsen hadde også betydelig suksess i møte med kommunismen.

(c) ”*Inspirert demokrati*”

Anders Jarlert har i sin bok om Oxfordgruppen tatt opp at at MRA iløpet av 2. verdenskrig knyttet sin tenkning sammen med demokratisk teori, det Jarlert kaller ”democratic ideology”.<sup>257</sup> Den grunnleggende tanke var at et demokrati uten en moralsk og absolutt åndelig grunnvoll ville være et dødt og uthulet demokrati, og at man, om man ønsket å opprettholde demokratiet, måtte konfrontere alt av relativisme og materialisme. Et demokrati kun tuftet på materielle og egoistiske behov, og ikke på noe høyere, ville falle. Dette, mente MRA, var akkurat det som hadde skjedd i Europa på 1930-tallet – relativisme og materialisme, blant annet fra kommunisme og den nye psykologi (Freud) hadde hullet ut demokratiet, og det hadde derfor falt sammen i møte med sterke anti-demokratiske ideologier. Buchman selv sa: ”A nation which is materially strong may be ideologically divided against itself, and therefore in danger.”<sup>258</sup> Løsningen var altså det ”inspirerte demokrati”: “[T]here is a road, a good road among many false ways, a good road mankind must find and follow. It is a God-constructed road. It is the great high road of democracy’s inspired ideology.”<sup>259</sup>

I Mowats *The Message of Frank Buchman*, hvori han systematiserer Buchmans tanker til en samlet idépakke basert på Buchmans taler, knyttes ”ånd”, ideologi og demokrati sammen i begrepet ”inspired democracy”.<sup>260</sup> Grunnprinsippet er at all menneskelige aktivitet trenger et høyere prinsipp eller noe større, utenforstående som kan gi aktiviteten en samlende effekt (”inspirasjon”), og for Buchman var denne utenforstående faktor Gud, gjennom ”ledelse”. Gjennom MRAs prinsipper (de fire Absolutter samt ”ledelse” og ”deling”) ville menneskenaturen kunne forandres (i praksis strømlinjeformes med Gud), og man ville oppnå en slags kantiansk ”Gudsstat” – eller for Buchman: ”inspired democracy”. Det samme

---

<sup>255</sup> Jaeger 1950, s. 16.

<sup>256</sup> Jaeger 1950, s. 16.

<sup>257</sup> Jarlert 1995, s. 436.

<sup>258</sup> Mottu 1970, s. 76.

<sup>259</sup> Buchman sitert i Mottu 1970, s. 76.

<sup>260</sup> Mowat 1951 (b).

tankegodset sees i den pamfletten ”Es muss alles anders werden”, som tyske ledere fikk laget i Caux i 1947: ”Men must be governed by God or they will be ruled by tyrants. Men who listen to God made Europe great. God-guided men can renew Europe. Obedience to God is the heart of inspired democracy.”<sup>261</sup> Buchman selv uttrykte det slik: “[...] divine guidance is the only practical politics.”<sup>262</sup> Det samme uttrykte han på sitt dødsleie: “I want to see the world governed by God. Why not let God run the whole world?”<sup>263</sup>

## 2.4 Handlingsteori; nettverk og propagandakampanjer

Buchman og hans medarbeidere trodde på en verden hvor strukturforandring kommer gjennom forandring av enkeltmennesket, og de hadde ett grunnleggende mål: ”Remaking the World”.<sup>264</sup> Siden bevegelsen ikke trodde at målet kunne nås gjennom store strukturforandring, for eksempel ved politiske avgjørelser, men måtte gjøres fra person til person, og siden de sentrale MRA-medarbeidere aldri satt i sentrale stillinger verken i politikk eller næringsliv, gjenstod kun én handlingsmåte: møte mellom mennesker, samtaler, uformelle fora – kort og godt: nettverksarbeid. Det å forandre enkeltmennesker søkte også oppnådd gjennom bevegelsens store kampanjer, hvis ”house parties” på 1930-tallet og teateroppsetninger på 1940- og 1950-tallet, var karakteristiske.<sup>265</sup>

Nettverksspredning var et kjennetegn allerede fra Oxfordgruppens tid; tankegodset spredte seg fra person til person – i pauserom, etter forelesninger, i sene diskusjonsklubber. Det ble også holdt offisielle samlinger og møter, men bevegelsen vegret seg fra å bli nok en retning i mylderet av retninger, og ble derfor ikke formelt stiftet før i 1939.<sup>266</sup> MRA i Sveits ble ikke en juridisk enhet før dette var nødvendig i forbindelse med overtakelsen av Mountain House i Caux (The Foundation for Moral Re-Armament stiftet i 1946).<sup>267</sup>

Louden Hamilton har beskrevet nettverksarbeidet i Oxford på 1920-tallet, fra en sen filosofidiskusjonsgruppe:

Så snart Frank begynte å snakke, ble atmosfæren en annen. Han tok opp enkelte tråder fra diskusjonen og brukte dem til å veve sitt mønster. Han begynte å fortelle om forvandlede mennesker. Han brukte

---

<sup>261</sup> Twitchell 1981, s. 80.

<sup>262</sup> Mottu 1970, s. 52.

<sup>263</sup> Buchman sitert i Mottu 1970, s. 74.

<sup>264</sup> Tittelen på Buchmans samlede taler.

<sup>265</sup> For en god beskrivelse av et Oxford-house party, se Eister 1950, s. 24–26.

<sup>266</sup> Jarlert 1995, s. 436 og Lunn 1957, s. 40.

<sup>267</sup> Mottu 1970, s. 93.

ikke teologiske vendinger. Han fortalte om forvandling av mennesker, mennesker som var så like oss selv at interessen fra første øyeblikk ble naglet fast.<sup>268</sup>

Hamilton har videre beskrevet miljøforandringen etter at Buchman kom til Oxford i 1921: ”Det hersket en forventningsfull stemning i colleget – hva var egentlig dette for noe? [...] Det var kommet en ny ærlighet, og den ble smittsom. Neste semester fortsatte den også å virke i Oxford. Gamle venner begynte å spørre etter årsaken til disse forandringene.”<sup>269</sup>

Slik spredte tankegodset seg – fra person til person, men også gjennom møter og kampanjer. Etter hvert som Gruppens arbeid ble større, fikk den mer karaktertrekk av å være en bevegelse, som i Skandinavia på midten av 1930-tallet. Nettverket var likevel alltid av grunnleggende betydning for Oxfordgruppens og MRAs arbeid, noe også det senere arbeidet med å få tyskere til Caux i 1946 og 1947 viser.<sup>270</sup> En offisiell MRA-kampanje ble planlagt lang tid i forveien, og selv møter på konferanser var nøye og nitidig planlagt for å oppnå den ønskede effekt. Kontakten i et nytt område gikk via en eller flere kontaktpersoner, for Norges del Hambro, og denne eller disse var gjerne mektige og høyt plassert.<sup>271</sup> Slik fikk Buchman utnyttet både lokalkunnskap og kulturell forståelse i det nye området, samt den makt og det nettverk som kontaktpersonen eller kontaktpersonene var i besittelse av.

Buchmans nettverk var stort og bredt. Han var i kontakt med kongelige i en rekke land,<sup>272</sup> topp-politikere fra alle verdensdeler,<sup>273</sup> fagforeningsledere, kunstnere,<sup>274</sup> journalister<sup>275</sup> og akademikere.<sup>276</sup> Mottu bemerker at ”[h]e was the friend of Thomas Edison and of Henry Ford.”,<sup>277</sup> og Mottu har også skrevet at ”[Buchmans] unfailing perseverance enabled him to maintain living contact with thousands of people, in every continent.”<sup>278</sup> Han

---

<sup>268</sup> Gjengitt fra Russel, *For sinners only* (London 1932), i Buchman 1948, s. 230.

<sup>269</sup> Louden Hamilton sitert fra Russel: Russel, *For sinners only* (London 1932), i Buchman 1948, s. 231.

<sup>270</sup> Ved et annet tilfelle gikk Buchman til Max Huber, som var juridisk rådgiver for den sveitsiske regjering, og klarte på denne måten å skaffe innreise-visa der hvor regjeringen i utgangspunktet hadde gitt avslag (Spoerri 1998, s. 9).

<sup>271</sup> Pierre Spoerri kommenterer: ”Buchman was convinced that in every situation there was one person holding the key. Sometimes it was a leading politician, sometimes an ordinary person with extraordinary ideas.” (Spoerri 1998, s. 7).

<sup>272</sup> For eksempel kong George av Hellas og hans familie (Lean 1985, s. 112), den rumenske kongefamilie (Lean 1985, s. 112) og Kong Haakon av Norge (Lean 1985, s. 222).

<sup>273</sup> For eksempel Konrad Adenauer og en rekke andre ledende tyske politikere etterkrigstidspolitikere, Robert Schuman, C. J. Hambro og Franklin Roosevelt.

<sup>274</sup> For eksempel Ronald Fangen (Lean 1985, kap. 20 og Fangen 1935).

<sup>275</sup> For eksempel norske Fredrik Ramm (Lean 1985, kap. 20). Fredrik Ramm (1892–1943) var journalist i Morgenbladet, og døde på hjemreise fra fangenskap i Tyskland.

<sup>276</sup> For eksempel Gabriel Marcel (Lean 1985, s. 457 og Marcel 1959) og Theophil Spoerri (Spoerri 1975).

<sup>277</sup> Mottu 1970, s. 74.

<sup>278</sup> Mottu 1970, s. 66.

beveget seg gjennom hele livet i et øvre middelklassesjikt,<sup>279</sup> og delvis også oppe på adelig nivå, siden han også omgikkes en rekke adelige. Hvordan han fikk innpass i disse miljøene må skrives på regningen for betydelig personlig sjarm, siden han i kildene ikke fremstår som spesielt kultivert hva gjelder kunst og litteratur,<sup>280</sup> men han var også drivende dyktig til å komme i kontakt med de rette kretser og mennesker, det én har beskrevet som ”great political ability”.<sup>281</sup>

Buchman viste litt av sitt nettverk i brev til C. J. Hambro, for eksempel ett av 15. august 1935, hvor han skrev:

My dear Carl, [linjeskift] I have taken the liberty of giving an introduction to you to a cousin of President Roosevelt, Mrs. Aymar Johnson, who is on the yacht, ”Enchantress”, with an interesting party of Americans and English, including Mr. Aymar Johnson and his brother, lord Aberdare, Admiral Mark Kerr, Mrs. Charlie Seymour, a friend of your Queen's, and Miss Anne Gill.<sup>282</sup>

2. september samme år skrev Buchman at han hadde vært i kontakt med den sveitsiske president,<sup>283</sup> og 2. oktober samme år var situasjonen omvendt, da Buchman kommenterte Hambros nettverk: “[...] I know you [Hambro] have contacts with all the Western Senators and have already a first-hand touch with the America mentality.”<sup>284</sup> I det samme brevet skrev han også om MRA-kontakter inn i Det Hvite Hus (via pastoren i MRA-eren Shoemakers kirkesogn).<sup>285</sup> 17. oktober samme år skrev Buchman at han hadde fått brev fra president Roosevelt.<sup>286</sup> I denne brevvesking i siste halvdel av 1935 handlet det stort sett om forberedelser til Hambros USA-besøk i regi av Buchman, og Buchman organiserte møter og selskaper hvor Hambro og Buchman selv kunne påvirke, samt knytte nye, nyttige og mektige kontakter. Buchman delte dermed av sitt nettverk, for eksempel i et brev av 18. oktober samme år, hvor han skrev:

---

<sup>279</sup> Elseth skriver at dette også gjelder generelt for bevegelsen – ”[t]il tross for enkelte unntak er det et faktum at det først og fremst var den sosiale overklasse bevegelsen henvendte seg til, – eller rettere: det var den den fikk i tale.” (Elseth 1953, s. 149) Jan Inge Sørbo skriver også at ”Oxfordrørsla hadde sitt største publikum i overklassen [...]” (Sørbo 1999, s. 133).

<sup>280</sup> Philippe Mottu skriver at Buchman ”was not an eloquent man in the sense in which Latin countries understand that word.” (Mottu 1970, s. 70).

<sup>281</sup> Clark sitert i Eister 1950, s. 33.

<sup>282</sup> Brev fra Buchman til Hambro 15. august 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 2).

<sup>283</sup> Brev fra Buchman til Hambro, 2. september 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 2).

<sup>284</sup> Brev fra Buchman til Hambro, 2. oktober 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 2).

<sup>285</sup> Brev fra Buchman til Hambro, 2. oktober 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 2). Samuel Shoemaker var en viktig amerikansk MRA-medarbeider, men brøt etter hvert med bevegelsen.

<sup>286</sup> Brev fra Buchman til Hambro, 17. oktober 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 2).

There is a box for a football game to-morrow between the Vanderbilt boys and Fordham. Our hostess, Miss Helen Forbes, knows everyone of influence in America life, and has sometimes been spoken of an [sic] an Ambassadors without portfolio. She knows the way to the hearts of the leaders in American life, and would be a very useful person for you to know.<sup>287</sup>

Deretter skrev han:

I wonder whether [”you during”, kilde uklar] your visit here you would like to get in touch with some of the industrialists like the Fords and Firestones. We have a ready entrance to them, the Fords having a quiet time every day [MRA-prinsipp, ”guidance”], and the Firestones grateful for helping them at various times with family problems.<sup>288</sup>

I tillegg til dette nettverksarbeidet jobbet bevegelsen også via store kampanjer, hvor velregiserte masse møter og teateroppsetninger var viktige bestanddeler. Kampanjen i Norge i 1934, med ”house parties” og masse møter, og kampanjen i Ruhr i de umiddelbare etterkrigsår, med blant annet teater som en viktig bestanddel, vil bli behandlet i 2.5 og 3.3d.

## 2.5 Eksempel: Norge, Hambro og bevegelsens etablering i Norge

Tilfellet Norge er et godt eksempel på hvordan Buchman arbeidet fordi vi gjennom hans detaljerte og rike korrespondanse med Stortingspresident C. J. Hambro har godt kildegrunnlag, fordi kildene strekker seg over flere tiår, helt fra Hambros første møter med Buchman på 1920-tallet og til starten av 1950-tallet, og fordi vi derfor får et glimrende innblikk i tidsånd og forandring av tidsånd, forverringen av den internasjonale situasjonen på 1920 og 1930-tallet, blant annet gjennom Hambros desillusjon med politikk og Folkeforbundet, og tiden før, under og etter 2. Verdenskrig. Selv om korrespondansen hovedsakelig dreier seg rundt Buchman – Hambro og deres arbeid, gis det ofte gode og spennende informasjonsbiter fra andre deler av Buchmans arbeid, for eksempel eksempler på hans svært gode kontaktnettverk.

Norge er i tillegg et spennende eksempel på grunn av den forholdsvis klare kulturstrid som fant sted her på 1920- og 1930-tallet, og som mer enn noe annet var et bilde på en strid som omfattet hele Europa. Det europeiske borgerskaps fremskritt- og kulturtro<sup>289</sup> hadde fått

---

<sup>287</sup> Brev fra Buchman til Hambro, 18. oktober 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 3).

<sup>288</sup> Brev fra Buchman til Hambro, 18. oktober 1935 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 3).

<sup>289</sup> For et glimrende tidsbilde av wienerkulturen før 1914, se Stefan Zweigs *Verden av i går*. Stefan Zweig (1881–1942) var sentral østerisk forfatter, og fremstår som en av de beste eksponentene for den klassiske borgerlige kulturen i Europa før 1. verdenskrig. Store Norske Leksikon skriver at han ”[t]ok sitt eget liv i

dødsstøtet ved Verdun og Somme, og i Norge stod den kulturradikale front sterkt mot den kulturkonservative – som slett ikke naivt forsvarte den døende europeiske borgerlighet,<sup>290</sup> men som heller ikke ønsket en nietzscheiansk ”Umwertung alle Werte”.<sup>291</sup> Det var en brytningstid – Egil Elseth skriver:

Ikke så få var enige med historiefilosofen Oswald Spengler. Vesterlandenes kultur befant seg i «seniliteten». Demokratiet, humanismen, hele det borgerlige verdigrunnlag hadde spilt fallitt. Det en nå var vitne til, var «Der Untergang des Abendlandes».<sup>292</sup>

Det ”radikale trekløver” Krogh, Hoel og Øverland i *Mot Dag*-kretsen var den førende kraft på radikal side,<sup>293</sup> mens Fangen var en sentral skikkelse på motsatt side,<sup>294</sup> og både Fangen og hans venn Carl Fredrik Engelstad har levert gode bidrag til det man kanskje kan kalle en ”norsk fløy” av den ”kristne Abendland-tanken”.<sup>295</sup> Både i Fangens *Kristendommen og vår tid*<sup>296</sup> og i Engelstads *Ronald Fangen. En mann og hans samtid*<sup>297</sup> og i Fangens svært viktige essay ”Om troskap”<sup>298</sup> argumenteres det for at kultur uten evige og absolutte verdier (kristendom) allerede er dødsdømt, siden intet kan leve uten livgivende og evige røtter.<sup>299</sup> Engelstad beskriver dette slik, delvis via et sitat fra Fangen: ”Skal mennesket i det hele tatt stå i tilværelsen, så må det stå i relasjon til Gud, det må betrakte sig som ledd i den guddommelige sammenheng. Dette er «det vesentlige i all kultur».”<sup>300</sup> Også C. J. Hambro fant seg godt til rette i slike tankestrømninger.<sup>301</sup>

---

fortvilelse over den europeiske kulturs undergang.”

(<http://www.sn1.no/article.html?id=809418&o=1&search=Stefan%20Zweig>, 8. mars 2007).

<sup>290</sup> Carl Fredrik Engelstad gir følgende sammenfatning av denne borgerlighet: ”Dens egentlige kriterium er den dagklare fornuft, forankret i en sund, fordragelig og forholdsvis kompleksfri borgerlighet, med idealer som likevekt, trygghet, langsam og sikker utvikling på alle områder. Den hadde en naturlig sammenhengsfølelse overfor hele den europeiske kulturutvikling. Den representerte ikke noe bevisst brudd, bruddet stod i det hele tatt for denne humanistiske borgerlighet som noe ondt og unaturlig, noe som truet dens eksistens og dens begrepsverden.” (Engelstad 1946, s. 119).

<sup>291</sup> ”Omvurdering av alle verdier” (Nietzsche: *Der Wille zur Macht. Versuch einer Umwertung aller Werte* (1901)).

<sup>292</sup> Elseth i Huseby (red.) 1995, s. 22, kursiv i originalen (”Oswald Spengler”) fjernet.

<sup>293</sup> Sigurd Hoel omtaler Oxfordbevegelsen og Frank Buchman på negativ måte i sin *Møte ved milepælen* (1947). En annen radikal forfatter som nevner Buchman i sin diktning er Nordahl Grieg, i sin *Ung må verden ennu være* (1938).

<sup>294</sup> Huseby (red.) 1995, s. 73.

<sup>295</sup> Bautz 2001, s. 60, fritt oversatt.

<sup>296</sup> Fangen 1938.

<sup>297</sup> Engelstad 1946.

<sup>298</sup> Essayet ble trykket høsten 1940, og var den indirekte eller direkte årsak til at Fangen ble arrestert. Finnes blant annet i *Ronald Fangen. Essays* (Grøndahl og Dreyer, Oslo 1995, s. 147–162).

<sup>299</sup> Om kristendommen som en aktivt virkende kraft i samfunnet, se Huseby (red.) 1995, s. 97 og Fangen 1938.

<sup>300</sup> Engelstad 1946, s. 117.

<sup>301</sup> Hambro i tale til Konservativ Studentforening i mars 1934: ”De ber mig si nogen ord om den konservative akademiske ungdoms opgave idag. [Innrykk] Mere end noget andet at holde åndens lys brændende. I en periode



I tiden før møtet med MRA, da Hambro jobbet med Folkeforbundet, var han desillusjonert og lei. Han slet med å se at det politiske arbeidet han bedrev faktisk hadde noen positiv effekt på verden, og hva gjaldt den generelle tidsånd, beskrev han den slik, i en samtidig tale på et Oxfordgruppe-møte i London i 1933: "It was as if we stood there overlooking a whole world in need, in agony, in confusion – a world in much deeper distress than it is easy to feel in a country in such favourable circumstances as England."<sup>302</sup> Hambro følte her på den generelle rastløshet og det åndelig mettede klima som hersket i Europa på 1930-tallet, og årsaken til dette dårlige klima var i følge Hambro "a huge spiritual decline, an epoch of degeneration, if by degeneration we understand the process whereby a culture is being destroyed through its own products."<sup>303</sup> I tillegg kom den stigende politiske spenningen i Europa – en spenning Egil Elseth treffende omtaler slik: "En behøvde ikke eie profetiske gaver for å forstå at det dro opp til storpolitisk uvær [...]"<sup>304</sup>

For Hambro var politikk og moral helt nødvendig knyttet sammen, og politisk kynisme tok han avstand fra. Menneskelig og politisk handling måtte være styrt ut fra moralske prinsipper, og disse måtte være absolutte. Han var i tillegg religiøst anlagt, selv om han ikke i utstrakt grad frontet dette. Som klassisk høyremann trodde han på verdier og tradisjoner – "[m]an er jo ikke i tvil om hva man skal gjøre i livet, hvis man har en linje i seg..."<sup>305</sup> Gitt dette utgangspunkt må den politiske virkelighet han opererte i i mellomkrigstiden, blant annet i Folkeforbundet, ha gjort idealisten Hambro frustret og oppgitt.

Hambro kom første gang i kontakt med bevegelsen da han jobbet for Folkeforbundet i Geneve;<sup>306</sup> Oxfordgruppen arrangerte en lunch i *Club International*, og senere samme år talte Hambro på Oxfordgruppens Underhus-møte i desember 1933. I 1935 arrangerte så Folkeforbundets president Benes en "Oxfordgruppelunch" i Geneve, og Hambro skriver at

---

da åndsbarbariet truer fra øst og fra syd at hævde ærbødigheten for de uforgjængelige værdier som alene sammenhængen med fortiden og følelsen av en kontinuitet kan gi." (Hambro 1936, s. 65).

<sup>302</sup> Avisreferat (uvisst hvilken avis, kanskje *Manchester Guardian*) av Hambros tale 6. desember 1933 i det britiske Underhus, Westminster (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1)). I en av Hambros talesamlinger finnes det en tale datert 12. desember 1933, og som ble holdt på et Oxfordgruppemøte i det britiske Underhus (Hambro 1936, s. 24 m. fl.), og denne norske versjonen er så lik den engelske talen at det sannsynligvis er snakk om samme tale, men at en av kildene har datert talen feil.

<sup>303</sup> Avisreferat (uvisst hvilken avis, kanskje *Manchester Guardian*) av Hambros tale 6. desember 1933 i House of Commons, Westminster (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1).

<sup>304</sup> Elseth 1953, s. 100.

<sup>305</sup> C. J. Hambro sitert i Hambro 1984, s. 313.

<sup>306</sup> Lean 1985, s. 216 og Hambro 1984, s. 174.

”henved 500 mennesker kom sammen – de mest fremskutte mænd i verdenspolitikken – statsministre, utenriksministre, diplomater, ledende journalister [...]”.<sup>307</sup>

Selv om Hambro ”[ikke] sluttet seg [...] til gruppen i egentlig forstand [...]”,<sup>308</sup> fant han i møtet med den nytt håp og ny giv.<sup>309</sup> Om Gruppen sa han i sin tale i Underhuset:

The Oxford Group are at work stretching the limits of the ”possible” farther out, fixing the eye on wider horizons, setting the clear-cut peace of the absolute demands of Christ up against the restlessness of the relative, removing the barriers between man and man, between nation and nation. I look upon it as a light in darkness and a sure hope in a chaotic world. I look forward to welcoming this work to my own country.<sup>310</sup>

I brevvekslingen mellom Buchman og Hambro i forkant av Norgesbesøket i 1934 får vi et godt bilde av både det praktiske planleggingsarbeidet og stemningen i Norge før og under besøket. Det første brevet fra Hambro til Buchman som er å finne i MRA-arkivet i Herefordshire er datert 27. desember 1933, og i starten av brevet skrev Hambro: ”Dear Dr. Buchman, [innrykk] I do not know whether I may be allowed to call you Frank [...]”;<sup>311</sup> det er altså tydelig at de to på dette tidspunkt ikke kjente hverandre godt. Dette var da også bare et par måneder etter Hambros første møte med Buchman og Oxfordgruppen. Dette brevet er skrevet etter at Hambro hadde truffet Buchman og vært med på Oxfordgruppemøte i England i 6. desember samme år, det møtet på hvor Hambro holdt talen sitert fra over. Videre skrev han: ”The interest created for the Oxford groups in Norway, is surprising. It is the talk of everybody.”<sup>312</sup> Deretter la Hambro strategi for Buchmans Norgesbesøk; han skrev blant annet: “Then I am going to see pastor Fjellbu in Trondheim and dr. Devik (one of our leading young men of science) [”in Bergen” lagt til, kilde noe uklar] because I think those three ought to form a working nucleus when we start work in Norway.”<sup>313</sup>

Den videre brevvesklingen dreide seg om det kommende Norgesbesøket, for eksempel når det taktisk sett passet best å komme. Hambro jobbet med å knytte kontakter og å forberede kampanjen, for eksempel 23. august 1934:

---

<sup>307</sup> Hambro 1936, s. 110.

<sup>308</sup> Hambro 1984, s. 175.

<sup>309</sup> For mer om Hambros syn på bevegelsen, se Hambro 1933.

<sup>310</sup> Avisreferat (uvisst hvilken avis, kanskje *Manchester Guardian*) av Hambros tale 6. desember 1933 i House of Commons (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1).

<sup>311</sup> Brev fra Hambro til Buchman, 27. september 1933 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1).

<sup>312</sup> Brev fra Hambro til Buchman, 27. september 1933 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1).

<sup>313</sup> Brev fra Hambro til Buchman, 27. september 1933 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1). Arne Fjellbu (1890–1962) var norsk teolog, og virket i Nidarosdomen fra 1921 (domprost i 1937, biskop i 1945), mens Olaf Martin Devik (1886–1987) var norsk fysiker.

I have been working to get a representative committee together to prepare the coming of the team to Norway, and Mr. Sæland, the Rector of the University, and professor Mowinckel who is house master of our only college for students (he is professor of theology) Blindern Studenterhjem, have consented to act upon a committee with a few younger men.<sup>314</sup>

Videre i det samme brevet beskrev Hambro åndsklimaet i Norge, og om hvordan forventningene til Gruppen var store.<sup>315</sup> I et brev av 5. september 1934 skrev Hambro mer om forventningene i Norge:

Letters are pouring in. Some days ago I had a letter from a parish in the country where they told me that they had elected two of their prominent men to go to the House Party. Yesterday our famous author Johan Bojer came and asked me whether he could be admitted to the House Party. And so it is every day.<sup>316</sup>

Mange kilder forteller om en forholdsvis sterk endring av åndsklima i Norge når Buchman og hans Gruppe kom til Norge i oktober 1934, deriblant Engelstad, Hambro og Jarlert. Jarlert, som i sin bok om Oxfordgruppen i det store og hele holder en nøktern og skeptisk stil, skriver at "[a] new climate has been described by several witnesses of different opinions."<sup>317</sup> At mange opplevde et skifte i åndsklima går klart frem av kildene.

Den første Oxford-samling var på Høsbjør Turisthotell 27. oktober 1934,<sup>318</sup> hvor 1.200 mennesker samlet seg den andre helgen, men gruppen flyttet seg etter hvert inn til Oslo, hvor 14.000 mennesker deltok på møter i en av byens store møtelokaler.<sup>319</sup> Det ble også arrangert et studentmøte ved Universitetet, og 3.000 studenter deltok. Buchman var også på audiens hos Kong Haakon.<sup>320</sup> Aktivitetene fikk også solid pressedekning; i *Tidens Tegn* 12. november 1934 var overskriften: "The Oxford Group Conquers Oslo: President Hambro, Ronald Fangen, editor Ramm and several other well-known men witness to their

---

<sup>314</sup> Brev fra Hambro til Buchman, 23. august 1934 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1). Sem Sæland (1874–1940) var en fremstående norsk fysiker og akademiker, og virket blant annet som rektor ved NTH og ved Universitetet i Oslo. Han gjorde store og viktige arbeider både som administrator og forsker. Sigmund Mowinckel (1884–1965) var en banebrytende norsk teolog, og var professor ved Universitetet i Oslo fra 1922 til 1954.

<sup>315</sup> Brev til Buchman fra Hambro, 23. august 1934 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1).

<sup>316</sup> Brev til Buchman fra Hambro, 5. september 1934 (MRA-arkiv, Herefordshire, Hambro-fil 1).

<sup>317</sup> Jarlert 1995, s. 169.

<sup>318</sup> Elseth 1953, s. 147.

<sup>319</sup> Om arbeidsmetoder og stemning på Gruppens house parties, se Fjellbu 1960, s. 181–187.

<sup>320</sup> Fjellbu 1960, s. 186.

conversion.”<sup>321</sup> 28. november skrev Hambro til Buchman, som da var på Geilo: “I think that even you can hardly understand how far going the influence is in Norway and what a wonderful interest there is in every quarter.”<sup>322</sup> 29. november skrev Buchman tilbake: “There is intense interest here. The place is packed out. I was talking things over with a Member of Parliament from Drammen, who is much impressed with the work that is possible in the country.”<sup>323</sup> 7. desember rapporterte Buchman videre at “[t]he work here is a constant crescendo. Every place we go to is packed out.”<sup>324</sup>

I *Bergens Aftenblad* kunne man 5. desember lese: ”Oxford Conquers Bergen”.<sup>325</sup> Dette besøket var også nøye planlagt; 29. november skrev Buchman til Hambro og foreslo forskjellige luncher for viktige personligheter. Han nevnte også en lunch gitt av kronprins Olav. Viktige forretningsmenn var en av de nevnte målgruppene.<sup>326</sup>

Flere kilder mente altså at Norge var forandret som et resultat av Oxfordgruppens besøk. Fredrik Ramm, som selv var blitt ”forvandlet” i møte med Gruppen, oppsummerte det slik i *Tidens Tegn* 24. desember 1934:

A handful of foreigners who neither knew our language, nor understood our ways and customs, came to the country. A few days later the whole country was talking about God, and two months after the thirty foreigners arrived, the mental outlook of the whole country has definitely changed.<sup>327</sup>

Carl Fredrik Engelstad merket en klar endring,<sup>328</sup> og flere andre fremstående personer har i tillegg uttalt seg om Oxfordgruppen og Norge 1934, blant annet Arne Fjellbu, biskop i Trondheim, som sa at ”the foundations of the united resistance of Norwegian Churchmen to Nazism were laid by the Oxford Group's work.”<sup>329</sup> Eivind Berggrav, biskop i Hålogaland, mente 31. mars 1935 at ”[w]hat is now happening in Norway is the biggest spiritual movement since the Reformation.”<sup>330</sup> Johan Hambro skriver i sin bok om sin far at “Oxford–

---

<sup>321</sup> Lean 1985, s. 218, *Tidens Tegn*–sitat på engelsk grunnet engelsk bok.

<sup>322</sup> Hambro til Buchman, 28. november 1934 (MRA–arkiv, Herefordshire, Hambro–fil 1).

<sup>323</sup> Buchman til Hambro, 29. november 1934 (MRA–arkiv, Herefordshire, Hambro–fil 1).

<sup>324</sup> Buchman til Hambro 7. desember 1934 (MRA–arkiv, Herefordshire, Hambro–fil 1).

<sup>325</sup> Lean 1985, s. 218.

<sup>326</sup> Buchman til Hambro, 29. november 1934 (MRA–arkiv, Herefordshire, Hambro–fil 1).

<sup>327</sup> Lean 1985, s. 219, engelsk grunnet engelsk bok. En annen versjon av det samme sitatet finnes i *Oxfordbevegelsen i Norge*, 1935, s. 165–166.

<sup>328</sup> Lean 1985, s. 220.

<sup>329</sup> Lean 1985, s. 233. Se også Fjellbu 1960, s. 183.

<sup>330</sup> Notat med utvalgte sitater fra Berggravs tale på Oxfordgruppemøtet i København 31. mars 1935 (MRA–arkiv, Herefordshire, Hambro–fil 3) og Ekman 1972, s. 54. Uttalelsen fra Berggrav er også nevnt i brev fra Buchman til Hambro 21. oktober 1935 (MRA–arkiv, Herefordshire, Hambro–fil 3). Eivind Berggrav (1884–1959) var teolog og biskop, og en sentral mann i kirkens motstand mot den tyske okkupasjonsmakt 1940–1945. Se også Alex Johnsons bok om Berggrav (1959) – Oxfordbevegelsen er nevnt på s. 76 og s. 86.

gruppens budskap om «en kristen verdensrevolusjon» gjorde inntrykk over hele landet – på godt og vondt.”<sup>331</sup> For de kulturkonservative, som jo var den del av befolkningen som i størst grad reagerte positivt på Oxfordgruppens arbeid, må møtet med en frisk og fremadstormende kristen bevegelse midt i en kaotisk og rastløs åndelig hverdag ha vært oppløftende, og flere oppsiktsvekkende personlighetsforandringer fant jo også sted, deriblant hos journalist og redaktør Fredrik Ramm og hos forfatter og kulturkritiker Ronald Fangen. Buchmans biografi Lean kommenterer at “[Fangens] change was immediately visible and long remembered.”<sup>332</sup> Jan Inge Sørbø nevner ikke navn, men han skriver i sin bok om Fangen at “[Oxfordrørsla] fekk avgjerande påverknad på ei rekkje sentrale personar i norsk offentleg liv.”<sup>333</sup>

Bred nedslagskraft har Gruppen utvilsomt hatt – det viser både de personlige beretninger, forsker Jarlerts analyse og reaksjonene i norske media. Arne Fjellbu skriver blant annet at ”Kirkesøkningen steg de årene. Nattverdssøkningen økte. Bibeltimer i Domkirken samlet flere hundre.”<sup>334</sup> Hans generelle vurdering er at Oxfordbevegelsen ”fikk stor breddevirkning i vårt folk.”<sup>335</sup> Bevegelsens arbeid i Norge viser at Buchman og hans bevegelse hadde evne til å sette seg selv på kartet og spre sitt budskap, om enn det ble imøtegått. Det herskende åndsklima i Norge på midten av 1930-tallet var i ganske stor grad dominert av Erling Falk og hans kulturradikale krets omkring *Ny Dag*, og dette stod i sterk kontrast til Oxfordgruppens tenkning.<sup>336</sup>

## 2.6 Konklusjon; den effektive innsatsstyrke

MRA viste en forbausende evne til å bli hørt og sett, og bevegelsens inntreden på et nytt sted eller i et nytt land gikk aldri upåaktet hen. De gruppene som reiste til nye steder var små, effektive ”innsatsstyrker”, men gruppene viste stor evne til å knytte kontakter og å utnytte allerede bygde nettverk for både å forberede sin ankomst og å koordinere arbeidet når det først var i gang.

---

<sup>331</sup> Hambro 1984, s. 175. Johan Hambro (1915–1993) var journalist, og skrev biografi om sin far C. J. Hambro.

<sup>332</sup> Lean 1985, s. 217. Egil Elseth tar i sin bok om Fangen også opp det at Fangen utvilsomt gjennomgikk store forandringer i møte med Oxfordbevegelsen, og at disse var positive (Elseth 1953, s. 151). Han er inne på det samme i sin del av Huseby (red.) 1995, s. 29: ”Ronald Fangens «Oxford-omvendelse» høsten 1934 vakte betydelig oppmerksomhet.” Anders Wyller har også kommentert at Fangens omvendelse var til det positive: ”Ronald Fangen må i sannhet ha funnet sitt faste punkt. Fra å være sammensatt til det flokete, rotløs nesten til det utflytende, er han gjennom sin kristendom blitt sikker på sig selv og verden.” (Wyller sitert i Elseths del i Huseby (red.) 1995, s. 30.

<sup>333</sup> Sørbø 1999, s. 132. En av de andre som fant en kristen tro i møte med Oxfordbevegelsen, var avisen *Vårt Lands* første redaktør Bjarne Høye (Huseby (red.) 1995, s. 161).

<sup>334</sup> Fjellbu 1960, s. 185.

<sup>335</sup> Fjellbu 1960, s. 183.

<sup>336</sup> Lean 1985, s. 216, fotnote i originalteksten utelatt. Elseth skriver også om *Mot Dag*-kretsen i sin bok om Fangen (Elseth 1953).

Bevegelsen laget ikke kun masse lyd, men virket også til praktiske forandringer der hvor de kom. Bevegelsens symbiose mellom teologiske sannheter og praktisk kristendom ser ut til å ha virket effektivt i det praktiske liv, og var det personlige kristne gjennombrudd for en rekke mennesker, deriblant Ronald Fangen i Norge. I tillegg forteller en rekke kilder om forandrede åndsklima der hvor bevegelsen spredte seg, blant annet i Norge i 1934.

MRA etter 2. verdenskrig knyttet sitt tankegods om personlig forandring sammen med demokratisk teori – denne symbiosen, som gikk under navnet ”inspirert demokrati”, ble grunnlaget for arbeidet i Europa etter krigshandlingenes slutt. Også i dette arbeidet viste bevegelsen en stor evne til å gi nytt håp og ny giv til mennesker, og det neste kapittel vil gå nærmere inn på dette.

### 3 MRA OG VEST-EUROPEISK INTEGRASJON

MRA kastet seg etter 2. verdenskrig inn i arbeidet med å forene Europa – ikke gjennom faktisk politisk makt, men gjennom ideologisk arbeid og forsoning av de gamle erkefiender Frankrike og Tyskland. MRA var gjennomgående positiv til den europeiske integrasjon, ikke kun gjennom uttalelser og taler, men også fordi bevegelsens tankegods i sine grunntrekk var positivt til integrasjon – ideologisk–åndelig og dermed politisk.

Dette kapitlet vil behandle MRAs holdning til integrasjonen, dens syn på seg selv i integrasjonen og bevegelsens praktiske arbeid i forhold til integrasjonen. De viktigste elementer av dette arbeid var arbeidet med Tyskland, både i forhold til tyske besøkende i Caux og i arbeidet i Ruhr, samt i arbeidet med forsoning av Frankrike og Tyskland. Bevegelsens forhold til de viktigste politiske personligheter som Adenauer og Schuman og representanter for de amerikanske okkupasjonsmyndigheter, som Marshall og Clay, vil også bli behandlet.

#### 3.1 MRAs holdning til europeisk integrasjon og overnasjonalt samarbeid

Det grunnleggende begrep i MRAs holdning til europeiske integrasjon og overnasjonalt samarbeid var ”inspired democracy”. Her knyttet teologien seg sammen med den politiske teorien, og resultatet var todelt. For det første ville ”inspirert demokrati” gjenreise det etiske fundament som det vestlige demokrati var bygget på,<sup>337</sup> og for det andre ville det føre til at verden ble én. Gud er ett, og det ”inspirert demokrati” var forskjellig fra ”vanlig” demokrati ved at det trakk ”inspirasjon” fra Gud, og dermed ville verden, gjennom denne guddommelige, demokratiske inspirasjon, bli én. Også her var de grunnleggende MRAske teser viktige, siden ”deling” og ”ledelse” i ”inspirert demokrati” ble overført fra det enkelte individ til hele land.

Buchmans mål var altså enhet, både i menneskehjertet og mellom mennesker og nasjoner. I sin tale i anledning MRAs tiårsjubileum i 1948, gav han klart uttrykk for dette: ”Division is the work of human pride, hate, lust, fear, greed. [...] Division is the trademark of materialism. [...] Union is the grace of rebirth. We have lost the art of uniting because we have forgotten the secret of change and rebirth.”<sup>338</sup> Om den politiske situasjonen i Europa sa han: “The problem is not just an iron curtain which separates nation from nation, but steely

---

<sup>337</sup> Robert Schuman formulerte det slik: “[...] inspired democracy which is destined to re-establish the primacy of all spiritual values in the heart of our distracted world.” (Engelsk oversettelse av fransk meddelelse, ukjent oversetter og ukjent anledning, kanskje myntet på MRA-konferanse. Både engelsk og fransk tekst i MRA-arkiv (Herefordshire, Schuman-fil 2\_1).

<sup>338</sup> Buchman sitert i Spoerri 1998, s. 11 og Mottu 1970, s. 100.

selfishness which separates man from man and all men from the government of God, and when men listen to God and obey, the steel and iron melt away.”<sup>339</sup>

MRAAs grunnleggende tankegods førte altså til at bevegelsen var positiv til det overnasjonale. Twitchell, i et brev til sin far, brukte termen ”a super-national moral structure”,<sup>340</sup> og Buchman selv sa det slik: ”Nationalism can unite a country. Supernationalism can unite a world. God-controlled supernationalism is the only sure foundation for world peace.”<sup>341</sup> Et offisielt MRA-blad kommenterte I 1950 Schuman-planen slik:

In dem Ringen um die Einigkeit, das durch den Schuman-Plan in ein neues, konstruktives Stadium getreten ist, setzt sich immer stärker die Erkenntnis durch, daß die organisatorische Einheit Europas durch eine organisch gewachsene Einigkeit der Herzen und Sinne getragen sein muß.<sup>342</sup>

Den tunge innflytelse ”Abendland”-tanken hadde på MRAAs tenkning, førte også til at bevegelsen var positiv til europeisk integrasjon. Theophil Spoerri var inspirert av Toynbee når han i 1950 skrev at ”[a]ll civilisation is integration”,<sup>343</sup> og sett ut fra et stormaktspolitisk perspektiv ville et samlet Vest-Europa stå mye sterkere mot ”barbarene fra øst” enn et oppdelt og innbyrdes delt Vest-Europa. Det var dermed også ”Aftenlandet” MRA var positiv til når bevegelsen støttet den europeiske integrasjon

### **3.2 MRA om egen rolle i integrasjonen**

Bevegelsen MRAAs selvbilde er svært godt, og dette reflekteres i dens tekster og pamfletter. Disse kjennetegnes ved en nærmest endeløs rekke av positive uttalelser fra viktige personligheter og statsmenn – uttalelser som er ment å skulle bekrefte bevegelsens syn på seg selv: At de har spilt en kanskje avgjørende rolle i utviklingen av verden. Dette gjelder også i den europeiske integrasjon, hvori bevegelsen selv mener å ha spilt en nøkkelrolle.

MRA fremstår i sine tekster og pamfletter som noe naiv; ikke fordi den arbeider for en dyperegående endring av samfunnsstrukturene, men fordi den ofte har svært enkle løsninger på kompliserte og dyptgående problemer, og også ofte ikke ser kompleksiteten i nasjonale og internasjonale spørsmål, og at den ut fra sin tidvise naivitet trekker altfor raske konklusjoner

---

<sup>339</sup> Mottu 1970, s. 78.

<sup>340</sup> Twitchell 1981, s. 11.

<sup>341</sup> Buchman sitert i Mowat 1951 (b), s. 24.

<sup>342</sup> ”I ringene rundt enheten som er ført inn i et nytt, konstruktivt stadium gjennom Schuman-planen, blir det klarere og klarere at Europas organisatoriske enhet må bygges på en organisatorisk voksen enhet i hjerte og sinn.” (Schjørring 1976, s. 93).

<sup>343</sup> Spoerri 1950, s. 7.



hva gjelder motivasjoner, historiske årsaker og historiske sannheter. Som nevnt i første kapittel opererer MRA-litteraturen med lavere krav til etterprøvnbarhet og kildehenvisninger, og litteraturen fremstår ofte ikke først og fremst som historievitenskap, men som propaganda – noe den jo også ofte er. Jens Holger Schjørring har kommentert: ”[...] die MRA-Literatur [ist] meistens ganz unwissenschaftlich [...] und ohne jeden Quellennachweis auskommt.”<sup>344</sup>

Denne naiviteten og enkelheten er noe av det som gjør MRA i stand til ofte å fremheve sin avgjørende rolle i en rekke spørsmål – ikke fordi bevegelsens menn og kvinner kynisk skjønner bildet av seg selv, for både litteraturen og kildene tyder på et oppriktig ønske om ærlighet og redelighet, men fordi bevegelsens enkle verdensbilde fører til forenklete bilder av årsaksforhold og for raske konklusjoner. Noe skyldes nok også det Einar Engebretsen bemerker i intervju: Når man har brukt livet sitt på en oppgave, vil man ”gjærne tro at MRA har forandret verden.”<sup>345</sup>

### 3.3 MRA i den europeiske integrasjon

#### (a) Caux som forsoner og nettverksnode

MRAs Mountain House i Cauxs viktigste rolle var at stedet var møtepunkt for Europa. Dette gjaldt ikke kun i den umiddelbare etterkrigstid, men det var i avgjørende årene 1945–55 at Caux skulle spille sin viktigste rolle, i det minste hva temaet i denne oppgave angår. Senteret lå perfekt til, både fysisk og ”moralisk” midt i Europa, i et land som ikke var herjet og sønderrevet av krigen, og som lå perfekt geografisk til for å utfylle rollen som møtepunkt. Sveits er i tillegg firspråklig, og dermed firkulturelt, og har i forbausende grad klart å holde seg utenfor uroligheter i Europa.

Mange av de besøkende ble overveldet, og mange uttalte seg svært positivt om stedet og om MRA, og dette er ikke overraskende gitt de bakenforliggende omstendigheter og forhold. Europa hadde akkurat gjort seg ferdig med en stor og ødeleggende krig, og for mange av de besøkende må Caux ha vært en skjellsettende opplevelse på grunn av sin overdådige fremtoning i egenskap av både lokalisering i fjellene over Montreux, høyt over Geneve-sjøen (se Tillegg) og av generell fremtoning, både hva gjaldt bygningsmasse, utsmykning og matutvalg. I Caux var det slutt på rasjonering og skitt, og spesielt for de tyske besøkende, som for første gang etter krigen opplevde å bli behandlet som likemenn, må besøket i Caux ha hatt en svært oppfriskende effekt. Også MRAs tankegods, med fokus på ny start, på

---

<sup>344</sup> ”MRA-litteraturen [er] som oftest ganske uvitenskapelig [...] og uten kildehenvisninger.” (Schjørring 1976, s. 83).

<sup>345</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 33:50 og 1:11:40.

gjenoppbygning og på tilgivelse, må ha gjort sterkt inntrykk, og dette inntrykk vises i de mange uttalelser gitt av besøkende til Caux. Tidsånden og begeistringens vises i det følgende sitatet fra Hans von Herwarth: "At Caux I found an international conference that worked. It was the first time since World war II that Germans were admitted on an equal basis to an international conference. Former enemies shook hands and found a common platform."<sup>346</sup>

Arbeidet i Caux foregikk hovedsaklig gjennom offentlige møter, mindre diskusjonsgrupper, felles måltider – og ikke minst i møtet mellom mennesker. MRA var allerede gode på møtepsykologi fra Oxfordgruppetiden, og under denne paraply møttes en rekke sentrale personer fra Europas eliter. Müller–List skriver: "[...] die MRA [konnte] bei ihren Konferenzen in Caux eine überraschend hohe Zahl führender Persönlichkeiten – Politiker, Gewerkschaftler, Unternehmer, Journalisten – zu ihren Gästen zählen."<sup>347</sup> Det å kunne spasere rundt i det svært vakre anlegget omgitt av slående natur, i et lite land som ikke bar merke etter krig og nød, og der diskutere og samtale med en ganske unik samling av nøkkelpersoner, må ha vært stort for mange.

"The spirit of Caux" ble et begrep som skulle beskrive den ånd som gjorde seg gjeldende i Caux, og selv om en historiker ikke kan si noe om en eventuell guddommelig ånd, slik MRA selv gjør, viser kildene at denne "spirit" har gjort inntrykk på mange besøkende. Den gjennomgående tone i uttalelser og kilder er en følelse av ny giv og nytt håp, og Robert Schuman tok tidsånden bra på kornet når han i 1953 sa at "[h]ere we find nothing but satisfaction and a [kilde uklar, sannsynligvis "great"] hope."<sup>348</sup> Den sentrale MRA–er Kenaston Twitchell har i tillegg gitt en god beskrivelse av stemningen i Caux rett etter 2. verdenskrig:

It was an atmosphere of reconciliation. Men who had been fighting a cruel war found themselves together with their former enemies. Hatred had burned so deeply into so many hearts, and seemed to have ample justification. Human nature's ugliest depths had spewed out their horrors. It was not with immediate delight that these former enemies found themselves sitting at table together.<sup>349</sup>

---

<sup>346</sup> Schjørring 1976, s. 93. Hans von Herwarth (1904–1999) var tysk fremtredende diplomat, og virket i en rekke stillinger både innenlands og utenlands, blant annet som ambassadør i London og Washington.

<sup>347</sup> "[...] MRA kunne på sine konferanser i Caux telle et overraskende høyt antall av førende personligheter – politikere, fagforeningsfolk, bedriftsledere, journalister – blant sine gjester." (Müller–List 1981, fotnote i originalen utelatt (en lang liste over "[e]inige der bedeutendsten Teilnehmer", "noen av de mest betydningsfulle deltakerne")).

<sup>348</sup> MRA–arkiv, Herefordshire, Schuman–fil 2\_2).

<sup>349</sup> Twitchell 1981, s. 26.

(b) *Tyskere til Caux*

Tyskland var hovedmålet for MRAs arbeid etter 2. verdenskrig. Dette arbeidet hadde to hovedkomponenter: For det første arbeidet med å få tyskere ut av Tyskland og til konferanse i Caux, og for det andre det idealistiske arbeidet i Ruhrområdet og også ellers i Tyskland fra og med 1947.<sup>350</sup> Arbeidets mål var å bringe en ny ånd, og grunnen for valget av et slikt mål, gitt MRAs ideologiske utgangspunkt, var åpenbar. Siden samfunnets viktigste bestanddel var idéer, ville det være katastrofalt om ikke det ideologiske vaakum, den såkalte ”Stunde Null”,<sup>351</sup> som var skapt av nasjonalsosialismens sammenbrudd, ikke raskt ble fylt opp av en bedre ideologi. Einar Engebretsen sier: ”Vi visste at der det er et ideologisk og åndelig vaakum, vil det bli fylt, og hvis ikke vi fylte det med kristen tenkning og kristen livsstil, så ville det bli fylt med noe annet.”<sup>352</sup> Dette hadde også mye å gjøre med at MRA fra og med 1938 hadde knyttet sin tenkning sammen med demokrati, for målet med Tysklandsarbeidet var minst like mye å bygge en ny demokratisk ånd i Tyskland, for slik å bygge et fritt og fredelig Europa.

Dette var også motivasjonen for det arbeidet MRA gjorde for å få tyske borgere ut av Tyskland og til MRA-konferanse i Caux i 1946 og 1947. De første tyskere kom til Caux i 1946, ”about 15”,<sup>353</sup> og David Price skriver at disse var ”some of the very first Germans allowed out of Germany” etter 2. verdenskrig.<sup>354</sup> På dette tidspunktet var det svært vanskelig å skaffe utreisepapirer for tyske borgere, men Kenaston Twitchell fikk i 1947, via kontakter, i stand møter med George Marshall<sup>355</sup> og krigsminister Robert Patterson,<sup>356</sup> og Twitchell forteller at ”[j]udge Patterson quickly grasped the opportunity that would be offered for the training of a new kind of leadership in a German democracy, and offered to help remove the obstacles that stood before us.”<sup>357</sup> Videre hadde Twitchell et møte med Bob Murphy,<sup>358</sup> Lucius Clays politiske rådgiver,<sup>359</sup> og via ham fikk Twitchell i stand to møter med Lucius Clay selv.<sup>360</sup> Clay har i sin bok *Decision in Germany* beskrevet hvordan også denne delen av gjenoppbygningen etter krigen ble vektlagt av de amerikanske okkupasjonsmyndigheter, og

---

<sup>350</sup> Price 1979, s. 31.

<sup>351</sup> Jost 1994, s. 356–359.

<sup>352</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 20:40.

<sup>353</sup> Foredrag av Philippe Mottu, ”Caux is the place!”, 30. juni 1996, s. 21 (MRA-arkiver, Lausanne, PP 746).

<sup>354</sup> Price 1979, s. 2. Mowat skriver også om at både tyskere og franskmenn var på MRA-konferanse i Interlaken, Sveits, i 1946 (Mowat 1996, s. 15–16).

<sup>355</sup> Twitchell 1981, s. 8 og Price 1979, s. 21 m. fl.

<sup>356</sup> Twitchell 1981, s. 8. Robert Porter Patterson (1891–1952) var amerikansk jurist og krigsminister fra 1945 til 1947 (Truman). Han var under-krigsminister under Roosevelt.

<sup>357</sup> Twitchell 1981, s. 9.

<sup>358</sup> Robert Daniel Murphy (1894–1978) var amerikansk diplomat, og holdt en rekke stillinger utenlands.

<sup>359</sup> Twitchell 1981, s. 14–15.

<sup>360</sup> Twitchell 1981, s. 15.

MRAAs arbeid må ha føyd seg pent inn i den større "[a]ppeal to the German [m]ind".<sup>361</sup> Twitchell og senere Buchman–biograf Garth Lean hadde i tillegg et møte med britiske myndigheter angående utreisepapirer for tyske borgere i den britiske okkupasjonszone.<sup>362</sup> Dette arbeidet sikret utreisepapirer for over 150 tyskere, som deltok på MRA–konferanser i Caux i 1947.<sup>363</sup> Omkring 500 tyskere besøkte Caux i 1948, deriblant disse Adenauer.<sup>364</sup>

De tyskere som ble valgt ut til å reise til Caux var håndplukkede som mulige nøkkelpersoner i etterkrigstidens Tyskland, og mange av disse gikk senere inn i sentrale funksjoner i Tyskland. I det hele tatt var en betydelig andel av det tyske lederskap i de første etterkrigsår i kontakt med MRA<sup>365</sup> – Hans von Herwarth har i sine memoarer skrevet at "[m]ost of the German personalities who had a part in the reconstruction of Western Germany took part in Caux or were otherwise involved with MRA."<sup>366</sup> David Price siterer H. Katzenberger<sup>367</sup> som i 1951 uttalte at "half the German cabinet in 1951 were firm believers in M.R.A."<sup>368</sup> Den tyske 500–manns store delegasjonen i 1948 bestod blant annet av store deler av det tyske ministerpresidentkorps.<sup>369</sup>

Det som må ha gjort et sterkt inntrykk på de tilreisende tyskere var at de i Caux ble behandlet som likemenn når de alle andre steder i Europa var forhatte. Buchman selv gjorde tidlig MRAAs linje i forhold til tyskere og Tyskland klar; ved sin første ankomst til det nyoppussede Caux 18. juli 1946 spurte han spesifikt etter tyskerne, og dette vakte en viss indignasjon hos de andre tilstedeværende.<sup>370</sup> Tyske *Tagesspiel* kommenterte 26. oktober 1947 "dass man augenblicklich wohl nirgends in Welt Deutschen einen solchen Empfang bereiten würde, wie in Caux [...]",<sup>371</sup> og også Adenauer uttrykte takknemlighet for dette aspekt av MRA: "Very soon after the war Moral Re–Armament reached out a hand to the German people and helped them to make contact again with other nations [...]"<sup>372</sup> Dette hadde en effekt, og Lucius Clay, som jo muliggjorde dette arbeidet i utgangspunktet, bekreftet også

---

<sup>361</sup> Clay 1950, s. 281 m. fl.

<sup>362</sup> Price 1979, s. 22.

<sup>363</sup> Twitchell 1981, s. 25 og Spoerri: "The German–French reconciliation", s. 11.

<sup>364</sup> Price 1979, s. 32 og 41 og Spoerri: "The German–French reconciliation", s. 11 (Mottu opererer med et noe lavere besøkstall: 450, i Mottu 1970, s. 114). For en detaljert behandling av de tyske besøkstall organisert etter delstat og yrke, se Müller–List 1981.

<sup>365</sup> Twitchell 1981, s. 41, Price 1979, s. 32 og Lean 1985, s. 378.

<sup>366</sup> Spoerri: "The German–French reconciliation", s. 11.

<sup>367</sup> H. Katzenberger var Bundesråds–sekretær.

<sup>368</sup> Price 1979, s. 2.

<sup>369</sup> Price 1979, s. 42.

<sup>370</sup> Lean 1985, s. 341–342 og Mottu 1970, s. 63 (Mottu var selv tilstede).

<sup>371</sup> "at man for øyeblikket vel ikke ville forberede en slik velkomst for tyskere noe annet sted i verden enn i Caux [...]" (Gjengitt i Price 1979, s. 19).

<sup>372</sup> Sitert fra kap. 4 (Luttwak) i Johnston og Sampson 1994, i Stallybrass, Andrew: upublisert manuskript om Caux–senterets historie, kap. 9, s. 2. Originalbrevet er med i Adenauers samlede brev, *Briefe 1951–1953*, s. 62–63).

effekten Caux hadde hatt på de tyske deltakere (i David Prices parafrasering) – ”[...] the Germans who visited Caux had valued their visits highly and returned with a new determination to stand for democracy. The visits [...] had done much to restore the confidence of the German officials.”<sup>373</sup> Clay uttrykte seg også positivt om Caux i et brev til kontreadmiral Byrd.<sup>374</sup>

David Prices legger i sin vurdering av MRAs arbeid i den tysk–franske forsoning stor vekt på Cauxs rolle. Spesielt den innvirkning dette fikk på de tyske delegatene var viktig – ikke bare det at de kunne forlate Tyskland, men også at de der ble behandlet som likemenn. Han nevner også en rekke fremstående tyskere, som ”made remarkable statements about Buchman’s contribution”,<sup>375</sup> blant annet Adenauer, Karl Arnold,<sup>376</sup> Maier,<sup>377</sup> Speidel,<sup>378</sup> Etzdorf<sup>379</sup> og Herwarth.<sup>380</sup> Disse menns positive uttalelser ble også bekreftet i det offisielle tyske forum *Bulletin*, ved Buchmans død i 1961: ”Through Caux he brought Germany back into the circle of civilized nations [...] Thus Caux became one of the great moral forces to which we owe our new position in the world.”<sup>381</sup> Henri Riebens har også kommentert Caux unike rolle i den umiddelbare etterkrigstid: ”In Caux, under the influence of Frank Buchman [...] one of the very first initiatives took place, which lead to the Germans and Germany coming back into international life, and into the life of Europe.”<sup>382</sup> Videre har også sentrale tyskere som Hans Böckler,<sup>383</sup> Hans Dütting,<sup>384</sup> og Heinrich Hellwege<sup>385</sup> vist sympati med bevegelsen.

---

<sup>373</sup> Price 1979, s. 23.

<sup>374</sup> Price 1979, s. 28. Richard Evelyn Byrd (1888–1957) var amerikansk sjøoffiser, og var blant annet viktig i den amerikanske krigsinnsatsen under 2. verdenskrig. Han var også polarforsker.

<sup>375</sup> Price 1979, s. 53.

<sup>376</sup> Arnold inviterte MRA til Ruhr i 1948 (Twitchell 1981, s. 41). Se også Lean 1985, s. 358.

<sup>377</sup> En tale av Maier (14. oktober 1948) ligger i Cauxs arkiver i Lausanne (PP 746 / 5.2.2 / 12). Reinhold Maier (1889–1971) var ministerpresident for Würtemberg–Baden (1945–1952).

<sup>378</sup> Hans Speidel (1897–1984) var tysk offiser, og var blant annet NATOs øverstkommanderende for de allierte landstridskrefter i Mellom–Europa fra 1957 til 1963. Han var også militær rådgiver for kansler Adenauer.

<sup>379</sup> Hasso von Etzdorf (1900–1989) var tysk diplomat, og virket blant annet som ambassadør i London (1961–1965).

<sup>380</sup> Price 1979, s. 53.

<sup>381</sup> Mottu 1970, s. 116 og Price 1979, s. 53.

<sup>382</sup> Henri Riebens i intervju i filmen ”For the Love of Tomorrow”, tidspunkt i opptak: ca. 28:20.

<sup>383</sup> Mottu 1970, s. 117–118.

<sup>384</sup> Lean 1985, s. 366.

<sup>385</sup> Mowat (red.) 1955, s. 162. Heinrich Hellwege (1908–1991) var tysk fremtredende politiker (CDU), og virket blant annet som ministerpresident i Niedersachsen (1955–1959).

*(c) Tysk-fransk forsoning i Caux*

I tillegg til at Caux var åpent for også tyskere, var det også på dette tidspunkt i en særstilling, som kanskje det eneste sted av sin type i et krigsherjet Europa. Einar Engebretsen kommenterer dette i et intervju: ”Det var ikke noe annet møtested i Europa på denne tiden”.<sup>386</sup> Sveits hadde unnsloppet krigen uskadet, og dette muliggjorde en levestandard som var utenkelig i andre deler av Europa, for eksempel Tyskland. Caux var dermed det aller første sted hvor frankmenn og tyskere etter krigen kunne møtes under en paraply av fred og forsoning, og i perioden fra 1946 til 1950 kom 1983 franskmenn og 3113 tyskere til Caux.<sup>387</sup>

Den MRA-er som mer enn noen andre står som symbol på MRAs arbeid mellom Frankrike og Tyskland er den franske sosialistleder Irène Laure. Som medlem av motstandsbevegelsen i Frankrike hadde hun opplevd krigens redsler, og hun satt på et glødende hat mot Tyskland og tyskere. Likevel dro hun til Caux, og i et dramatisk møte med Buchman og MRA tok hun et oppgjør med sitt eget hat og sin egen bitterhet, og utløste dermed en kjedereaksjon som også kraftig berørte de tyskere som var til stede.<sup>388</sup> Slik viste hun at MRAs teori om at selvforandring ville virke til forandring også hos andre, fungerte i praksis, og det at en kvinne, hvis sønn var blitt torturert for hennes øyne under krigen, på et offentlig møte ba om tilgivelse for sitt hat mot Tyskland og tyskere, gjorde dypt inntrykk på de tilstedeværende. Lean beskriver effekten dette hadde på de tyske deltakere som “elektrisk.”<sup>389</sup> Laure gikk etter dette inn i MRAs arbeid på heltid, og hun har siden blitt en av de viktige MRA-medarbeidere, kanskje ikke minst på grunn av den makt hennes eksempel setter. Henri Rieben, ved Jean Monnet-senteret i Lausanne, har kalt henne ”a signpost, pointing the way ahead.”<sup>390</sup> David Price vurderer Laures innsats slik: “Irene Laure and many others like her undoubtedly effected thousands in their speeches throughout Germany.”<sup>391</sup>

Forsoningsarbeidet mellom Frankrike og Tyskland er det aspektet som blir mest vektlagt av de som forsker på MRA, og man legger ikke bare vekt på at Caux umiddelbart etter krigen var kanskje det eneste egnede stedet for forsoning, men også at MRA var først. Det at Buchman ble dekorert av både den franske og tyske regjering, sier også sitt om innflytelsen av hans arbeid, selv om Price påpeker at man ikke må legge for stor vekt på

---

<sup>386</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 27:30.

<sup>387</sup> Spoerri: “The German-French reconciliation”, s. 11 og Mottu ”Caux is the place!” (1996, i Caux-arkiver, Lausanne, PP 746/2.1.727), s. 23 (Mottu tallfester det samlede antall franskmenn og tyskere til “more than 5,000”, s. 23).

<sup>388</sup> Lean 1985, s. 352 m. fl.

<sup>389</sup> Lean 1985, s. 353, min oversettelse.

<sup>390</sup> “For the Love of Tomorrow”, tid i filmen: ca. 28:20.

<sup>391</sup> Price 1979, s. 54.

utmerkelser, siden disse ”often [are] given for personal or popularity reasons.”<sup>392</sup> Også Henri Riebens, i et arbeid om Schumanplanen, ”bekrefter [...]”, med Theophil Spoerri ord, ”[...] uttrykkelig Buchmans bidrag til møtet og forståelsen mellom Adenauer og Schuman.”<sup>393</sup>

*(d) Måltrettet innsats i Tyskland*

Som en del av arbeidet med sitt hovedmål etter 2. verdenskrig – Tyskland – begynte MRA i 1947 et årelangt arbeid i Ruhr og i andre deler av Tyskland. Arbeidet hadde som overalt ellers følgende mål: Å vekke den ”moralske sansen” til live igjen, altså bygge opp moral og normer i enkeltmenneskene etter krigens herjinger.<sup>394</sup> Om etterkrigsdepresjon, både økonomisk og moralsk, kunne dempes og motvirkes, ville dette ødelegge vokstgrunnen for kommunistiske fremstøt. Det følgende, sagt av Kenaston Twitchell på premieren av skuespillet ”The Good Road”, illustrerer tankegangen på en god måte: ”We give you *The Good Road*, designed as a weapon in Europe’s war of ideas. Its purpose is to help find a passion, a philosophy and a plan by which democracy can become contagious and effective among the nations.”<sup>395</sup> MRAs–tanker om Tysklandarbeidet kommer også godt frem i det følgende, skrevet av Twitchell: ”In postworld War II Germany, a vacuum of leadership was playing into the hands of Communists’ strategy to take over Europe.”<sup>396</sup>

MRA–personell var derfor ikke kun aktive i idéspredning, men også i industrien, ”attempting industrial conciliation in the face of communist disruptions.”<sup>397</sup> Ved å kikke på de tyske besøkstall i forhold til tyske delstater har Gabriele Müller–List påpekt at ”1950 [kamen] mehr als die Hälfte aller Teilnehmer [tyske, til Caux] aus Nordrhein–Westfalen. Es ist anzunehmen, daß hierbei vorrangig das Ruhrgebiet von Bedeutung war.”<sup>398</sup>

De første gruppene som reiste inn i Tyskland var små (20–30 personer), men gruppene ble større i 1948, og, i følge David Price, ”represented the largest non–military force to enter Germany.”<sup>399</sup> Kenaston Twitchell, som selv var sentral i arbeidet, tallfester antallet på arbeidere vinteren 1948 til 100,<sup>400</sup> og han skriver også at den gruppen som reiste inn i

---

<sup>392</sup> Price 1979, s. 54.

<sup>393</sup> Spoerri 1975, s. 166.

<sup>394</sup> Pierre Spoerri gir en informativ beskrivelse av både Tysklandsarbeidet, Cauxarbeidet og MRAs møte med kommunisme i sin upubliserte tekst ”Grappling with ideology”.

<sup>395</sup> Twitchell 1981, s. 30, henvisning i originalen utelatt. Om MRAs teater–taktikk, se Palmer 1979, s. 177 (omhandler USA, men kan være overførbart på europeiske forhold).

<sup>396</sup> Twitchell 1981, s. 7.

<sup>397</sup> Price 1979, s. 31.

<sup>398</sup> ”i 1950 [kom] mer enn halvparten av alle deltakere [tyske, til Caux] fra Nordrhein–Westfalen. Det er en naturlig slutning at Ruhr var viktig.” (Müller–List 1981).

<sup>399</sup> Price 1979, s. 31.

<sup>400</sup> Twitchell 1981, s. 4.

Tyskland i oktober 1948, var på over 250 stykker.<sup>401</sup> Omfanget av arbeidet var stort, selv om de ulike kildene er uenige om størrelsen; Price skriver at ca. 75.000 tyskere så ”The Forgotten Factor” vinteren 1948–1949,<sup>402</sup> og Twitchell opererer med to tall; 80.000, uten at dette tidfestes,<sup>403</sup> og 120.000 gjennom vinteren 1948–49.<sup>404</sup> Adenauer kommenterte omfanget av arbeidet slik, i et brev til Buchman 28. april 1950: ”Weite Kreise aus Politik, Wirtschaft und Arbeiterschaft sind dadurch mit den Gedanken der Moralischen Aufrüstung in Berührung gekommen.”<sup>405</sup> Som i arbeidet med å få tyskere til Caux, var også MRAs Ruhr-arbeidet muliggjort gjennom kontakten med Lucius Clay og Robert Murphy, noe også Twitchell bekrefter.<sup>406</sup>

Arbeidet hadde både amerikansk og tysk støtte. Amerikanerne hadde positive erfaringer med Buchmans arbeid etter hans kampanje ”You Can Defend America” iløpet av 2. verdenskrig i USA, et arbeid som var så effektivt at amerikanske myndigheter forhindret at MRA-personell ble innkalt til militærtjeneste, siden de ville gjøre en mer effektiv krigsinnsats der hvor de var,<sup>407</sup> og både Adenauer selv og hans sønn Georg<sup>408</sup> var i kontakt med bevegelsen. Einar Engebretsen og Jens Wilhelmsen har fortalt om hvordan de koordinerte arbeid sammen med Georg Adenauer,<sup>409</sup> og Adenauer selv inviterte MRA til CDU-konferanse i Königswinter i 1949<sup>410</sup> og igjen til Ruhr i 1950.<sup>411</sup> Bevegelsen ble også invitert av flere andre fremtredende tyske ledere, deriblant ministerpresidentene i Nordrhein-Westfalen, Bayern og Württemberg-Baden.<sup>412</sup>

MRAs arbeid i Tyskland foregikk hovedsakelig gjennom teaterstykkene ”The Good Road” og ”The Forgotten Factor”. Som med alle andre MRA-teater var stykket skreddersydd for å vekke den moralske sans til live hos tilhøreren – å få ham eller henne til å se ”den gode vei” til en bedre verden etter krigens ødeleggelser.<sup>413</sup> I følge Jens J. Wilhelmsen ble MRA

---

<sup>401</sup> Twitchell 1981, s. 42. Mottu opererer med tallet 260 (fra 30 land), i Mottu 1970, s. 114.

<sup>402</sup> Price 1979, s. 33.

<sup>403</sup> Twitchell 1981, s. 5.

<sup>404</sup> Twitchell 1981, s. 46.

<sup>405</sup> ”En stor krets fra politikk, næringsliv og arbeidsliv er slik kommet i kontakten med Moralsk Opprustnings tanker.” (Adenauers brev, *Briefe 1949–1951*, s. 199–200).

<sup>406</sup> Twitchell 1981, s. 5 og 42.

<sup>407</sup> Lean 1985, bl.a. s. 297–298, men også hele kapittel 25 og 26.

<sup>408</sup> Georg Adenauer var tenåring når han var involvert i MRA-arbeid i Tyskland (han ble født i 1931). Hans sønn Sven-Georg Adenauer (f. 1959) er i dag landsråd for Gütersloh (CDU).

<sup>409</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 10:10 og 22:35.

<sup>410</sup> Usignert og udatert memoranda, ”Chancellor Adenauer and Moral Re-Armament 1948 – 1960” (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

<sup>411</sup> Twitchell 1981, s. 59.

<sup>412</sup> Twitchell 1981, s. 41.

<sup>413</sup> Om MRAs teater, se Palmers artikkel ”Moral Re-Armament Drama: Right Wing Theatre in America” (1979).



”stort sett invitert av gruveselskapene og lokale myndigheter.”<sup>414</sup> MRA-personellet sov gjerne hjemme hos lokalbefolkningen – Jens Wilhelmsen har fortalt hvordan han i tre år sov på sofaen i stuen til en industriarbeiderfamilie i Ruhr.<sup>415</sup> David Price har beskrevet det samme: ”Discussions lasted long after the play and many of the team stayed in peoples' homes.”<sup>416</sup> På denne måten knyttet MRA-personell seg tett opp mot lokalbefolkningen, og dette harmoniserte svært godt med MRAs måte å tenke på og å arbeide på – forandring fra person til person. Price skriver videre: “Being recieved into homes of the local leaders enabled Buchman and others to establish close relationships with both political leaders and communist trade unionists.”<sup>417</sup> Jens Wilhelmsen har kommentert det samme – at han, gjennom å i en årrekke leve så tett på den tyske lokalbefolkning, lærte svært mye, samt knyttet kontakter for livet.<sup>418</sup> Arbeidet var likevel også rettet mot nøkkelpersoner, som også arbeidet med å få tyskere til Caux.<sup>419</sup>

Selv om MRA selv legger stor vekt på effekten av arbeidet i Ruhr, er årsaksbildet mer komplisert. Noen fakta står likevel fast: MRAs arbeid rettet sin brodd mot nettopp kommunisme, og den kommunistiske innflytelse i arbeiderråd og arbeidsliv i Ruhrområdet, som var et nøkkelområdet for kommunistisk aktivitet i Tyskland og Europa, gikk ned noen tid etter MRAs inntreden på den ideologiske kamparena.<sup>420</sup> MRA viste seg i tillegg som en effektiv ”oppdemmer” for kommunistisk aktivitet – så effektiv at medlemmer av kommunistpartiet i 1949 fikk forbud mot å reise til Caux,<sup>421</sup> og MRA er også rapportert å ha positivt effekt på industriproduksjonen i England i 1946.<sup>422</sup> Det var ikke uten grunn at kommunister fikk følgende ordre fra kommunistpartiets sentralstyre i Düsseldorf angående

---

<sup>414</sup> Jens J. Wilhelmsen i intervju med forfatteren, 20. november 2006, ca. 32:20.

<sup>415</sup> Jens J. Wilhelmsen i intervju med forfatteren, 20. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 34:15 – ca. 37:00.

<sup>416</sup> Price 1979, s. 32. Twitchell skriver at “[h]alf the force from Caux was taken to live in the homes of the city [München 1948]” (Twitchell 1981, s. 43).

<sup>417</sup> Price 1979, s. 33.

<sup>418</sup> Jens J. Wilhelmsen i intervju med forfatteren, 20. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 35:50 – ca. 37:00. En annen sentral nordmann i dette arbeidet var Leif Hovelsen, se Hovelsen 1958.

<sup>419</sup> Twitchell 1981, s. 44.

<sup>420</sup> Stemmer i arbeidsrådene: fra 72% til 25% (Lean 1985, s. 362, Price 1979, s. 38 og Mowat 1996 s. 33), og antallet kommunistiske arbeidsrådsmedlemmer: fra 9 av 14 (1948) til 1 av 14 (1950) (Price 1979, s. 38).

<sup>421</sup> Twitchell 1981, s. 51.

<sup>422</sup> Flere engelske aviser rapporterte i 1946 om økt produksjon takket være den ånd MRA brakte med seg – *Doncaster Free Press* 4. juli 1946: ”The very next week one of the largest pits reported that production had risen from 10,000 to 16,000 tons. The secret, apparently, was the change in a dictatorial manager, commonly called 'the pocket battleship', who had apologised to the men after seeing The Forgotten Factor.”, *The Birmingham Post*: “The new spirit is so revealing itself in increased output that, according to one computation based on recent figures, if the same results were obtained in all Britain's coalfields, the target of 200,000,000 tons a year would be exceeded by 30,000,000 tons.” (Lean 1985, s. 340 og 343) En britisk kullgravedirektør bekreftet dette: ”Vår produksjon har steget fra 13.000 til 17.000 tonn pr. uke uten at arbeidsstokken er blitt økt. Dette er resultatet av den nye ånd som M. R. A. s skuespill har skapt.” (Buchman 1948, s. 189, fotnote).

MRA: ”Med disse mennesker kan man ikke diskutere, de må bare bekjempes.”<sup>423</sup> Flere tyske ledere var også overbevist om at MRA spredte en konstruktiv ånd, blant annet Hubert Stein,<sup>424</sup> Karl Arnold<sup>425</sup> og Hans Dütting.<sup>426</sup>

David Price poengterer at det blir for enkelt å slutte at MRA alene var ansvarlig for den kommunistiske tilbakegang. Han peker på både bedre arbeidsvilkår gjennom Marshallhjelp, valutareform og ny teknologi, og at også andre demokratiske krefter var i sving, nemlig SPD og CDU.<sup>427</sup> Han konkluderer med at ”[w]hatever the exact effect of this activity was on the developing situation in the Ruhr, it had a decisive impression on Chancellor Adenauer.”<sup>428</sup> En enda viktigere bekreftelse på MRAs rolle, kom fra Paul Hoffman: ”You are giving the world the ideological equivalent of the Marshall Plan”.<sup>429</sup> Det at tyske ledere faktisk inviterte MRA til Tyskland, som Dr. Karl Arnold i oktober 1948, for, som han sa, ”to spread the spirit of Caux in our land, and thereby give our nation new hope and strength.”,<sup>430</sup> og Adenauer i 1949,<sup>431</sup> viser at disse tyske ledere må ha observert en positiv effekt av MRAs arbeid.

#### *(e) MRA og det kristendemokratiske tankegods*

Mange av de politiske skikkelser MRA var i kontakt med etter 2. verdenskrig, var kristendemokrater. Dette var slett ikke tilfeldig. En del av det tankegods som man finner i MRA, finner man også i kristendemokratisk tanke, og alene det at både MRA og kristendemokratene jobbet for et politisk system hvor guddommen var en inspirasjon for den politiske praksis, satte de to systemer naturlig i kontakt med hverandre.

Det europeiske kristendemokrati hadde sitt opprinnelige utgangspunkt i katolske miljøer omkring 1900, og disse miljøer var i sin konservativisme anti-liberale, anti-

---

<sup>423</sup> Einar Engebretsen i intervju med forfatteren 21. november 2006, tidspunkt i opptak: ca. 18:10. For mer stoff om MRA og kommunisme, se Bladeck 1953 og Kurowski 1953.

<sup>424</sup> Amerikanske *Congressional Record* av april 1960 parafraiserer Hubert Stein (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_5). Hubert Stein var visepresident i fagforeningen for tyske gruvarbeidere.

<sup>425</sup> Twitchell 1981, s. 41.

<sup>426</sup> ”Mr. Hans Dütting, Managing Director of the twenty-five thousand men in the Regional Group of the Gelsenkirchen Mining Company, described the changes which the principles of Moral Re-Armament had brought about on the side of Management. The Company had tried them out in the wage negotiations with a notable improvement in teamwork and in the spirit throughout the pits. [...] ”The ideology of MRA has brought about a spiritual revolution in our thinking and actions in our company”” (Usignert memoranda, 28. mai 1950, MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_2 og 2\_3).

<sup>427</sup> Price 1979, s. 38.

<sup>428</sup> Price 1979, s. 39.

<sup>429</sup> Twitchell 1981, s. 38.

<sup>430</sup> Twitchell 1981, s. 41.

<sup>431</sup> Usignert og udatert memoranda, ”Chancellor Adenauer and Moral Re-Armament 1948 – 1960” (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

sosialistiske og autoritære.<sup>432</sup> I tillegg var de dypt influert av katolsk sosiallære og av ”Abendland”-tankegang. De kristendemokratiske partier som formelt ble stiftet etter 2. verdenskrig hadde også et viktig utspringspunkt i motstandsbevegelsene i Europa under krigen.<sup>433</sup> Dette hadde de til felles med de føderalistiske bevegelse, <sup>434</sup> og krigserfaringene og det generelle kristendemokratiske tankegods førte til at kristendemokratene ble en av de førende krefter i arbeidet med å integrere Europa etter 2. verdenskrig.<sup>435</sup> Det grunnleggende kristendemokratiske tankegods etter 1945 var basert på det katolske menneskesyn, i hvis mennesket har suveren og ukrenkelig verdi, en mellomposisjon hva gjelder statlig styring av økonomi og samfunn, og et pluralistisk samfunnsideal.<sup>436</sup>

Ut over det generelle faktum at både MRA og kristendemokratene jobbet innenfor en kristen verdensforståelse, lå likhetene mellom MRA og kristendemokratiet i ”Abendland”-tanken, troen på absolutte verdier og troen på en samlet verden under én Gud. Katolikker vil i utgangspunktet være positive til en overnasjonal organisering, siden Kirken jo er nettopp det,<sup>437</sup> og MRAs tanke om ”inspirert demokrati” må derfor naturlig ha appellert til katolikker som Adenauer og Schuman. Dette gjelder også MRAs motstand mot materialisme, liberalisme og sekularisering.

#### (f) Buchman og Adenauer

Konrad Adenauer var to ganger i Caux; første gang i 1947,<sup>438</sup> og andre gang i 1948, sammen med 500 andre tyskere.<sup>439</sup> I sin tale på den ene konferansen uttrykte han seg positivt til arbeidet i Caux, selv om han i utgangspunktet var skeptisk – han sa blant annet: ”I have been completely convinced of the great value of Caux.”<sup>440</sup> Senere uttrykte han seg slik i et telegram til Buchman: ”Es drängt mich, Ihnen zu sagen, dass ich an Caux und die dort verbrachten

---

<sup>432</sup> Almond 1948 (b), s. 742 og s. 744

<sup>433</sup> Almond 1948 (a), Almond 1948 (b), Bouscaren 1949 og Arbøl 1984. For en grunnleggende tekst i kristendemokratisk tankegang, se Maritain 1949.

<sup>434</sup> Lipgens 1982. Se også hans *Documents on the history of European integration* (4 bind, 1985–1991).

<sup>435</sup> Se blant annet Gehler og Kaiser 2001

<sup>436</sup> Almond 1948 (b). Pluralismen defineres slik av Store Norske Leksikons nettutgave: ”Uttrykket pluralisme brukes i samfunnsvitenskapene for å karakterisere et politisk system, til dels et helt samfunn, som er preget av en betydelig grad av maktspredning [...] Vestlige samfunn og politiske systemer ble etter den annen verdenskrig ofte karakterisert som pluralistiske [...]” (<http://www.sn.l.no/article.html?id=719207&o=1&search=pluralisme>, 18. april 2007)

<sup>437</sup> Wolfram Kaiser nevner også at ”The process [of transnationalization] is further supported by transnationally constituted social institutions like the Catholic Church.” (Kaiser og Starie (red.) 2005, s. 1).

<sup>438</sup> Mowat 1996, s. 26.

<sup>439</sup> Price 1979, s. 41.

<sup>440</sup> Price 1979, s. 41.

Stunden mit grosser innerer Wärme und Freude zurückdenke.”<sup>441</sup> Buchman traff også Adenauer i desember 1949, denne gang i Bonn, hvor Buchman også spiste lunch med Forbundsrepublikkens president, samt deler av regjeringen.<sup>442</sup>

Adenauer fortsatte å nære sympati for bevegelsen, og han viste ved en rekke anledninger at han sympatiserte med MRAs arbeid og overordnede ideologi.<sup>443</sup> Han inviterte MRAs teatergruppe til en CDU-konferanse i Königswinter i 1949,<sup>444</sup> og han introduserte selv skuespillet.<sup>445</sup> I 1950 representerte en av hans menn Adenauer på en MRA-konferanse i USA.<sup>446</sup> Samme år inviterte han Buchman til Tyskland for å holde en motdemonstrasjon mot økende kommunistisk aktivitet, og i et brev til Buchman i anledning av denne kampanjen, uttalte han seg klart omkring MRA og dens betydning (min kursiv):

Die Moralische Aufrüstung, deren Schöpfer Sie sind und deren Plan Sie in Deutschland gelegentlich eines Aufenthaltes in Freudenstadt faßten, ist im Deutschland der Nachkriegszeit zu einem Begriff geworden. Ich denke an die großen Erfolge, die die Mannschaft der Moralischen Aufrüstung mit dem Spiel "Der vergessene Faktor" im Ruhrgebiet errang.<sup>447</sup>

Dette er sterke ord, og forteller mye om MRAs stilling i Tyskland i de umiddelbare etterkrigsår, samt også om Adenauers personlige holdning til Buchman og MRA.

I anledning av en MRA-konferanse på Mackinac Island i 1951 gav Adenauer Bundestagsmedlem Paul Bausch i oppdrag å representere den tyske regjering på konferansen. I meddelelsbrevet til Buchman skrev han:

---

<sup>441</sup> "Jeg ønsker å si Dem at jeg tenker på Caux og den tid jeg tilbrakte der med varme og glede." (Telegram fra Adenauer til Buchman, 22. september 1948 (MRA-arkiv Herefordshire, Adenauer-fil 1\_1)).

<sup>442</sup> Mottu 1970, s. 119.

<sup>443</sup> "Dem Wekt, das in Caux im Geiste und durch die Tatkraft von Mr. Buchman für die allgemeine moralische Wiederaufrüstung geleistet wird, gelten auch meine aufrichtigen Sympathien." ("Den vekt som i Caux, gjennom Mr. Buchmans ånd og handlekraft, blir lagt på den allmene moralske gjenopprustning, har også min oppriktige sympati." Brev fra Adenauer til kongressmedlem Charles B. Deane 10. januar 1952, MRA-arkiv i Herefordshire, Adenauer-fil 1\_2), og "I value the world wide work of Moral Re-Armament very highly and have been greatly impressed by the presence of such a large force of this movement in Berlin." (brev fra Adenauer til MP John McGovern, 1959, gjengitt i usignert og udatert memoranda, MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

<sup>444</sup> Usignert og udatert memoranda, "Chancellor Adenauer and Moral Re-Armament 1948 – 1960" (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

<sup>445</sup> Price 1979, s. 42.

<sup>446</sup> Usignert og udatert memoranda, "Chancellor Adenauer and Moral Re-Armament 1948 – 1960" (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

<sup>447</sup> "Moralsk Opprustning, hvis grunnlegger De er, og planen som ledet til et opphold i Freudenstadt, er i Tyskland i etterkrigstiden blitt til et begrep. Jeg tenker på den store suksess som Moralsk Opprustnings mannskap hadde i Ruhr med skuespillet "Den glemte faktor"." (Brev fra Adenauer til Buchman, 28. april 1950 (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 1\_1). Brevet er også i Adenauers samlede brev, *Briefe 1949–1951*, s. 199–200).

[...] denn ich bin mit Ihnen der Überzeugung, dass die äusseren Beziehungen der Menschen und Völker zueinander erst dann ganz gefestigt sein können, wenn eine innere Bereitschaft dazu vorhanden ist. Die "Moralische Aufrüstung" hat sich in dieser Hinsicht grosse und bleibende Verdienste erworben.<sup>448</sup>

Videre i det samme brevet skrev han den MRA–evalueringen som oftest trekkes frem av MRA–ere som uttrykk for Adenauers syn (min kursiv):

In der letzten Zeit ist es nach manchen schwierigen Verhandlungen möglich gewesen, bedeutsame internationaler Abmachungen zu treffen; ich glaube, dass *auch hierbei der Geist der "Moralischen Aufrüstung" unsichtbar aber wirksam dazu beigetragen hat*, bei den Verhandlungsteilnehmern das Gegensätzliche zu überbrücken und in der Suche nach dem gemeinsamen Guten den friedlichen Zwecken zu dienen, auf die [kilde utydelig, mulig "alle"] menschliche Streben gerichtet sein sollte.<sup>449</sup>

Selv om uttalelsen er både vag og generell, tilsier den at Adenauer tillia MRA en viss rolle i arbeidet opp mot de "viktige internasjonale avtaler", som vanskelig kan være noe annet enn arbeidet med å realisere Kull– og stålunionen året etter.

Adenauer var også flere ganger i kontakt med MRA utover på 1950–tallet, og i uttalelser fra denne tiden går det frem hvilke aspekter av MRAs arbeid han la vekt på, og hva han mente om effekten av disse. Kildene forteller på en god måte om Adenauers holdning til bevegelsen, og er derfor verdt å sitere en del fra.

(a) *Forholdet Frankrike – Tyskland*: I et telegram, sannsynligvis en gang mellom 1954–56, inviterte Adenauer og en rekke andre politiske ledere Buchman og MRA til Tyskland. Invitasjonen lød delvis (min kursiv):

In this time of confusion we need in Europe and especially in divided Germany ideology which can bring clarity [sic] and a moral force to shape international relationship as well as our own national life. *We are grateful for what your [sic] have [done] for Germany since the War especially in relationship between France [and] Germany.*<sup>450</sup>

---

<sup>448</sup> "[...] for jeg deler Deres overbevisning at de ytre forhold mellom mennesker og folk kun kan bygges når den indre beredskap er tilstede. "Moralsk Opprustning" har i så henseende ytt stor og blivende innsats." (Brev fra Adenauer til Buchman, 28. mai 1951 (MRA–arkiv, Herefordshire, Adenauer–fil 1\_1, kopi fra LoC, USA. Brevet er også i Adenauers samlede brev, *Briefe 1951–1953*, s. 62–63)).

<sup>449</sup> "I den siste tid har det etter mange vanskelige forhandlinger blitt mulig å slutte betydelige, internasjonale avtaler; jeg tror at "Moralsk Opprustnings" ånd også her har medvirket på en usynlig, men effektiv måte, ved å bygge bro over forhandlingsdeltakernes motsetninger og å tjene de fredelige mål som all menneskelig streben skulle være rettet mot i søket etter de felles goder." (Brev fra Adenauer til Buchman, 28. mai 1951 (MRA–arkiv, Herefordshire, Adenauer–fil 1\_1, kopi fra Library of Congress, USA. Brevet er også i Adenauers samlede brev, *Briefe 1951–1953*, s. 62–63)).

<sup>450</sup> Telegram fra Adenauer m. fl. til Buchman, ukjent dato (MRA–arkiv, Herefordshire, Adenauer–fil 1\_3, original med kun store bokstaver og uten tegnsetting).

(b) ”Impulser” til integrasjonen: I et brev av 31. mai 1958 skrev han følgende (min kursiv):

Ich teile die auf dieser Tagung vertretene Ansicht, daß die europäische Einigkeit im Zeichen moralischer Maßstäbe stärker denn je betrieben werden sollte. Ein Europa, in dem Freiheit und Brüderlichkeit herrschen sollen, läßt sich nur schaffen, wenn die Völker sich ihrer moralischen Verpflichtungen gegeneinander bewußt sind. *Diesem großen Werk der Einigung Europas haben Sie wertvolle Impulse gegeben.* Ich weiß mich mit Ihnen eins in der Überzeugung, daß die Fortsetzung dieses Werkes für die Erhaltung des Friedens in der Welt unerlässlich ist. *Ich würde mich daher sehr freuen, wenn Sie selbst in den kommenden entscheidenden Monaten der europäischen Entwicklung Ihr besonderes Augenmerk schenken würden.*<sup>451</sup>

(c) Motkraft mot kommunismen: I august 1959 kom Theodore Oberländer<sup>452</sup> til Caux, og på vegne av Adenauer sa han:

Chancellor Adenauer has commissioned me to tell you of the great significance he attaches to the fight of Moral Re-Armament against Communism. He has asked Dr. Buchman to give his personal attention to uniting Europe. He is convinced that all forces should unite in the struggle against world materialism. This Conference is part of that struggle.<sup>453</sup>

Også ved andre tilfeller roste Adenauer MRAs som en effektiv motkraft mot kommunismen, blant annet i et brev til David Lancashire<sup>454</sup> i 1955,<sup>455</sup> og en uttalelse sitert av den russiske forfatterforenings avis i november 1959.<sup>456</sup>

Adenauer opprettholdt altså spredt kontakt med Buchman fra Adenauers besøk i Caux i 1948 til Buchmans død i 1961, og Jens Holger Schjørring skriver at “Theodor Oberländer [...] in den fünfziger Jahren jedes Jahr eine Botschaft von Adenauer mit nach Caux

---

<sup>451</sup> ”Jeg deler det syn som er kommet frem på denne konferanse, at den europeiske enhet sterkere enn noensinne må baseres på moralske standarder. Et Europa, i hvis frihet og broderlighet skal herske, lar seg kun oppnå når folkene er bevisste på sine gjensidige moralske forpliktelser. Dette store arbeid med å forene Europa, har de gitt verdifulle impulser. Jeg er enig med Dem i at forsettelsen av dette verk er absolutt nødvendig for en fortsatt fredelig verden. Ich ville derfor glede meg hvis De i de kommende, avgjørende måneder, kunne skjenke den europeiske utvikling spesiell oppmerksomhet.” (Brev fra Adenauer til Buchman 31. mai 1958 (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 1\_3) og Price 1979, s. 46 (engelsk oversettelse)).

<sup>452</sup> Theodor Oberländer (1905–1998) var tysk politiker (CDU), og satt i Adenauer andre og tredje regjering.

<sup>453</sup> Usignert og udatert memoranda, ”Chancellor Adenauer and Moral Re-Armament 1948 – 1960” (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

<sup>454</sup> David Lancashire var sentral i MRAs arbeid i India.

<sup>455</sup> Brev fra Adenauer til David Lancashire, 31. mars 1955 (Adenauer, *Briefe 1953–1955*, s. 258).

<sup>456</sup> Usignert og udatert memoranda, ”Chancellor Adenauer and Moral Re-Armament 1948 – 1960” (MRA-arkiv, Herefordshire, Adenauer-fil 2\_1).

[brachte].”<sup>457</sup> Adenauer traff også Buchman en siste gang like før Buchmans død; møtet fant sted i Los Angeles, og i følge Buchmans biograf Garth Lean, ”[Adenauer] specially asked Buchman to meet him there.”<sup>458</sup> I løpet av dette møtet sa Adenauer til Buchman: “I want to tell you with all the emphasis at my command how highly I value your work [...] It is essential for world peace.”<sup>459</sup>

Hvor stor var så Buchmans innflytelse på Adenauer, og hvor stor respekt hadde Adenauer for Buchman? Et viktig nøkkelfaktum i så henseende er at Adenauer ikke nevner Buchman med et eneste ord i sine memoarer. Minst tre brev mellom de to menn er tatt med i Adenauers samlede brev,<sup>460</sup> men altså ingenting i Adenauer viktigste politiske testament, og den mest nærliggende konklusjon vil da være at det inntrykket Buchman gjorde på Adenauer ikke var så stort som det MRA selv mener. Dette står derimot i kontrast til de mange uttalelser fra Adenauer om MRA i tidsrommet fra 1948–1960, for selv om noe av dette må skrives på regningen for alminnelig høflighet og Adenauers velutviklede og velkjente politiske taktikkeri, må han likevel ha hatt en genuin respekt for Buchman og hans arbeid. Om han ikke hadde tro på MRAs ideologiske arbeid, hadde det ikke vært noen grunn til å invitere bevegelsen til Tyskland i 1949 og 1950. Videre kan mangelen på referanser til MRA i Adenauers memoarer også forklares ved et ønske om å distansere seg fra bevegelsen av politiske grunner, for eksempel fordi MRA var blitt mer kontroversielle på 1960-tallet.

Jonas Jost skriver at ”[v]on überragender Bedeutung für den Abendland–Gedanken sind Person und politische Wirkung Adenauers.”<sup>461</sup> Adenauers virke var altså tett knyttet sammen med ”Abendland”-tankegangen, og det at han i MRA fant en bevegelse og et idégrunnlag som viste en god evne til å virke som motkraft i forhold til kommunistiske fremstøt, og som la vekt på Europas klassisk-kristne arv, samt klare, etiske grunnverdier, må ha hatt betydning i positiv forstand for hans syn på bevegelsen. Det Adenauer skrev til Buchman og MRA viser også klare islett av at det er denne delen av MRAs virke som tiltalte ham.

Adenauers eldste sønn, Max Adenauer, har skrevet at ”[...] die M.R.A. keine Einfluss auf die Meinungsbildung meines Vaters gehabt hat [...]”,<sup>462</sup> men dette stemmer ikke med hans fars egne uttalelser og handlinger i forhold til Buchmans prosjekt, og det samlede

---

<sup>457</sup> ”Theodor Oberländer [...] [brakte] hilsener med til Caux hvert år i 1950-årene.” (Schjørring 1976, s. 95).

<sup>458</sup> Lean 1985, s. 383.

<sup>459</sup> Lean 1985, s. 383.

<sup>460</sup> Adenauer, *Briefe 1947–1949*, s. 310, *Briefe 1949–1951*, s. 199–200 og *Briefe 1951–1953*, s. 62–63.

<sup>461</sup> ”Av fremtredende betydning for Abendland-tanken er Adenauers person og politiske virke.” (Jost 1994, s. 408). Om Adenauers forhold til ”Abendland”-tankegodset, se Jost 1994, s. 157–202.

<sup>462</sup> ”[...] M.R.A. hadde ikke noen innflytelse på min fars meninger.” (Price 1979, s. 46). Max Adenauer (1910–2004) var som sin far politiker (CDU). Han virket som Oberstadtdirektor for Köln fra 1953 til 1965.

inntrykk av alle Adenauers uttalelser og handlinger i forhold til MRA viser at han hadde en genuin respekt for og tro på Buchmans arbeid. David Price er på Buchmans side når han poengterer at en politiker ”so strongly influenced by political motivations as Adenauer”, ikke uten grunn uttalte seg konsekvent positivt om MRA i det offentlige rom.<sup>463</sup> Her har Price rett, for en fremtredende statsmann som Adenauer opererer ikke som ”løs kanon”, men orienterer seg etter og uttaler seg på grunnlag av sin rolle som offentlig person. En statsleders holdning er derfor hans lands offisielle holdning, og slik er han også delvis et uttrykk for det som rører seg i sitt lands politiske og åndelige klima. I tillegg har en statsleder til enhver tid både politiske rådgivere og PR-eksperter rundt seg, og det som blir sagt og gjort er derfor ikke tilfeldig, men nøye gjennomtenkt og en del av et større politisk prosjekt. Når den tyske forbundskansler uttaler seg slik Adenauer gjorde, må dette derfor vektlegges tungt i en historisk forklaring. Price oppsummerer saken slik:

Whatever Adenauer’s personal commitment to Moral Rearmament may have been, he gave it continuous and hearty support – especially in line with the thought above: to establish a moral and Christian basis for the new democracy of Germany; and, secondly, to establish an ideological weapon, as he saw it, in the battle against communism.<sup>464</sup>

*(g) Buchman og Schuman*

Robert Schuman kom i kontakt med MRA via den franske industrialisten Louis Bouequey, som hadde vært i Caux i 1947. Schuman fattet interesse for MRAs arbeid på grunn av det Price kaller ”the remarkable changes in industrial circles in northern France [...]”.<sup>465</sup> Disse forandringene ble tilgodeskrevet MRA. Schuman traff Buchman første gang i august 1948,<sup>466</sup> men tidligere det samme året, i juni, uttrykte han begeistring for, med Prices’ ord, ”M.R.A.’s work for inspired democracy and spiritual values.”<sup>467</sup> Om møtet i august 1948, sa han: ”Buchman’s personality made a big impression on me”.<sup>468</sup>

Schuman hadde flere møter med sentrale MRA-ere i 1948 og 1949, blant annet Mottu, og han skrev forordet til den franske utgivelsen av Buchmans taler.<sup>469</sup> 25. oktober 1949 hadde han middag med Buchman.<sup>470</sup> Denne middagen er det viktigste møtet mellom Schuman og

---

<sup>463</sup> Price 1979, s. 54–55.

<sup>464</sup> Price 1979, s. 43.

<sup>465</sup> Price 1979, s. 47.

<sup>466</sup> Price 1979, s. 48.

<sup>467</sup> Price 1979, s. 48.

<sup>468</sup> Price 1979, s. 48.

<sup>469</sup> Price noterer seg at dette ”probably” skjedde i mars eller april 1949 (Price 1979, s. 48).

<sup>470</sup> Price 1979, s. 49.



Buchman, siden Buchman her kan ha fungert som Schumans åndelige mentor, i tillegg til at temaet for samtalen var forsoningen mellom Frankrike og Tyskland fra en åndelig innfallsvinkel. Samtalen er behandlet i en rekke MRA-kilder: Austin,<sup>471</sup> Howard,<sup>472</sup> Lean,<sup>473</sup> Mottu<sup>474</sup> og Martin,<sup>475</sup> og de to sistnevnte var tilstede ved middagen. Det som skjedde var det følgende: Schuman var på denne tiden i tvil om han skulle gi seg som politiker og trekke seg tilbake i kloster for å skrive sine memoarer, eller om han skulle fortsette som politiker. I samtale med Buchman ble det klart for Schuman at han måtte fortsette som politiker,<sup>476</sup> og samtalen videre dreide seg om Schumans overbevisning av å ha ”a big part in ending the hatred between us [Frankrike og Tyskland].”<sup>477</sup> Schuman beklaget seg deretter over at “I do not know whom to trust in the new Germany”, hvorpå Buchman svarte: “We have had some excellent men in Caux and I can give you a dozen names.”<sup>478</sup> Buchman gav deretter Schuman en liste med navn, og Schuman sa at han ville “look them up” i løpet av sitt snarlige offisielle besøk i Tyskland.<sup>479</sup> I følge David Price inneholdt listen blant annet den tyske president Lübke,<sup>480</sup> Adenauer, Arnold og von Herwarth. I et udatert og usignert MRA-memoranda kommenteres det at listen også inneholdt “[...] others who have since achieved political eminence [sic: ”eminence”] [...]”.<sup>481</sup>

Forordet Schuman skrev til Buchmans taler viser på en god måte Schumans holdning til Buchman og MRA. Han delte Buchmans grunnsyn på verden, at det åndelige ligger til grunn for det fysiske, og at man dermed, for å forandre verden, må begynne med det moralske og åndelige, og legger i forordet vekt på at moralske og åndelige verdier ligger til grunn også for demokratiet. Han forkaster også materialismen og individualismen – ”twin generators of our selfish divisions and social injustices.”<sup>482</sup> Om MRAs “forvandling” skriver han: “It is not

---

<sup>471</sup> Price 1979, s. 49, fotnote. Henry Wilfred (Bunny) Austin (1906-2000) var kjent engelsk tennisspiller som kom til et personlig religiøst gjennombrudd i møte med MRA. Han var deretter en varm tilhenger av MRA.

<sup>472</sup> Price 1979, s. 49, fotnote.

<sup>473</sup> Lean 1985, s. 378–379.

<sup>474</sup> Price 1979, s. 49, fotnote.

<sup>475</sup> Brev fra Dr. Morris Martin til sin familie, 8. november 1949 (MRA-arkiv, Herefordshire, Schuman-fil 2\_1), og MRA-magasinet *New World News* oktober – desember 1963 (MRA-arkiv, Herefordshire, Schuman-fil 2\_3). Morris Martin var sentral MRA-er, og hadde bakgrunn som ”the youngest Doctor of Philosophy in Oxford with every prospect of a distinguished academic career [...]” (Lunn 1957, s. 183).

<sup>476</sup> Lean 1985, s. 379.

<sup>477</sup> Lean 1985, s. 379.

<sup>478</sup> Lean 1985, s. 379.

<sup>479</sup> Lean 1985, s. 379.

<sup>480</sup> Heinrich Lübke (1894–1972) var fremtredende tysk politiker (CDU), og var blant annet tysk forbundspresident (1959–1969).

<sup>481</sup> Usignert og udatert MRA-memorandum (Schuman-fil 2\_1, MRA-arkiv, Herefordshire).

<sup>482</sup> Schumans forord til Buchmans taler (Schuman-fil 2\_1, MRA-arkiv, Herefordshire).

a question of a change of policy; it is a question of changing men.”<sup>483</sup> Det følgende sitatet, fra 1949, bekrefter at Buchman og Schuman så likt på verden:

In the economic field we have the Marshall Plan. In the field of security we have the Atlantic Pact. Now we need to give ideological content to the lives of the millions of Europe. We must reach the people so that the Pact will be sustained by a deep change in the way of life of the Western world, through a real spiritual renewal.<sup>484</sup>

I september 1953 besøkte Schuman Caux for første gang, og han ble overveldet. Buchman hadde allerede gjort inntrykk på ham, de to menn delte verdenssyn, og for idealisten Schuman var det stort å oppleve stemningen og konferansen i Caux – en konferanse hvor det åndelige og politiske var vevd sammen. 13. september talte han på et møte i Caux, og *The Times*' journalist skrev 14. september at "[w]hat impressed [Schuman] more than anything else was how Moral Re-Armament was applied between the nations."<sup>485</sup> Selv sa Schuman:

I am accustomed to conferences, but they are very different from this. Whether it is parliamentary or electoral meetings or international conferences, all these things normally end with great disappointments - disappointments of a personal nature or of a general nature. Here we find nothing but satisfaction and a [kilde uklar, sannsynligvis "great"] hope.<sup>486</sup>

Som i "tilfellet Adenauer", er det også hva angår Schuman vanskelig å peke på en klar innflytelse fra Buchman. Schuman nevnte heller ikke Buchman i det han skrev,<sup>487</sup> og som nevnt tidligere betyr respekt og kontakt slett ikke automatisk innflytelse. Likevel er det som nevnt over åpenbart at en politiker av Schumans kaliber ikke uttaler seg offentlig eller skriver forord til bøker på slump, men som en del av et lengre politisk prosjekt, og Schumans samlede handlinger overfor Buchman og MRA viser stor støtte og tiltro til Buchmans arbeid. Den franske utenriksminister og en av Europas store politiske skikkelser, stiller ikke ubegrunnet opp på bilder som det som pryder forsiden av denne oppgave, og som nevnt i forhold til Adenauer, er statsmenn av dette kaliber ikke bare ledere, men også mennesker med særdeles godt utviklet politisk teft, og de er derfor også uttrykk for det som rører seg i sitt

---

<sup>483</sup> Schumans forord til Buchmans taler (Schuman-fil 2\_1, MRA-arkiv, Herefordshire).

<sup>484</sup> Maskinskrevet papirlapp, pennemerket "Caux 1949". Den samme teksten finnes også i utklipp, sannsynligvis fra MRA-publikasjon, håndmerket "MAY-1950", og det går fram av teksten at sitatet over er hentet fra året før (begge i Schuman-fil 2\_1, MRA-arkiv, Herefordshire).

<sup>485</sup> Avskrift av oppslag i *The Times* 14. september 1953 (Herefordshire, Schuman-fil 1\_1). En lengre avskrift i Schuman-fil 2\_1 og 2\_2.

<sup>486</sup> Avskrift av Schumans tale i Caux, 13. september 1953 (MRA-arkiv, Herefordshire, Schuman-fil 2\_2).

<sup>487</sup> Price 1979, s. 55.

lands politiske og åndelige klima. Hadde Buchman vært en marginalisert eller svært kontroversiell skikkelse i europeisk offentlighet, hadde Schuman aldri verken reist til Caux, holdt tale der eller latt seg fotografere sammen med Buchman. I tillegg viser Buchman og Schumans samtale av 25. oktober 1949 for Buchmans del helt klart et tilsnitt av mentoraktivitet, og Schuman ser også ut til å ha satt pris på Buchmans råd – både Austin<sup>488</sup> og Lean<sup>489</sup> hevder at Schuman, med Prices' ord, ”asked specifically for advice.”<sup>490</sup> Buchman og MRA gjorde utvilsomt inntrykk på Schuman, og hans tale i Caux minner om den opplevelse av ny giv som C. J. Hambro opplevde i møte med Oxfordgruppen 20 år tidligere. Schuman ble da også, i følge Garth Lean, en livslang tilhenger av MRA.<sup>491</sup>

#### *(h) MRAs tilknytning til Kull- og stålunionen*

Det er nesten ingen direkte kontaktpunkter mellom MRA og det praktisk-politiske arbeidet med Kull- og stålunionen, men ved to tilfeller har det vært direkte kontakt enten mellom MRA og personer i forhandlinger frem mot ECSC, eller mellom MRA og sentrale ECSC-skikkelser.

Pierre Spoerri<sup>492</sup> tar i sin tekst ”The German–French reconciliation” opp et tilfelle av direkte inngripen fra MRAs side når arbeidet med opprettelsen av Kull- og stålunionen stod i stampe – en inngripen som viser at MRA var *for* integrasjonen. Denne situasjonen er også behandlet av Edward Luttwack, i *Religion: The Missing Dimension of Statecraft*, og skjedde i 1950. Spørsmålet om Saar-områdets fremtid i Europa førte til en direkte blokkering av Schumanplanen, siden deler av Adenauers regjering (spesielt Oberländer) protesterte mot at Schumanplanen ikke harmoniserte med franske krav om herredømme i Saar. Situasjonen løste seg, og Oberländer snudde, etter at ”Moral Re-Armament arranged an unofficial meeting between Schuman and Oberländer on neutral ground in Luxembourg [...]”.<sup>493</sup>

Hellmuth Burckhardt var også i kontakt med MRA. Han besøkte Caux i september 1953, og hans tale ved denne anledning holdt en nøktern og positiv tone.<sup>494</sup> Han inviterte deretter bevegelsen til Tyskland i januar 1954.<sup>495</sup> Han har også uttalt seg positivt om MRA – i invitasjonsfolderen til MRAs Verdenskonferanse i 1954, siteres Burckhardt slik: “Caux

---

<sup>488</sup> Price 1979, s. 49, kilde noe fysisk uklar.

<sup>489</sup> Lean 1985, s. 379.

<sup>490</sup> Price 1979, s. 49, kilde noe fysisk uklar.

<sup>491</sup> Lean 1985, s. 382.

<sup>492</sup> Pierre Spoerri (f. 1926) er sønn av Theophil Spoerri, og har jobbet hele livet med MRA.

<sup>493</sup> Spoerri 1993, s. 15–16.

<sup>494</sup> Hellmuth Burckhardts tale i Caux 30. september 1953 (Caux-arkiv, Lausanne, PP 746 / 5.3 / 7).

<sup>495</sup> Mowat (red.) 1955, s. 4 og s. 130.

shows us how to deal with the problems that are raised by the need to bring unity in Europe.”<sup>496</sup>

Det første tilfellet er interessant, men må, som alt annet, ikke overvurderes. Visst var Saar viktig, men ingen vet om problemet ville ha blitt løst ad andre veier om MRA ikke hadde intervenert, eller i hvor stor grad MRA faktisk øvde makt foruten det å arrangere det aktuelle møte. Likevel: Det at bevegelsen satt i en slik posisjon at den kunne løse små (eller store) problemer ved å arrangere møter mellom topp-politikere, viser dens spesielle stilling. Det at Burckhardt i tillegg uttalte seg positivt om MRA, og også inviterte bevegelsen til Tyskland, er interessant.

### **3.4 Konklusjon; MRA og Tyskland**

MRAs ideologiske grunnvoll var av natur positiv til den europeiske integrasjon, og den tilskriver seg selv mer eller mindre eksplisitt en viktig rolle i integrasjonen. Det var likevel ikke integrasjonen som var det primære mål for arbeidet bevegelsen gjorde i Caux og Tyskland etter 2. verdenskrig, men dens arbeid for enhet mellom mennesker og Gud og for forsoning mellom mennesker og land, førte også med seg en positiv holdning til integrasjonen.

MRA hadde mektige venner både i den tyske, franske og amerikanske ledelse, og Schuman, Adenauer, Clay og Hoffman uttrykte støtte til bevegelsen. Denne støtte ble også omgjort i praktisk handling idet Clay gav MRA grønt lys for bevegelsens arbeid i og i forhold til Tyskland. Schumans, Adenauers og Hoffmans uttalelser om MRA viser også at bevegelsen hadde forholdsvis bred støtte i mektige sirkler.

Caux og Ruhr var to nøkkelområder for MRA etter 2. verdenskrig. Begge steder tok bevegelsens arbeid store dimensjoner, og i konklusjonen i neste og siste kapittel vurderes det hvor stor effekten av dette arbeidet var, og om det var til gagn for den tidlige europeiske integrasjon.

---

<sup>496</sup> Hellmuth Burckhardt sitert i i invitasjonsfolderen til MRAs Verdenskonferanse i 1954 (MRA-arkiv, Herefordshire, Schuman-fil 2\_2).

#### 4 KONKLUSJON; CAUX OG RUHR

Denne oppgaven la til grunn tre påstander om MRA og den tidlige europeiske integrasjon: At MRA hadde positiv effekt på den tidlige europeiske integrasjon, mest av alt i sitt arbeid med fransk–tysk forsoning, men også i sitt arbeid i Ruhrområdet og i sitt arbeid i Caux, at MRA var spesielt viktig for den første generasjon av etterkrigsledere i Tyskland, ved at Caux var det aller første sted som etter 2. verdenskrig mottok tyskere som likemenn, og at MRA overdriver i sin egen litteratur sin egen rolle i Europa etter 2. verdenskrig, og fremstår i mye av sin argumentasjon som naiv i forhold til de kompliserte mekanismer som utgjør stormaktspolitikk og policymaking. Her skal nå vurderes om de tre påstander kan sies å med denne oppgave være bekreftet.

Buchman og MRA hadde et betydelig nettverk, og Buchman pleide omgang med noen av nøkkelaktørene blant de som formet Europa og var pådrivere i den europeiske integrasjon etter 2. verdenskrig. Uttalelser og handlinger av nøkkelpersoner som Adenauer og Schuman viser at bevegelsen både var respektert og ble oppfattet som et gode i sitt arbeid. Politiske tungvektene som Adenauer, Schuman, Burckhardt, Clay og Hoffman legger ikke sin vekt bak bevegelser som oppfattes som kontroversielle eller virkningsløse, men tvert imot bevegelser som oppfattes som positive, betydningsfulle og politisk nyttige. Det faktum at man i Caux eller på bevegelsens ”house parties” hadde tilgang til toppaktører fra hele verden, måtte i seg selv være fristende for betydningsfulle ledere.

MRA var ut fra sitt grunnleggende tankegods positiv til integrasjon, både som åndelig–kulturelt og som politisk fenomen, og de var i kontakt med store deler av den første generasjon av tyske ledere etter 2. verdenskrig. Bevegelsen var i tillegg svært tidlig ute i arbeidet med å rotfeste Tyskland i Etterkrigs–Europa, og fra bevegelsens arbeid i Norge vet vi at MRA hadde evne til å forandre et områdes åndelige klima, og også enkeltmenneskers grunnleggende motivasjon og tro. Det var noe senasjonsaktig over bevegelsen idet den entret et nytt området, og den viste en forbløffende evne til å på kort tid gjøre seg selv kjent. Bevegelsen satset hardt på Tyskland, og spesielt Ruhrområdet, og den gikk også målrettet etter den første generasjon tyske etterkrigsledere, for å bygge en ny demokratisk ånd basert på MRAs tanker om ”inspirert demokrati”. Kildene viser at dette arbeidet ikke bare hadde stort omfang, men også at det hadde en stor effekt på de tyskere som besøkte Caux. *MRA har her ytt Tyskland og Europa en stor tjeneste.*

Det er i særskilthet MRAs arbeid med forsoningen av Frankrike og Tyskland som av forskere er blitt lagt mest vekt på; både Luttwak, Price, Jarlert, Rieben og Schjørring

fremhever arbeidet i Caux og arbeidet i forhold til de tysk–franske forbindelser som viktig for den europeiske integrasjon. *Her har MRA gitt et positivt støt til den europeiske integrasjon.*

Som alle mer eller mindre revolusjonære bevegelser ønsker også MRA at de har utgjort en avgjørende forskjell, og *bevegelsen overdriver sin egen rolle i Europa.* Schjørring og Jarlert mener at bevegelsen overdriver sin rolle, og de har rett. MRA oppfant ikke Europaideen, og det var ikke MRA som var ansvarlig for den europeiske integrasjon etter 2. verdenskrig, men bevegelsen har ytt støtte til arbeidet med å forene Europa, og på de to områder nevnt over – Tyskland og den tysk–franske forsoning – har bevegelsen gjort et viktig arbeid.

## 5 KILDER OG LITTERATUR

### *(a) Arkivkilder*

Kildematerialet i denne oppgaven er hentet i to arkiver: MRA-arkivet i Herefordshire og MRA-arkivet i Lausanne. MRA-arkivet i Herefordshire holdes i privat eie, og er grovt delt inn i emnemapper etter person. Undertegnede har i sitt arbeid sortert materialet ytterligere, for slik å få en ryddigere kildesamling; materialet i undertegnedes hånd består nå av to Adenauer-filer, to Schuman-filer, en de Gasperi-fil og en Hambro-fil. Mountain House i Caux har deponert alle sine arkiver i det statlige arkivet i Lausanne (Archives cantonales vaudoises). De deler av arkivet som er brukt i denne oppgaven befinner seg i PP 746.

### *(b) Intervjuer og korrespondanse*

Forfatteren har i tillegg intervjuet tre norske MRA-veteraner: Sturla Johnson og Jens J. Wilhelmsen, Oslo, 20. november 2006, og Einar Engebretsen, Sande, 21. november 2006. Alle intervjuene foreligger på minidisc. Forfatteren har i tillegg konferert med den norske MRA-er Edvard Brødvig, Oslo, professor Jens Holger Schjørring ved Universitetet i Aarhus, professor Anders Jarlert ved Lunds Universitets Kyrkohistoriska Arkiv (LUKA) og Pierre Spoerri i Lausanne. Forfatteren har i tillegg korrespondert (e-post) med MRA-erne Anne Evans, Eliane Stallybrass, Andrew Stallybrass, Mary Lean (datter av Buchman-biograf Garth Lean) og Ailsa Hamilton (Leans samarbeidspartner på Buchman-biografien). Alle sitert kommunikasjon er gjengitt med tillatelse.

### *(c) Film og Internett*

Filmen om Irène Laure, "For the love of tomorrow" (MRA-regi, 1985), er brukt i oppgaven. I tillegg er de følgende Internett-sider brukt:

<http://www.snø.no/article.html?id=683297&search=oxfordbevegelsen> (6. desember 2006).

Store Norske Leksikons nettutgave om Oxfordbevegelsen

<http://www.snø.no/article.html?id=719207&o=1&search=pluralisme> (18. april 2007).

Store Norske Leksikons nettutgave om pluralisme.

<http://www.snø.no/article.html?id=809418&o=1&search=Stefan%20Zweig> (8. mars 2007).

Store Norske Leksikons nettutgave om Stefan Zweig.

<http://hrr.hartsem.edu/ency/eister.htm> (19. april 2007). Om Allan Eister.

<http://www.uk.iofc.org/people/lives/616.html> (17. februar 2007). Om Robin Mowat.

<http://news.independent.co.uk/people/obituaries/article184667.ece> (17. februar 2007).

Om William Jaeger.

<http://www.dagbladet.no/dinside/2007/04/12/497569.html> (12. april 2007).

Jan Omdahls kommentar om Wikipedia i Dagbladet 12. april 2007.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Evangelicalism> (6. juni 2006). Wikipedia om evangelisme.

<http://de.wikipedia.org/wiki/Abendland> (9. mars 2007). Wikipedia om "Abendland"-tanken.

Frank Buchman – A Life (<http://www.frankbuchman.info/>). Her er hele Leans Buchman–

biografi digitalisert og gjort søkbar, og de fleste referanser til Lean 1985 i denne oppgave refererer til den digitale utgaven. Bildene brukt i oppgaven kommer også herfra.

Hva gjelder Internett-kildene, registreres det at det er en ganske utbredt motvilje mot å bruke Internett-kilder i en akademisk oppgave, og at det for en stor del ligger gode argumenter til grunn for denne uvilje. Store Norske Leksikons online-utgave kan utelates fra disse reservasjoner, for den er identisk med eller bedre enn den trykte utgave, og også Wikipedia holder et så høyt nivå på de fleste av sine artikler at leksikonet må regnes som en god kilde.<sup>497</sup>

#### (d) Litteratur

Adenauer, Konrad (ed. Hans Peter Mensing): *Briefe 1947–1949*. Rhöndorfer Ausgabe, Siedler Verlag

Adenauer, Konrad (ed. Hans Peter Mensing): *Briefe 1949–1951*. Rhöndorfer Ausgabe, Siedler Verlag

Adenauer, Konrad (ed. Hans Peter Mensing): *Briefe 1951–1953*. Rhöndorfer Ausgabe, Siedler Verlag

Adenauer, Konrad (ed. Hans Peter Mensing): *Briefe 1953–1955*. Rhöndorfer Ausgabe, Siedler Verlag

---

<sup>497</sup> For mer om Wikipedias troverdighet, se Jan Omdahls kommentar i Dagbladet 12. april 2007 (<http://www.dagbladet.no/dinside/2007/04/12/497569.html>, 12. april 2007). Omdahl skriver blant annet: "I det store og hele er Wikipedia et solid informasjonsverktøy, med høy kvalitet på innholdet, og en bredde og dybde som ingen av de tradisjonelle oppslagsverkens nettgaver er i nærheten av."



Almond, Gabriel A. (a): "The Christian Parties of Western Europe", i *World Politics*, vol. 1, no. 1 (oktober 1948), s. 30–58 (hentet fra JStor 30. mars 2007)

Almond, Gabriel A. (b): "The Political Ideas of Christian Democracy", i *The Journal of Politics*, vol. 10, no. 4 (november 1948), s. 734–763 (hentet fra JStor 30. mars 2007)

Arbøl: *Kristendemokraterne i verden*. Kontrast, Danmark 1984

Bautz, Ingo: "Die Auslandsbeziehungen der deutschen Kommunen im Rahmen der europäischen Kommunalbewegung in den 1950er und 60er Jahren". Doktoravhandling fra Universitat Siegen, Tyskland, juli 2001

Begbie: *Livsforvandling*. Oslo 1934

Bell, Edwards og Wagner (red.): *Political Power*, The Free Press 1969

Berg, Elias: "A note on power and influence", *Political Theory*, vol. 3, no. 2 (mai 1975), s. 216–224 (hentet fra JStor 17. januar 2007)

Bladeck: *Free to build a new World*. MRA, London 1953

Bouscaren, Anthony T.: "The European Christian Democrats", i *The Western Political Quarterly*, vol. 2, no. 1 (mars 1949), s. 59–73 (hentet fra JStor 30. mars 2007)

Breisach, Ernst: *Historiography: ancient, medieval & modern*. Uni. of Chicago Press, Chicago 1994

Buchman, Frank: *Bygg verden ny. Taler*. Land og Kirke, Oslo 1948

Cini, Michelle (red.): *European Union politics*. Oxford University Press 2003

Clay, Lucius: *Decision in Germany*. Doubleday & Company, Inc., New York 1950

Duchêne: *Jean Monnet*. New York 1994

Eco, Umberto: *Kunsten å skrive en akademisk oppgave*. Idem, Oslo 2002

Eister, Allan: *Drawing-Room Conversion. A Sociological Account of the Oxford Group Movement*. Duke University Press, Durham 1950

Ekman, Gösta: *Experiment with God*. Hodder and Stoughton, London 1972

Elseht, Egil Yngvar: *Ronald Fangen. Fra humanist til kristen*. Gyldendal, Oslo 1953

Engebretsen, Einar: *Det moralske absolutt*. Agape 2002

Engelstad, Carl Fredrik: *Ronald Fangen. En mann og hans samtid*. Gyldendal, Oslo 1946

Engelstad, Fredrik: *Hva er makt*, Uni.forlaget 2005

Fangen, Ronald: *En kristen verdensrevolusjon. Mitt møte med Oxfordgruppebevegelsen*. Gyldendal, Oslo 1935

Fangen, Ronald: *Kristendommen og vår tid*. Gyldendal, Oslo 1938

Fjellbu, Arne: *En biskop ser tilbake*. Gyldendal, Oslo 1960

Fransen: *The Supranational Politics of Jean Monnet. Ideas and Origins of the European Community*. Westport 2001

Frøland, Hans Otto: "Intergrasjon og historie" i *Arbeidsnotat nr. 126/2001*, Høgskolen i Lillehammer 2001

Gehler, Michael og Kaiser, Wolfram: "Transnationalism and Early European Integration; The Nouvelles Equipes Internationales and the Geneva Circle 1947–1957", i *The Historical Journal*, vol. 44, no. 3 (september 2001), s. 773–798 (hentet fra JStor 30. mars 2007)

Gillingham: *Coal and Steel and the Rebirth of Europa, 1945–55. Coal, steel, and the rebirth of Europe, 1945-1955 : the Germans and French from Ruhr conflict to economic community.* Cambridge University Press 1991

Govig, Stewart: *Ronald Fangen and the Oxford Group Movement in Norway.* NY Uni. 1966

Guldseth, Mark O.: *Streams,* USA 1982

Hambro, C. J.: *Kristen fornyelse. Verdens frelse og Oxford-gruppen.* Morgenbladets trykkeri, Oslo 1933

Hambro, C. J.: *Taler i tiden.* Gyldendal, Oslo 1936

Hambro, Johan: *C. J. Hambro – Liv og drøm.* Aschehoug, Oslo 1984

Hernes, Gudmund: *Makt og avmakt.* Uni.forlaget 1982

Brinkley og Hackett: *Jean Monnet: The path to European unity.* New York 1991

Hovelsen, Leif: *All verden venter.* Land og kirke, Oslo 1958

Huntington, Samuel: "Transnational Organization in World Politics", *World Politics*, vol. 25, no. 3 (april 1973, hentet fra JStor 10. okt 2006)

Huseby, Reidar (red.): *Frihet, ansvar, tjeneste. Ronald Fangens liv og visjon.* Verbum, Oslo 1995

Jaeger, William: *The World Struggle of Ideologies.* The College of the Good Road, London, omkring 1951 (uten nøyaktig datering)

Jarlert, Anders: *The Oxford Group, Group Revivalism.* Lund Uni. Press 1995

Johnson, Alex: *Eivind Berggrav: Spenningens mann.* Land og Kirke, Oslo 1959

Johnston og Sampson: *Religions, the missing Dimension of Statecraft*. Oxford University Press 1994

Jost, Jonas: *Der Abendland-Gedanke in Westdeutschland nach 1945: Versuch und Scheitern eines Paradigmenwechsels in der deutschen Geschichte nach 1945*. Doktoravhandling fra Universität Hannover, 1994

Kaiser, Karl: "Transnational Politics: Toward a Theory of Multinational Politics", *International Organization*, vol. 25, no. 4 (høst 1971, hentet fra JStor 10. oktober 2006)

Kaiser, Wolfram og Starie, Peter (red.): *Transnational European Union*. Routledge, London 2005

Keohane og Nye (a): "Transnational Relations and World Politics: An Introduction", *International Organization*, vol. 25, no. 3 (sommer 1971, hentet fra JStor 10. okt. 2006)

Keohane og Nye (b): "Transnational Relations and World Politics: A Conclusion", *International Organization*, vol. 25, no. 3 (sommer 1971, hentet fra JStor 10. okt. 2006)

Keohane og Nye (red.) (c): *Transnational Relations and World Politics*, Harvard Uni. Press 1971

Keohane og Nye: "Transgovernmental Relations and International Organizations", *World Politics*, vol. 27, no. 1 (oktober 1974, hentet fra JStor 10. okt 2006)

Keohane og Nye: *Power and Interdependence*. HarperCollins 1989

Knutsen, Paul: *Penger, stål og politikk*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjerke AS, Bergen 1998

Kurowski: *Revolutionary Change*. MRA, London 1953

Lean, Garth: *Frank Buchman: a life*. London 1985

Lipgens, Walter: *A History of European Integration 1945–1947*. Oxford University Press 1982

Lunn, Arnold: *Enigma. A study of Moral Re-Armament*. Longmans, Green and Co Ltd, London 1957

Marcel, Gabriel: *Håbets friske vind. Erfaringer fra Moralsk Oprustning*. C. A. Reitzels Forlag 1959

Maritain: *Kristendom og demokrati*. Oslo 1949

Milward, Alan: "The Spring of Integration" i Gowan/Anderson (eds.): *The Question of Europe*. London 1997 (gjengitt i kompendium for HFHIST229 vår 2002, NTNU)

Milward, Alan: *The European Rescue of the Nation State*. London 2000

Monnet, Jean: *Mit liv*. Forum, Danmark 1987

Mottu, Philippe: *The Story of Caux*. England 1970

Mowat: *An Approach to Remaking the World*. MRA, London 1948

Mowat, R. C. (a): *Climax of History*. Blandford Press, London 1951

Mowat, R. C. (b): *The Message of Frank Buchman*. Blandford Press, London 1951 (i *The College of the Good Road* . The College of the Good Road, London, omkring 1950–1951 (uten nøyaktig datering))

Mowat, R. C. (red.): *Report on Moral Re-Armament*. Blandford Press, London 1955

Mowat, R. C.: *Creating the European Community*. Blandford Press, London 1973

Mowat: *Modern Prophetic Voices*. Oxford 1994

Mowat, Robert: *Moral Re-Armament and the reconciliation of France and Germany after World War II*. New Cherwell Press, Oxford 1996

Müller-List, Gabriele: "Eine neue Moral für Deutschland? Die Bewegung für Moralische Aufrüstung und ihre Bedeutung beim Wiederaufbau 1947–1952". *Aus Politik und Zeitgeschichte* (vedlegg til *Das Parlament*), Bonn, 44 / 1981 (31. oktober)

Neumann, Franz L.: "Approaches to the study of political power". *Political Science Quarterly*, vol. 65, nr. 2 (juni 1950), s. 161–180 (hentet fra JStor 17. januar 2007)

Nye, Joseph: *Soft Power*. New York 2004

Nye: "The Changing Nature of World Power", *Political Science Quarterly*, vol. 105, no. 2 (sommer 1990, hentet fra JStor 17. oktober 2006)

Palmer, Richard H.: "Moral Re-Armament Drama: Right Wing Theatre in America", i *Theatre Journal*, vol. 31, no. 2 (mai 1979), s. 172–185 (hentet fra JStor 6. oktober 2006)

Price, David: *The Moral Rearmament Movement and Postwar European Reconstruction*, masteroppgave, Oxford 1979

Rosamond: *Theories of European Integration*. Palgrave, New York 2000

Russell, A. J.: *Bare for syndere*. Gyldendal, Oslo 1934

Russell, Bertrand: *Makt*, Stabenfeldt Forlag, Stavanger 1950

Schjørring: "Moralische Aufrüstung und westeuropäische Politik bis 1954", i *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, I – 1976, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart

Seip, Løchen og Albrektsen: *Hva er makt*, Uni.forlaget 1978

Seip, Jens Arup: *Problemer og metode i historieforskningen*. Gyldendal 1983.

Spoerri, Pierre: *Buchman and Reconciliation*. Caux 1998

Spoerri, Pierre: "The German–French reconciliation – a pattern for Europe?", upublisert tekst.

Spoerri, Pierre: "Grappling with ideology", upublisert tekst.

Spoerri, Theophil: *Basic forces in European History*. The College of the Good Road, London, omkring 1950 (uten nøyaktig datering)

Spoerri, Theophil: *Stillhetens dynamikk*. Ny Verden, Oslo 1975.

Stallybrass, Andrew: Upublisert manuskript om Caux–senterets historie

Stirk, *European Unity in Context*. Pinter, London 1989

Stirk, *A history of European Integration since 1914*. Pinter, London 1996

Spiereburg og Poidevin: *The History of the High Authority of the European Coal and Steel Community*. London 1994

Sørbø, Jan Inge: "Over dype svelg". *Eit essay om Ronald Fangens aktualitet*. Gyldendal, Oslo 1999

Thornton-Duesbery, J. P: *The Open Secret of MRA*. Blandford Press, London 1964

Twitchell: *Regeneration in the Ruhr*. USA 1981

(Uten forfatter): *Oxfordbevegelsen i Norge*. Blix Forlag, Oslo 1935 (2 bind)

(Uten forfatter): *The Oxford Group and its work of moral re-armament*. The Oxford Group, London 1954

(Uten forfatter): *World Labour and Caux* (ca. 1950)

Walter: *Soul Surgery*. Oxford University Press 1940

Warwick, Donald: "Transnational Participation and International Peace", *International Organization*, vol. 25, no. 3 (sommer 1971, hentet fra JStor 12. oktober 2006).

Wiener og Diez: *European Integration Theory* (Oxford Uni. Press 2005)

Wurms, Clemens: "Early European Integration as a Research Field: Perspectives, Debates, Problems" i Wurms, Clemens (red.): *Western Europe and Germany. The beginnings of European Integration 1945–1960*. Oxford, Berg Publishers 1995 (gjengitt i kompendium for HFHIST299 vår 2002, NTNU)

Wyller, Thomas Chr.: "Refleksjoner over «politisk innflytelse»", *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift* 1988 (4), 2, s. 128



## PERSONREGISTER

*I noen tilfeller er navnet ikke nevnt i sidens hovedtekst, men i en av fotnotene.*

- Adenauer, Georg: 64  
Adenauer, Konrad: 7, 9, 10, 13-15, 17-18,  
20-21, 24, 31, 41, 55, 60-61, 63-64,  
66-77  
Adenauer, Max: 71  
Arnold, Karl: 9, 61, 66, 73  
Austin, Henry W. (Bunny): 73, 75  
Berggrav, Eivind: 52  
Bojer, Johan: 51  
Breisach, Ernst: 38  
Bunyan, John: 27  
Burckhardt, Hellmuth: 9, 24, 77-77  
Burckhardt, Jakob: 40  
Byrd, Richard E.: 61  
Böckler, Hans: 9, 61  
Clay, Lucius: 21, 24, 55, 59-61, 64, 76-77  
Devik, Olaf Martin: 50  
Drummond, Henry: 26-28  
Dütting, Hans: 9, 20, 24, 61, 66  
Edison, Thomas: 45  
Eister, Allan: 7, 36  
Ekman, Nils Gösta: 13  
Elseth, Egil: 14, 32, 36-37, 48-49  
Engebretsen, Einar: 24, 36, 57, 59, 62, 64  
Engelstad, Carl J. F.: 32, 48, 51-52  
Etzdorf, Hasso von: 61  
Fangen, Ronald: 13, 36-37, 48, 51, 53-54  
Firestone, *familie*: 47  
Fjellbu, Arne: 50, 52-53  
Ford, Henry: 45  
Fox, George: 27  
Gandhi, Mahatma: 15  
Gasperi, Alcide de: 31, 41  
Hambro, C. J.: 8, 10, 14-15, 26, 41, 45-52,  
75  
Hambro, Johan: 52  
Hamilton, Loudon: 28, 44-45  
Hellwege, Heinrich: 9, 31, 61  
Herwarth, Hans von: 58, 60-61, 73  
Hoffman, Paul: 17, 66, 76-77  
Hovelsen, Leif: 65  
Howard, Peter: 20, 73  
Høy, Bjarne: 53  
Haas, Ernst B.: 10  
Jaeger, William (Bill): 42  
Johnson, Sturla: 29  
Kaiser, Wolfram: 10, 21, 23  
Katzenberger, H.: 60  
Keohane, Robert: 10, 21-23  
Kierkegaard, Søren A.: 40-41  
Knutsen, Paul: 11  
Lancashire, David: 70  
Laure, Irène: 17-18, 62  
Lean, Garth: 16, 20, 35, 53, 60, 62, 71, 73,  
75  
Lipgens, Walter: 10  
Lunn, Arnold: 29, 37  
Luttwak, Edward: 16, 77  
Lübke, Heinrich: 73  
Maier, Reinhold: 61

Marcel, Gabriel: 10  
 Marshall, George C.: 17, 55, 59, 66, 74  
 Martin, Morris: 73  
 Meyer, F. B.: 26  
 Milward, Alan: 10-11, 23  
 Moody, Dwight L.: 26-28  
 Moravcsik, Andrew: 10  
 Mott, John R.: 27-28  
 Mottu, Philippe: 33, 35, 45, 72-73  
 Mowat, Robin C.: 12, 24, 27-28, 39-41  
 Mowinckel, Sigmund: 51  
 Muhlenberg, Henry M.: 27  
 Murphy, Robert D.: 59, 64  
 Müller–List, Gabriele: 18, 31, 58, 63  
 Nehru, Jawaharlal: 15  
 Nietzsche, Friedrich: 39-40  
 Nye, Joseph: 10, 14, 21-23  
 Oberländer, Theodor: 70, 75  
 Palmer, Richard: 25  
 Patterson, Robert P.: 59  
 Price, David: 17-19, 35, 59-60, 62-66,  
     72-73, 77  
 Proudhon, Pierre J.: 40  
 Ramm, Fredrik: 45, 51-53  
 Riebens, Henri: 17, 61, 63  
 Roosevelt, Franklin D.: 10, 33, 46  
 Schjørring, Jens Holger: 12, 15-17, 34-37,  
     57, 70, 77-78  
 Schopenhauer, Arthur: 39  
 Schuman, Robert: 7, 9-10, 14-15, 17, 20,  
     24, 31, 41, 55-56, 58, 63, 67, 72-77  
 Seip, Jens Arup: 11  
 Sentis, Michel: 31  
 Shoemaker, Samuel: 46  
 Solsjenitsyn, Aleksandr: 40  
 Speer, Robert: 26-27  
 Speidel, Hans: 61  
 Spengler, Oswald: 12, 38-40, 48  
 Spoerri, Pierre: 75  
 Spoerri, Theophil: 10, 24, 40, 56  
 Spaak, Paul–Henri: 9  
 Stallybrass, Andrew: 35  
 Stein, Hubert: 66  
 Streeter, Burnett H.: 27  
 Sæland, Sem: 51  
 Sørbo, Jan Inge: 13-14, 53  
 Toynbee, Arnold J.: 12, 38-40, 56  
 Truman, Harry S.: 10, 33  
 Twitchell, Kenaston: 20, 56, 58-60, 64  
 Wesley, Charles: 27  
 Wesley, John: 26-27  
 Wilhelmsen, Jens J.: 37, 64-65,  
 Wright, Henry Burt: 27  
 Wyller, Thomas Chr.: 13, 21  
 Zweig, Stefan: 47

## BILDER



(Frank Buchman i kapellet hvor han fikk sitt åndelige gjennombrudd. Foto: Arthur Strong / MRA Productions)



(Buchman med B. H. Streeter. Foto: Richard N. Haile FIBP FRPS / MRA Productions)



(Buchman i Oxford, 1934. Foto: Arthur Strong / MRA Productions)



(Buchman i Tyskland, 1948. Foto: Arthur Strong / MRA Productions)



(Konrad Adenauer i Caux, 1948. Foto: Arthur Strong / MRA Productions)



(Mountain House, Caux, 2006. Foto: Håvard J. Nilsen)





(Utsikten fra Mountain House, Caux, 2006. Genevesjøen til venstre. Foto: Håvard J. Nilsen)